

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ — ΒΑΣ. ΔΟΥΚΛΙΑ

Ε' Τάξεως

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΔΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1967—1968

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14- ΑΘΗΝΑΙ

20

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ – ΒΑΣ. ΔΟΥΚΛΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Υπό τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ἱεροσκευμάτων
διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1967-1968.

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΜΑΤΙΣΜΟΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ
ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛ. 536.553

18021

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ και ΘΡΗΣΚ/ΤΩΝ
Γεν. Δ/νσις Γεν. Ἐκπαιδεύσεως
Δ/νσις Διδακτικῶν Βιβλίων
Ἄριθ. πρωτ. 103901

Π Ρ Ο Σ

Τοὺς κ.κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς και Ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους, Διευθυντὰς τῶν Προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν και τῶν Πειραματικῶν σχολείων τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν—Θεσ/κης και Διευθυντὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους (Διὰ τῶν οἰκείων Ἐπιθεωρητῶν δημ/κῶν σχολείων).

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν, 1 τὰς κειμένας διατάξεις, 2/τὰς εἰς διδακτικά βιβλία ἀνάγκας τῶν μαθητῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, 3) τὰς προτάσεις τῶν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 85475/20—6—67 ἀποφάσεως ἡμῶν συγκροτηθεῖσων Ἐπιτροπῶν πρὸς ὑπόδειξιν τῶν καταλληλοτέρων βοηθητικῶν βιβλίων διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Ε' και ΣΤ' τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ἀποφασίζομεν

Ι. Ἐπιτρέπομεν τὴν χρησιμοποίησιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν Ε' και ΣΤ' τάξεων Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως τῶν κάτωθι βοηθητικῶν βιβλίων και μόνον διὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος 1967—1968.

Β. Διὰ τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας

α) ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Ε' τάξεως δημοτικοῦ σχολείου

Π. Παπαδοπούλου—Β. Δουκλιᾶ

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΚΑΛΑΜΠΟΚΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Α'.—ΙΔΡΥΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Κτίσις τῆς Ρώμης

Πρὸς τὰ δυτικά τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἡ Ἰταλικὴ χερσονήσος, ἢ Ἰταλία. Ἡ Ἰταλία βρέχεται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ Ἴόνιον πέλαγος.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἰδρύσει ἀποικίας εἰς ὄλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἐπῆγαν καὶ εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ἔκτισαν ἐκεῖ πολλὰς καὶ ὠραίας πόλεις. Ἡ περιοχή ἐκείνη ὠνομάσθη *Μεγάλη Ἑλλάς*.

Πολλὰ ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ σήμερον, ὅπως ἡ *Μεσσήνη*, ἡ *Κατάνη*, αἱ *Συρακοῦσαι*, ὁ *Τάρας*, ἡ *Νεάπολις* καὶ ἄλλαι. Εἰς πολλὰ μάλιστα ὄρεινὰ χωρῖα τῆς Νοτίου Ἰταλίας χρησιμοποιοῦν ἀκόμη ἓνα περιέργον ἑλληνικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα καὶ διατηροῦν ἑλληνικὰ ἔθιμα μέχρι σήμερον.

Εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου ὑπῆρχεν ἡ περιοχή *Λάτιον*, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὠνομάζοντο *Λατῖνοι*. Τὸ Λάτιον εἶναι περιοχή πεδινὴ καὶ διασχίζεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν *Τίβεριν*. Οἱ κάτοικοί του ἦσαν διεσκορπισμένοι εἰς μικροὺς συνοικισμοὺς καὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν γεωργίαν. Εἰς ἀπὸ τοὺς συνοικισμοὺς αὐτοὺς ἦτο κτισμένος εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς του, καὶ ὠνομάζετο *Ρώμη*. Τὸ ὄνομα τῆς αὐτῆς ἢ Ρώμης τὸ ἔλαβε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν δύο ἰδρυτῶν τῆς, *Ρωμόλου* καὶ *Ρώμου*, πού ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ ἥρωος τῆς Τροίας Αἰεῖου.

Ἡ κτίσις τῆς Ρώμης ἐγίνετο τὸ 753 πρὸ Χριστοῦ. Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἀκριβῶς ἀρχίζει καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

2. Ἐξάπλωσις τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου

Ἡ θέσις τὴν ὅποιαν εἶχεν ἡ Ρώμη πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως, ἡ εὐφορος πεδιάς της, ἡ ἐργατικότης καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ τῶν κατοίκων της ἐβοήθησαν ὥστε σιγά-σιγά νὰ γίνῃ πόλις πλουσία καὶ ἰσχυρά, νὰ προοδεύσῃ καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὅλην τὴν Ἰταλικὴν χερσονήσον.

Πραγματικά, οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι ἀπλοῖ, φιλόπονοι, πειθαρχικοὶ καὶ γενναῖοι. Εἰς τοὺς τρόπους ὁμοίωζαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτας. Μὲ τὰ καλὰ αὐτὰ προτερήματά των ἔγιναν ἀριστοὶ στρατιῶται, ἐπολέμησαν μὲ ὅλους τοὺς γειτονικοὺς των λαοὺς τῆς Βορείου Ἰταλίας καὶ ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνας κατώρθωσαν νὰ τοὺς νικήσουν καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξουν.

Κατόπιν ἐστράφησαν καὶ πρὸς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, ὅπου ἦσαν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀντίστασίν των κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἐπῆγε μὲ στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου Πύρρος. Δυστυχῶς ὁμως οὔτε ἡ ἀνδρεία τῶν Ἑλλήνων οὔτε ἡ βοήθεια τοῦ Πύρρου ἔφεραν ἀποτελέσματα. Οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀποίκους.

Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τῆς Νοτίου Ἰταλίας οἱ Ρωμαῖοι ἐπῆραν τὰ πρῶτα γράμματα, ἔμαθαν τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ ἐδιδάχθησαν πῶς νὰ κτίζουν τοὺς ναοὺς των.

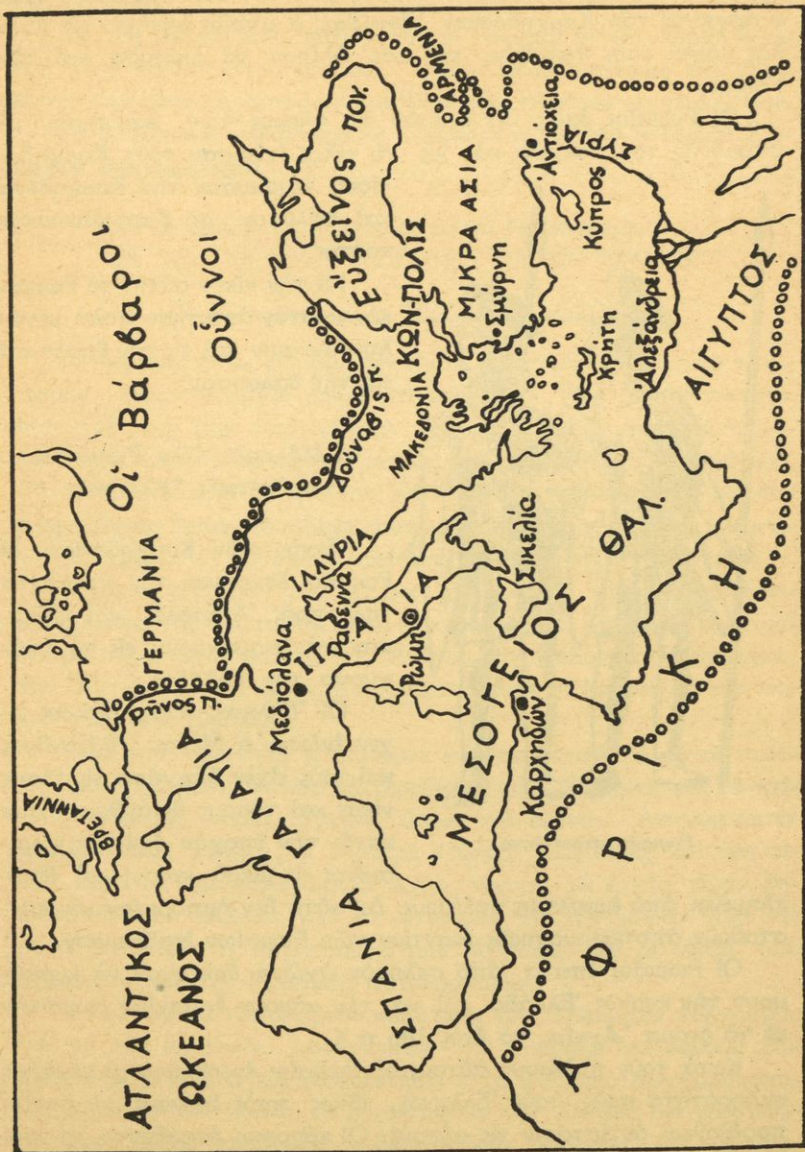
Μὲ τὰς κατακτήσεις των αὐτὰς οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κυρίαρχοι ὅλης τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ ἀπετέλεσαν ἓν ἰσχυρότατον κράτος: τὸ *Ρωμαϊκὸν κράτος*.

3. Ἐξάπλωσις τῶν Ρωμαίων ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν χερσονήσον

Οἱ Ρωμαῖοι ἔπειτα ἀπὸ μακροὺς καὶ νικηφόρους πολέμους ἐναντίον τῶν γειτονικῶν λαῶν κατώρθωσαν νὰ κατακτήσουν ὅλας τὰς γειτονικὰς χώρας καὶ νὰ μεγαλώσουν πολὺ τὸ κράτος των.

Εἰς τὴν ἀφρικανικὴν παραλίαν, ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας, ἦτο κτισμένη ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ πόλις *Καρχηδῶν*. Αὕτη σιγά-σιγά εἶχε κυριεύσει ὅλα τὰ μεσογειακὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἶχεν ἀποκτήσει στόλον δυνατὸν.

Οἱ Ρωμαῖοι, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆν τῶν Καρχηδονίων, τοὺς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Ἐπάλαισαν ἀγῶνα σκλη-

Χάρτης τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀποικιοκρατίας.

ρὸν καὶ μακρὸν οἱ δύο λαοί. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ ὀνομάζονται **Καρχηδονιακοί**. Κατ' αὐτοὺς ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς στρατηγὸς ὁ ἀρχηγὸς τῶν Καρχηδονίων **Ἄννιβας**, ὁ ὁποῖος ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Ρωμαίους καὶ παρ' ὀλίγον νὰ κύριευσῃ καὶ τὴν Ρώμην.

Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἐκράτησαν μὲ ὑπομονὴν τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸ τέλος ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους, ἐκυρίευσαν τὴν Καρχηδόνα καὶ διέλυσαν τὸ Καρχηδονιακὸν κράτος.

Μὲ τὴν νίκην αὐτὴν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἀπέκτησε πολὺ μεγάλην δύναμιν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Ρωμαῖοι στρατιῶται.

4. Πόλεμοι τῶν Ρωμαίων πρὸς τοὺς Ἕλληνας

Ἐκτὸς τῶν Καρχηδονίων οἱ Ρωμαῖοι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἠθέλησαν νὰ ἀναμειχθοῦν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες, τοὺς ὁποῖους εἶχεν ἐνώσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς εἶχεν ὀδηγήσει εἰς τόσας νίκας καὶ τόσους θριάμβους, ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χωρισμένοι εἰς μικρὰ κράτη καὶ ἐξη-

τλημένοι ἀπὸ ἐμφυλίου πολέμου. Δι' αὐτὸ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν ἀποτελεσματικῶς ἐναντίον τῶν Ρωμαίων ἐπιδρομῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔπειτα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα ἐπέτυχαν νὰ κυριεύσουν τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ νὰ τὴν κάμουν ἐπαρχίαν ρωμαϊκὴν μὲ τὸ ὄνομα **Ἀχαΐα**, τὸ ἔτος 146 π.Χ.

Κατὰ τοὺς πολέμους αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἐφέρθησαν μὲ μεγάλην σκληρότητα πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἰδίως πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι προέβησαν ἀντίστασιν εἰς αὐτούς. Οἱ κάτοικοι ἐσφάζοντο, αἱ πόλεις κατεστρέφοντο καὶ ἡ χώρα ἠρημῶνετο.

Συνεχίζοντες τὰς κατακτήσεις των οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ τὰς

υπολοίπους ελληνικές χώρας τῆς Ἀσίας, καθὼς καὶ τὸ βασιλεῖον τῆς Αἰγύπτου.

Μὲ τὰς κατακτήσεις των αὐτὰς οἱ Ῥωμαῖοι ἔγιναν κύριοι ὄλου τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου. Ἔγιναν *κοσμοκράτορες* καὶ συνκεντρῶσαν ὅλον τὸ ἐμπόριον καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον εἰς χεῖρας των.

Τὸ ἀπέραντον αὐτὸ κράτος ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία*.

Β'.—ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

1. Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς

Οἱ Ῥωμαῖοι, ὅπως εἶδμεν, δὲν εἶχαν ἀναπτύξει ἰδικόν των πολιτισμόν. Ἦσαν γεωργοὶ καλοὶ καὶ φιλόπονοι. Μὲ τοὺς κατακτητικoὺς πολέμους των ἀνεδείχθησαν γενναῖοι πολεμισταὶ καὶ ἡσχυλοῦντο μὲ ἔργα στρατιωτικὰ κυρίως καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον ἀργότερα. Οὔτε τὰ γράμματα ὁμως εἶχαν καλλιεργήσει, οὔτε εἰς τὴν οἰκοδομικὴν τέχνην ἦσαν ἐπιτήδειοι, οὔτε μὲ τὰς ὥραϊας τέχνας, γλυπτικὴν, ζωγραφικὴν, μουσικὴν, ποίησιν, θέατρον, εἶχαν ἀσχοληθῆ.

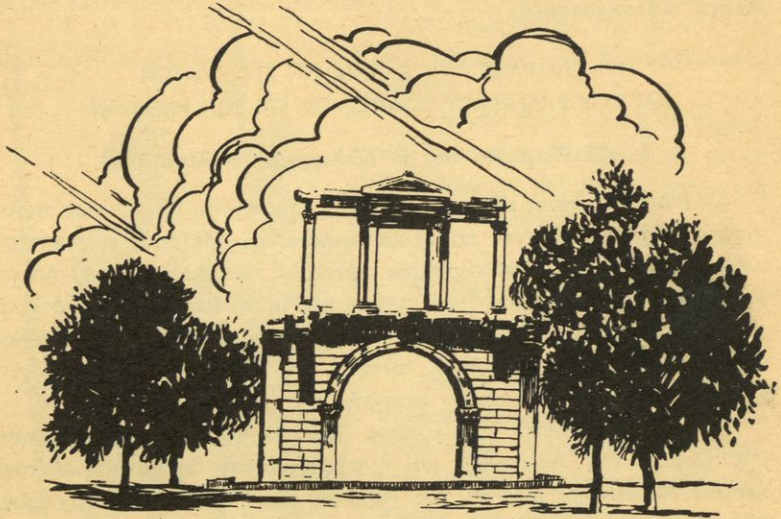
Ὅταν κατέκτησαν τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐγνώρισαν τὰ ὥραϊα πνευματικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰς Ἀθήνας, τὴν Ρόδον, τὴν Πέργαμον, τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἄλλα, ἔμειναν κατὰπληκτοὶ ἐμπρὸς εἰς τὸν πολιτισμόν τῶν Ἑλλήνων.

Τότε τοὺς ἐγεννήθη ἡ ἐπιθυμία νὰ φαίνωνται καὶ αὐτοὶ πολιτισμένοι. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ μιμοῦνται τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ κτίζουσι κατοικίας, ναοὺς, ἀγορὰς ὅπως καὶ ἐκεῖνοι. Ἀπευγύμνωσαν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, τὰ δημόσια κτίρια, τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα ὥραϊα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα εἶχαν δημιουργήσει οἱ Ἑλληνες, καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὴν χώραν των. Μὲ αὐτὰ ἐστολισθῆ ἡ πρωτεύουσά των ἡ Ρώμη καὶ αἱ οἰκίαι τῶν ἀξιωματῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀλλὰ διὰ νὰ καταλάβουσι καλύτερα τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν καὶ νὰ τὸν μιμηθοῦν, ἤσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ μάθουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ μελετήσουσι τὰ ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ἦρχισαν λοιπὸν πολλοὶ νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ σπουδάσουσι. Ἄλλοι προσεκάλουσι διδασκάλους Ἑλληνας διὰ νὰ μορφώσουσι τὰ παιδιὰ των. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους αὐτοὺς μετέφραζαν εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τὰ σοφὰ συγγράμματα

τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὰ ὑπέροχα δράματα, τὰ ὅποια ἐπαί-
ζοντο πλέον καὶ εἰς τὴν Ρώμην. Ρήτορες καὶ φιλόσοφοι Ἕλληνες
ἐπῆγαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἄλλας πόλεις, ὅπου ἐδίδαξαν τὴν ρητο-
ρικὴν τέχνην καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη μία τάσις μεταξύ τῶν
Ρωμαίων νὰ ὀμιλοῦν καὶ νὰ φέρωνται κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον.

Ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Πολλοὶ ἄρχοντες καὶ πλούσιοι ἐθεώρουν ἀπαραίτητον νὰ ἐπισκε-
φθοῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ παραμείνουν εἰς αὐτὴν ὀλίγον καιρὸν.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους ἦτο
μεγάλη. Ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὀράτιος ἔγραψεν ἀργότερα : *«Οἱ μὲν
Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὄπλα, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐνί-
κησε τοὺς Ρωμαίους μὲ τὸ πνεῦμα τῆς καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς»*.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ὄχι μόνον διατηρεῖται κατὰ τὴν περίοδον ποῦ
οἱ Ρωμαῖοι κατέχουν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ διαδίδεται ἀκόμη περισ-
σότερον καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἐξελληνίζει τελείως
τοὺς Ρωμαίους εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

2. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ αἱ Ἀθήναι

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας ἔδειξαν τὴν ἐκτίμη-
σίν των πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὸν πολιτισμὸν τῆς, καὶ ἰδιαίτέρως

πρὸς τὰς Ἀθήνας, πού ἦσαν τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν. Ὁ Ἀδριανὸς τὰς ἐπεσκέπτετο συχνὰ καὶ παρέμενεν εἰς αὐτάς. Ἐστόλισε τὴν πόλιν μὲ πολλὰ μνημεῖα καὶ ἄλλα ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικά σώζονται ἀκόμη, ὅπως εἶναι ἡ **Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ** καὶ τὸ **Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον**.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἄλλος πλούσιος Ρωμαῖος, ὁ **Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς**, ἔκαμε ἐπίσης πολλὰ ἔργα εἰς τὰς Ἀθήνας, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ περίφημον **Θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ**, κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, πού σώζεται ἕως σήμερον.

Ἄλλοι πάλιν αὐτοκράτορες ἐνίσχυσαν τὰς διαφόρους σχολὰς τῆς μὲ χρήματα, ἔκτισαν ἀγορὰς καὶ ναοὺς, ὑπεστήριξαν τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας καὶ γενικῶς ἔδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν χώραν πού τοὺς ἔδωσε τὰ φῶτα τοῦ πολιτισμοῦ.

Γ'.—ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ἡ κατάσταση τοῦ κόσμου πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ

Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι λαοί, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ αἱ θρησκείαι των ἦσαν πολυθεϊστικά. Μόνον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευαν εἰς ἓνα Θεόν. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν εἰς τοὺς Δώδεκα Ὀλυμπίους θεοὺς. Τοὺς θεοὺς αὐτοὺς οἱ ἀρχαῖοι τοὺς ἐφάνταζοντο ὁμοίους μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπίστευαν ὅτι εἶχαν τὰ ἴδια προτερήματα καὶ ἐλοστώματα πού εἶχαν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ὅμως ὅτι ἦσαν ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀθάνατοι.

Διὰ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν αὐτῶν ἐκτίζαν ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς, τοὺς ἐστόλιζαν μὲ ἀγάλματα καὶ προσέφεραν εἰς αὐτοὺς θυσίας.

Ἡ θρησκεία ὅμως ἐκείνη, μὲ τοὺς πολλοὺς θεοὺς τῆς, ἔπαυσεν ὕστερα ἀπὸ καιρὸν νὰ ἰκανοποιῇ τοὺς ἀνθρώπους. Σιγὰ-σιγὰ, μὲ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἰδίως οἱ μορφωμένοι καὶ οἱ σοφοί, ἤρχισαν νὰ καταλαβαίνουν ὅτι οἱ θεοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐπίστευαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἀληθινοί. Αὐτὰς τὰς ἰδέας ἐκήρυξαν κυρίως οἱ μεγάλοι Ἕλληνες σοφοί, ὁ Ἄναξαγόρας, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων καὶ ἄλλοι.

Μὲ τὸν καιρὸν λοιπὸν ἐκλονίσθη ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς παλαιὰς θρησκείας καὶ ἡ ψυχὴ των ἐδίψα νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν. Τὸ πνεῦμα, καλλιεργημένον ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, ἐξήτει τὴν ἰκανοποίησίν του εἰς μίαν θρησκείαν ἀνωτέραν ἀπὸ ἐκείνην πού εἶχαν ἕως τότε οἱ ἄνθρωποι.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρίσκοντο οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Ὁκταβιανοῦ Αὐγούστου ἔγινε τὸ μεγαλύτερον γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Ἐγεννήθη δηλαδὴ εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν **Ἰησοῦς Χριστός**, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸν Ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἱδρυσεν τὴν νέαν θρησκείαν, ποῦ ὠνομάσθη **Χριστιανισμὸς** καὶ ποῦ μετέβαλε τελείως τὴν ὄψιν τῆς Ἀνθρωπότητος.

2. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, ἤρχισε τὴν διδασκαλίαν του εἰς τὴν Παλαιστίνην.

Ἐδίδασκεν ὅτι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς εἶναι Εἷς. Ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὑλικὸν πρόσωπον καὶ δὲν περιορίζεται νὰ κατοικῆ εἰς ναοὺς καὶ ἀγάλματα, ἀλλὰ εἶναι Πνεῦμα καὶ εὐρίσκεται πανταχοῦ παρών. Αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὀλόκληρον καὶ προνοεῖ δι' ὅλα τὰ πλάσματά του.

Οἱ ἄνθρωποι ὅλοι, ὡσὰν τέκνα τοῦ ἰδίου Πατρὸς, εἶναι ἀδελφοί. Τὰ ἀξιώματα τῶν ἀνθρώπων, ἢ καταγωγή των, τὸ φῦλον των, τὰ πλούτη των, δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν. Ἀντιθέτως πλησίον τοῦ Θεοῦ εὐρίσκονται οἱ ταπεινοὶ ἄνθρωποι, ποῦ τηροῦν τὰς ἐντολάς Του.

Σπουδαιότερα ἐντολαί εἶναι: α) Νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ σέβωνται οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεόν. β) Νὰ ἀγαποῦν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ὡσὰν τὸν ἑαυτὸν των. γ) Νὰ φανερώουν τὴν ἀγάπην των αὐτὴν με πράξεις ἀλληλοβοηθείας, ἐλεημοσύνης καὶ συγγνώμης πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδωκεν ὡς παράδειγμα τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν Του, διὰ νὰ τὸν μιμούμεθα. Ὁλητὴ ἡ ζωὴ Του ἦτο γεμάτη ἀγάπην, σεβασμὸν καὶ ὑπακοὴν πρὸς τὸν Πατέρα Του καὶ γεμάτη ταπεινότητα, πραότητα καὶ καλωσύνην πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Πολλοὶ ἄνθρωποι, ἰδίως οἱ ἀπλοῖκοι εἰς τὴν ἀρχήν, ἐδέχθησαν με ἀνακούφισιν τὴν διδασκαλίαν Του καὶ ἐπίστευσαν. Οἱ ἄρχοντες ὅμως τῶν Ἰουδαίων ὄχι μόνον δὲν ἐπίστευσαν, ἀλλὰ ἔγιναν ἐχθροὶ Του, διότι ἐβλάπτοντο τὰ συμφέροντά των καὶ διότι ὁ Κύριος τοὺς ἐκαυτηρίαζε διὰ τὰς παρανομίας των, τὰς ἀδικίας των καὶ τὴν ὑποκρισίαν των. Τὸν κατηγορήσαν λοιπὸν εἰς τὸν Ρωμαῖον Διοικητὴν, τὸν Πόντιον Πιλάτον, ὡς ἐπαναστάτην καὶ ταραχοποιὸν καὶ ἐπέτυχαν νὰ τὸν συλλάβουν, νὰ τὸν καταδικάσουν εἰς θάνατον καὶ

νά τὸν σταυρώσουν. Παρ' ὅλα ὁμως αὐτὰ ἡ διδασκαλία Του ἐρριζοβόλησε καὶ ἐξηπλώθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατόν Του ὁ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ ἐπὶ 40 ἡμέρας παρουσιάζετο εἰς τοὺς Μαθητὰς Του καὶ τοὺς συνεβούλευε. Τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν πεντηκοστὴν ἔστειλε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐφώτισε τὸν νοῦν τῶν Μαθητῶν Του, ὥστε οἱ ταπεινοὶ ἐκεῖνοι ἀλιεῖς νὰ γίνουν πάνσοφοι καὶ γλωσσομαθεῖς καὶ νὰ διαδώσουν τὴν διδασκαλίαν Αὐτοῦ εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη.

3. Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. — Αἱ πρῶται Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι

Οἱ Ἀπόστολοι κατ' ἀρχὰς ἐκήρυξαν τὸν Χριστιανισμόν εἰς τὰ μέρη τῆς Παλαιστίνης. Κατόπιν διεσκορπίσθησαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ὅπου ἐκήρυξαν μὲ θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ καθεὶς ἀνέλαβεν ὠρισμένας χώρας, ὅπου θὰ ἐπήγαινε νὰ κηρύξη τὸ «Εὐαγγέλιον».

Ἡ πρώτη ἐπιτυχία τῶν Ἀποστόλων ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου ὁ Πέτρος ὠμίλησε πρὸς τὸ πλῆθος, πού συνεκεντρώθη ἔξω ἀπὸ τὴν κατοικίαν των μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ὁμιλία του ἔκαμε τόσην ἐντύπωσιν ὥστε 3000 ἄνθρωποι ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἐβαπτίσθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ πιστοὶ ἐσημάτισαν μίαν ὁμάδα Χριστιανῶν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη **Ἐκκλησία**. Εἶναι ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία ἡ ὁποία ἔγινε καὶ ἡ ὁποία εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε τοὺς 5000 πιστούς.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἀπόστολοι ὠμίλουν καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, ἀπέκτων πιστούς καὶ ἵδρυν χριστιανικὰς ἐκκλησίας.

Οἱ χριστιανοὶ συνεκεντρῶνοντο εἰς διαφόρους οἰκίας, ἤκουαν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ προσήυχοντο εἰς τὸν Θεόν. Εἶχαν μεγάλην ἀγάπην μεταξύ των καὶ ἔζων ὡς ἀδελφοί. Ἔτρωγαν εἰς κοινὰς τραπέζας πού τὰς ὠνόμαζαν **Ἀγάπας**. Ἐβοήθουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Παρηγόρουν τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς δυστυχισμένους. Εἶχαν ταμεῖον εἰς τὸ ὅποιον ἔδιδαν ὅλοι εἰσφορὰν διὰ τοὺς φιλανθρωπικοὺς τῶν σκοποὺς καὶ γενικῶς εἶχαν ὅλας τὰς ἀρετὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν διηύθυναν τὰς ἐκκλησίας οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι. Ἐπειδὴ ὁμως ἐκεῖνοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φεύγουν καὶ εἰς ἄλλα

μέρη, οί Χριστιανοί εξέλεγαν άνδρες εύσεβείς, προθύμους και ίκανούς νά φροντίζουν διά τά ζητήματα τής Έκκλησίας, νά επιβλέπουν τās Άγάπας, νά εύρίσκουν τούς πάσχοντας και νά μοιράζουν τά βοηθήματα. Αύτους τούς εύσεβείς άνδρας τούς ώνόμαζαν **Διακόνους**.

Άργότερα, διά τήν διοίκησιν τών εκκλησιών οί Άπόστολοι έχειροτόνουν **Έπισκόπους** και **Πρεσβυτέρους**, οί όποίοι τούς διεδέχοντο και συνέχιζαν τó έργον των, δηλαδή έκήρυτταν τόν λόγον του Θεού, έτέλουν τά διάφορα Μυστήρια και έφρόντιζαν διά τó χριστιανικόν ποιμνιόν των.

Οί Έπίσκοποι που ήσαν εις τās πρωτεύουσας τών Έπαρχιών ώνομάσθησαν **Μητροπολίται**. Οί Μητροπολίται τών κυριωτέρων πόλεων, Ίεροσολύμων, Άντιοχείας, Κωνσταντινουπόλεως, Ρώμης και Άλεξανδρείας, ώνομάσθησαν **Πατριάρχαι**. Άπό αύτους πάλιν ό Πατριάρχης τής Ρώμης ώνομάσθη **Πάπας** και τής Κωνσταντινουπόλεως **Οικουμενικός Πατριάρχης**.

4. Ο Έλληνισμός διευκολύνει τήν εξάπλωσιν του Χριστιανισμού

Όταν κάποτε οί μαθηταί του Χριστού του άνήγγειλαν ότι ήλθαν Έλληνες διά νά τόν γνωρίσουν, ό Κύριος είπε τά περίφημα έκείνα λόγια: **«Τώρα εφθασεν ή ώρα διά νά δοξασθή ό Υίός του Ανθρώπου»**. Με τά λόγια Του αύτά προείπεν ότι ό θρίαμβος του Χριστιανισμού θά έγινετο με τήν βοήθειαν του Έλληνισμού.

Πράγματι κατά τήν έποχήν εκείνην ό Έλληνισμός είχε διαδοθή εις όλως τās χώρας τής Άνατολής από τόν καιρόν ήδη του Μεγάλου Άλεξάνδρου και τών Διαδόχων του. Επίσης είχε διαδοθή και εις τās άλλας ρωμαϊκές χώρας τής Εύρώπης από τούς Ρωμαίους, οί όποίοι ήθελαν νά μιμηθοούν τούς Έλληνες εις τόν πολιτισμόν. Η ελληνική λοιπόν γλώσσα ήτο παντού έξηπλωμένη και τήν έννοούσαν όλοι οί άνθρωποι. Διά τούτο οί Άπόστολοι εις τήν ελληνικήν γλώσσαν έκήρυξαν τόν λόγον του Θεού και εις αύτήν έγγραφαν τά Εύαγγέλια, τās Έπιστολάς των και τās Πράξεις των.

Άκόμη ό Έλληνισμός, με τά διδάγματα τών διαφόρων φιλοσόφων του, είχε κλονίσει τήν πίστιν τών αρχαίων προς τούς Όλυμπίους Θεούς και είχε προετοιμάσει τήν ψυχήν τών ανθρώπων νά δεχθοούν τήν διδασκαλίαν του Ένός και μόνου άληθινού Θεού.

Τοιουτοτρόπως ό Έλληνισμός έβοήθησε πάρα πολύ εις τήν διάδοσην του Χριστιανισμού.

5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος

Ἐκεῖνος πού διέδωσε τὸν Χριστιανισμόν εἰς τὰ περισσότερα ἔθνη τὰ ὅποια κατεῖχαν οἱ Ῥωμαῖοι ἦτο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος καὶ ὠνομάσθη διὰ τοῦτο **Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν**. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του μεγάλως συνετέλεσαν ἡ θερμὴ του πίστις καὶ ἡ μεγάλη του μόρφωσις.

Τέσσαρας μακρινὰς πορείας ἔκαμεν ὁ Παῦλος καὶ εἰργάσθη μὲ ἔξαιρετικὸν ζῆλον διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κατὰ τὰς πορείας του αὐτὰς ὑπέστη πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ διέτρεξε πολλοὺς κινδύνους διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου μεταξὺ τῶν διαφόρων Ἑθνῶν. Περιώδευσε τὴν Συρίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Κύπρον, τὴν Μακεδόνιαν, τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ ἵδρυσεν πολλὰς ἐκκλησίας. Τέλος ἔφθασε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ῥώμην, ὅπου ἐδίδαξε καὶ ὅπου εὔρε μαρτυρικὸν θάνατον.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς Ἀθήνας

Κατὰ τὴν δευτέραν πορείαν του ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, πού ἦσαν κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖ ἐθαύμασε τὰ ὠραῖα δημόσια κτίρια, τοὺς ναοὺς, τοὺς βωμοὺς, τὰ ἀγάλματα, τὰ ὅποια ἐφανέρωναν τὴν εὐλάβειαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Θεοὺς. Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ὁμως τοῦ ἔκαμεν ὁ βωμὸς ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὸν «**ΑΓΝΩΣΤΟΝ ΘΕΟΝ**» (ΤΩ, ΑΓΝΩΣΤΩ, ΘΕΩ,).

Ἀπὸ αὐτὸν ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Παῦλος νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, πού συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν λόφον τοῦ Ἀρείου Πάγου πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ ποῖος εἶναι ὁ Θεός, τὸν ὅποιον ἐκεῖνοι ἐλάτρευαν χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζουν.

Ἡ περίφημος ὁμιλία τοῦ Παύλου ἔκαμε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἀθηναίων, ὁ δὲ **Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος** καὶ μία Ἀθηναία, ἡ **Δάμαρις**, ἐπίστευσαν πρῶτοι καὶ ἐβαπτίσθησαν.

Καὶ τότε ἀκριβῶς ἰδρύθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἰς τὰς Ἀθήνας, τῆς ὁποίας πρῶτος Ἐπίσκοπος ἔγινεν ὁ Διονύσιος.

6. Διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν

Οἱ ἔχθροὶ τῆς νέας θρησκείας

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία ἤρχισε πρῶτον εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ κατόπιν διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξηπλώθη εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἔγινε μὲ μεγάλους ἀγῶνας καὶ μὲ πολλὰς θυσίας.

Ἡ νέα θρησκεία εἶχε νὰ παλαίση μὲ πολλοὺς καὶ σοβαροὺς ἐχθρούς. Πρῶτοι οἱ ὅποιοι κατεδίωξαν μὲ φανατισμὸν τοὺς Χριστιανούς ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν ἰδρυτὴν τῆς νέας θρησκείας εἶχαν θανατώσει. Ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἦσαν Ἰουδαῖοι, οἱ ὁμοθενεῖς τῶν τοὺς ἐθεώρουν ἀποστάτας τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τοὺς κατεδίωκαν μὲ μανίαν. Τοὺς κατηγοροῦν εἰς τὰς Ρωμαϊκὰς ἀρχὰς ὡς ἀσεβεῖς, ὡς συνωμότας καὶ ὡς ἐπαναστάτας καὶ ἐπέτυχαν μὲ τὰς συκοφαντίας τῶν αὐτὰς νὰ θανατώσουν πολλοὺς.

Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν ὀλίγοι, δὲν ἔδιδαν καὶ τόσην σημασίαν. Ἐθεώρουν τὸν Χριστιανισμὸν ὡς μίαν ἀπλὴν αἵρεσιν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ἡ ὁποία ἐσπειρεν ἐχθρότητα μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Σιγὰ σιγὰ ὁμοῦς ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη καὶ μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν. Προσῆρχοντο δὲ εἰς αὐτὸν ὄχι μόνον οἱ ἀπλοῖκοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, καὶ μορφωμένοι καὶ ἄρχοντες ἀκόμη, ὥστε οἱ πιστοὶ διαρκῶς ἐπολλαπλασιάζοντο.

Τώρα ὁμοῦς ἤρχισαν νὰ θίγωνται πλέον τὰ συμφέροντα ἄλλων ἀνθρώπων. Οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ μάντις, οἱ οἰωνοσκόποι, οἱ ἀγαματοποιοὶ καὶ ἄλλοι τεχνῖται ἔβλεπαν τὰ ἐπαγγέλματα τῶν νὰ βλάπτωνται πολύ. Διὰ τοῦτο ὅλοι αὐτοὶ ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

Ἰάθε κακὸν ποὺ παρουσιάζετο, σεισμὸς, θεομηνία, πείνα, ἐπιδημία, πυρκαϊά, τὸ ἀπέδιδαν εἰς τὴν ὄργην τῶν θεῶν, τοὺς ὁποίους ἀπηνρήθησαν οἱ Χριστιανοί. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐφανάζον τὸν λαὸν τῶν εἰδωλολατρῶν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

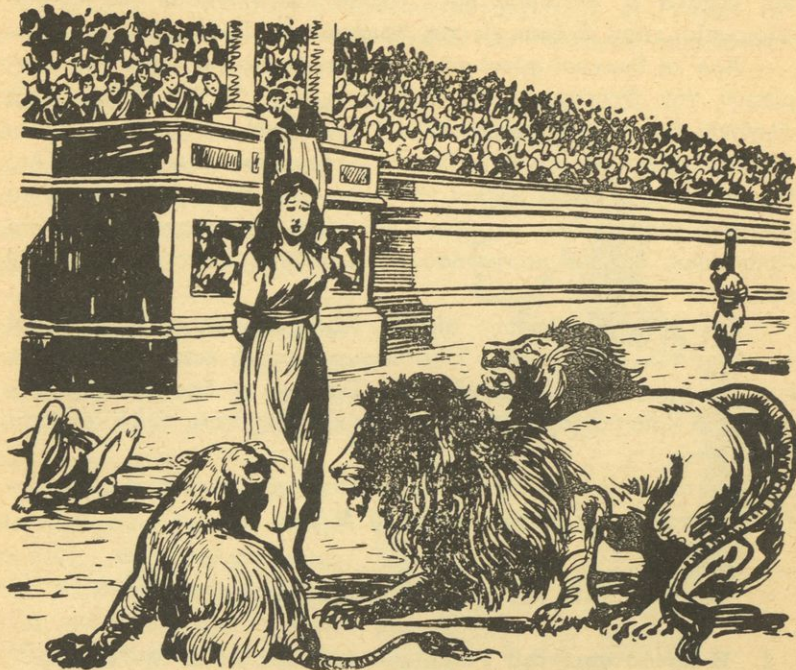
**Ἡ αὐτοθυσία τῶν Μαρτύρων διὰ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ στερέωσιν
τῆς νέας πίστεως**

Ὁ κίνδυνος ὁμοῦς τῶν Χριστιανῶν ἐμεγάλωσε καὶ ἐγίνε φοβερός, ὅταν ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ αὐτοκράτορες ἐλατρεύοντο ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν ὡς ὑπεράνθρωπα ὄντα, ὡς θεοί. Μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔβλεπαν ὅτι ἡ δύναμις τῶν αὐτῆ ἀπέναντι τοῦ λαοῦ ἐκλονίζετο. Αἱ ἰδιαιτέρας συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰς Ἀγάπας παρεξηγοῦντο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς αὐτοκράτορας, διότι ὑπωψιάζοντο μήπως συνεννοοῦνται μυστικὰ καὶ συνωμοτοῦν ἐναντίον τοῦ Ρωμαϊκοῦ καθεστώτος. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δύναμις τῶν Χρι-

στιανῶν συνεχῶς ἰμεγάλωνε, μερικοὶ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐκήρυξαν διωγμὸν ἐναντίον των διὰ νὰ τοὺς διαλύσουν.

Τοιοῦτοι φοβεροὶ **διωγμοὶ** ἐγιναν δέκα (10). Ὁ πρῶτος ἐγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος τὸ 64 μ.Χ. Ὁ ἀπάνθρωπος καὶ σκληρὸς αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ θέσουν πῦρ εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὸ τραγικὸν θέαμα καὶ νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν

Βασανιστήρια τῶν Χριστιανῶν εἰς τὸν Ἰππόδρομον τῆς Ρώμης.

πυρπόλησιν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὄταν ὁ λαὸς τὸ ἔμαθεν αὐτό, ἐξηγέρθη ἐναντίον του, ὁ δὲ Νέρων, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κατακραυγὴν τοῦ ὄχλου, διέδωκεν εἰς τὸ ἐξηγριωμένον ρωμαϊκὸν πλῆθος ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶχαν θέσει τὸ πῦρ.

Τοιουτοτρόπως ἐπέτυχε νὰ στρέψῃ τὴν ὀργὴν τοῦ πληθυσμοῦ ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Τὰ ὠργισμένα πλῆθη τότε ἐξέσπασαν ἐναντίον των. Συνέλαβαν χιλιάδας πιστῶν καὶ ἄλλους μὲν ἔκαυσαν ζωντανούς, ἄλλους ἔρριψαν εἰς τὸν Ἰππόδρομον καὶ τοὺς κατεσπάραξαν τὰ θηρία, ἄλλους δὲ ἐθανάτωσαν μὲ τὰ φρικτότερα βασανιστήρια.

Κατὰ τὸν πρῶτον αὐτὸν διωγμὸν ἑμαρτύρησαν εἰς τὴν Ρώμην οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος.

Κατόπιν ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι φοβεροὶ διωγμοί, οἱ ὁποῖοι ἐξηπλώθησαν εἰς ὅλον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Χιλιάδες Χριστιανοὶ ἑμαρτύρησαν διὰ τὴν πίστιν των εἰς τὸν Χριστὸν μας. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἅγιοι *Μάρτυρες* τῆς θρησκείας μας, τοὺς ὁποίους τιμᾷ καὶ δοξάζει ἡ Ἐκκλησία μας. Ἀκόμη κατεσχέθησαν καὶ πολλὰ περιουσία, πού ἀνῆκαν εἰς τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας.

Ἄλλ' οἱ διωγμοὶ αὐτοὶ τῶν Χριστιανῶν δὲν ἐπέτυχαν νὰ περιορίσουν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς νέας θρησκείας. Ἡ θεία δύναμις τῆς ἀληθινῆς θρησκείας ἐπεκράτησεν. Οἱ Χριστιανοὶ περισσότερον ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ συχνὰ οἱ ἴδιοι οἱ βασιανισταὶ των, βλέποντες καὶ θαυμάζοντες τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν γαλήνην μὲ τὴν ὁποίαν οἱ πιστοὶ ἐδέχοντο τὸν θάνατον, μετενόουν καὶ αὐτοί, ἐπίστευαν καὶ ἐγίνοντο Χριστιανοί, διὰ νὰ μαρτυρήσουν καὶ οἱ ἴδιοι μὲ τὴν σειρὰν των κατόπιν.

Ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους αἰῶνας ἐκράτησαν οἱ διωγμοὶ αὐτοὶ ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Ἐπὶ τέλους ὁμως τὸ κακὸν ἐσταμάτησε καὶ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Ἐφθασεν ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστιανισμὸς ὄχι μόνον δὲν καταδιώκεται, ἀλλὰ καὶ ὑποστηρίζεται.

Πρῶτος ὑποστηρικτὴς καὶ προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ὁ αὐτοκράτωρ *Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας*.

Δ'.—Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ (306-337)

1. Ἡ κατάστασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου

Τὸ ἀπέραντον Ρωμαϊκὸν κράτος ἐκυβέρνηα ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὅλας τὰς ἐξουσίας εἰς τὰς χεῖρας του. Αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ρώμην διώριζε τοὺς διαφόρους κρατικούς ὑπαλλήλους. Πολλὰς φορὰς περιώδευεν εἰς τὰς ἐπαρχίας του, ἔβλεπε τὴν κατάστασιν των, ἐφρόντιζε διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων.

Ἄλλ' ἡ ἑκτασις τοῦ κράτους ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἦρχιζε πρὸς Ἀνατολὰς ἀπὸ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ ἔφθανε πρὸς Δυσμὰς μέχρι τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Βορείου Ἀφρικῆς πρὸς Νότον μέχρι τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης

πρὸς Βορρᾶν. Ἐπομένως εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ πολλὰς φροντίδας ἢ διοικήσεις του καὶ ἦτο διὰ τοῦτο δύσκολος.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁμως οἱ βαρβαρικοὶ λαοί, γύρω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὸ προσέβαλλαν συχνὰ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα καὶ τὸ παρηνόχλου.

Κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς ἦσαν οἱ **Γότθοι**, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐγκατασταθῆ πρὸς Βορρᾶν τοῦ ποταμοῦ Δουνάβεως.

Ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς ἔμεναν πρὸς Ἄνατολὰς ἐλέγοντο **Ὀσιγογότθοι** καὶ ὅσοι ἔμεναν πρὸς Δυσμὰς **Βησιγότθοι**. Βορειότερα ἀπὸ τοὺς Γότθους εἶχαν ἐγκατασταθῆ οἱ **Σλαῦοι**. Δυτικώτερα τῶν Σλαύων ἔμεναν διάφοροι γερμανικοὶ λαοί. Ἐναντίον αὐτῶν πολλοὺς αἰματηροὺς πολέμους ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι. Πέραν πάλιν, εἰς τὴν Ἄνατολήν, οἱ Πέρσαι ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας.

Ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ **Διοκλητιανός**, διὰ νὰ ἀντιμετωπίζη ἀποτελεσματικώτερα τοὺς βαρβάρους καὶ νὰ ἐξασφαλίζη καλύτερα τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἐπῆρεν ὡς συνάρχοντά του τὸν **Μαξιμιανόν**. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ νὰ κυβερνᾷ τὰς Ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἔμεινε εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ κυβερνᾷ τὰς Δυτικὰς.

Κατόπιν ὁ Διοκλητιανὸς ἐπῆρε καὶ δεύτερον βοηθὸν αὐτοκράτορα, τὸν **Γαλέριον**, ὁ ὅποιος ἔμενε εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἐκυβέρνηα τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ Μαξιμιανὸς ἐπίσης ἐπῆρε καὶ αὐτὸς ὡς βοηθὸν τὸν **Κωνσταντινὸν τὸν Χλωρόν**, ὁ ὅποιος ἔμενε εἰς τὴν Γαλατίαν (Γαλλίαν) καὶ ἐκυβέρνηα αὐτήν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Βρεττανίαν.

Τοιοιούτῳ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐκυβέρνων τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος τέσσαρες αὐτοκράτορες.

Ὁ Μέγας Κωνσταντίνος.

Όταν τὸ ἔτος 306 μ.Χ. ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός, ὁ στρατὸς ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν του **Κωνσταντῖνον**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀξιωματικὸς καὶ πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας.

Ἄλλοι αὐτοκράτορες τότε ἦσαν ὁ **Μαξέντιος** εἰς τὴν Ρώμην, ὁ **Δικίνιος** εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ὁ **Μαξιμίμος** εἰς τὴν Ἀσίαν.

2. Πόλεμοι τοῦ Κωνσταντῖνου πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοκράτορας. Προστασία τοῦ Χριστιανισμοῦ

Τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Κωνσταντῖνου εἰς αὐτοκράτορα ἀπὸ τὸν στρατὸν δὲν τὴν ἀνεγνώρισαν οἱ αὐτοκράτορες Μαξέντιος καὶ Μαξιμίμος. Δι' αὐτὸ ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεστράτευσε ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Μαξεντίου. Ἐπροχώρει διὰ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν Ρώμην. Ὁ Μαξέντιος συνεκέντρωσε πολὺν στρατὸν καὶ ἐπερίμενε ἔξω ἀπὸ τὴν Ρώμην νὰ πολεμήσῃ τὸν Κωνσταντῖνον.

Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντῖνου ἦσαν πολλοὶ Χριστιανοί. Ὁ Κωνσταντῖνος ἠγάπα τοὺς Χριστιανούς καὶ τοὺς ὑπεστήριξε, διότι ἡ εὐσεβὴς μήτηρ του Ἑλένη ἦτο χριστιανὴ καὶ τὸν εἶχεν ἀναθρέψῃ κατὰ τρόπον χριστιανικόν, τοῦ εἶχε δὲ ἐνσταλάξῃ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς Χριστιανούς.

Όταν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέρασε τὰς ἄλπεις, ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Μαξέντιος τὸν ἐπερίμενε μὲ πολὺν περισσότερον στρατὸν. Τότε τὸν κατέλαβεν ἀνησυχία καὶ ἀμφέβαλλεν, ἂν θὰ κατώρθωνε μὲ τὸν ὀλίγον στρατὸν του νὰ νικήσῃ τὸν ἀντίπαλον. Ἐβασανίζετο λοιπὸν μὲ τὴν σκέψιν, ἂν ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ ἢ ὄχι. Ἐνῶ ἐπάλαμι μέσα εἰς τὴν ἀμφιβολίαν ἐκείνην, παρουσιάσθη εἰς τὸν οὐρανὸν θαυμάσιον ὄραμα. Εἶδε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ γύρω του μὲ φωτεινὰ γράμματα τὴν φράσιν: EN ΤΟΥΤΩ, ΝΙΚΑ.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνόησε τότε ὅτι μόνον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ νικήσῃ τὸν εἰδωλολάτρην ἀντίπαλόν του. Διέταξε λοιπὸν καὶ κατεσκεύασαν μίαν σημαίαν, ἣ ὁποία ἔφερε τὸν σταυρὸν καὶ τὸ σύμπλεγμα τῶν γραμμάτων Χ καὶ Ρ, πού ἐσημαίαν ΧΡΙΣΤΟΣ. Ἡ σημαία αὕτη ὠνομάσθη **λάβαρων**.

Μὲ τὸ χριστιανικὸν λοιπὸν αὐτὸ λάβαρον ἐμπρὸς ἐξεκίνησεν ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Μαξέντιον. Οἱ Χριστιανοὶ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πάρα πολλοὶ μέσα εἰς τὸν στρατὸν του, τὸσον ἐνθουσιασμὸν ἠσθάνθησαν ὅταν εἶδαν ὑψωμένον τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς θρησκείας των, ὥστε ἀκράτητοι ὤρμησαν κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαξεντίου καὶ τὸν κατενίκησαν πλησίον τῆς Ρώ-

μης. Ὁ Μαξέντιος ἔπαθε μέγαν πανικὸν καὶ ἔτρεξεν ἔφιππος νὰ σωθῆ. Ἐνῶ ὁμως διήρχετο μίαν γέφυραν τοῦ Τιβέρεως, ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐπνίγη εἰς τὸν ποταμὸν.

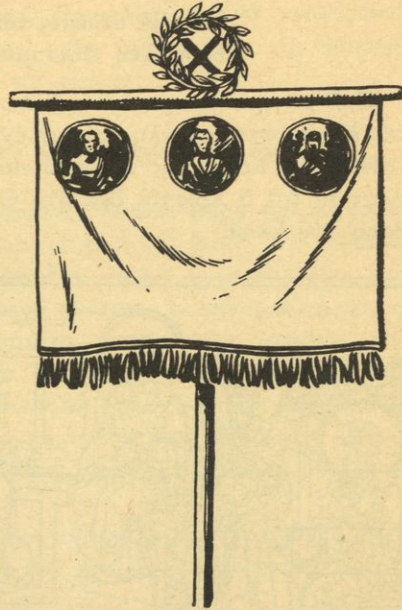
Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης. Ἡ νίκη αὐτῆ τοῦ Κωνσταντῖνου ἔγινε τὸ ἔτος 312 μ.Χ. καὶ ἐθεωρήθη ὡς νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Λικίνιος πάλιν ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Μαξιμίνου, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνίκησε. Τοιοῦτοτρόπως ἔμειναν δύο αὐτοκράτορες, ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὁ Λικίνιος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τὸν θρίαμβόν του κατὰ τοῦ Μαξεντίου ἤρχισε νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Χριστιανούς. Τὸ ἔτος 313 μ.Χ. συνηντήθη μὲ τὸν Λικίνιον εἰς τὸ Μεδιόλανον τῆς Ἰταλίας καὶ μαζὶ ἐξέδωσαν ἓν *διάταγμα*, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετεῖ πολὺ τοὺς Χριστιανούς. Μὲ αὐτὸ ἐδίδοτο ἐλευθερία εἰς κάθε ἀνθρώπον νὰ πιστεύῃ εἰς οἰανδήποτε θρησκείαν ἤθελεν. Ἐπομένως κανεὶς πλέον δὲν θὰ εἶχε δικαίωμα νὰ καταδιώκῃ Χριστιανούς.

Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ ἔτη καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς ρῆξιν μὲ τὸν Λικίνιον, διότι ὁ δεῦτερος ἦτο εἰδωολάτρης καὶ ἤρχισε νὰ πιέζῃ καὶ νὰ καταδιώκῃ τοὺς χριστιανούς. Αὐτὸ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ τοῦ κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Οἱ στρατοὶ τῶν δύο αὐτοκρατόρων συνηντήθησαν πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Λικίνιος ἐνίκηθη ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τὸ τέλος συνελήφθη αἰχμάλωτος.

Μετὰ τὴν νίκην αὐτὴν ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ εἰς ὅλον τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐπανέφερε πάλιν τὴν ἐνότητα εἰς αὐτό. Συνέχισε μὲ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι οἱ Χριστιανοὶ ἀπετέλουν τώρα τὴν κυριωτέραν δύναμιν τοῦ κράτους του. Ἐπέστρεψεν εἰς τὰς χριστιανικὰς ἐκκλη-

Τὸ Λάβαρον τοῦ Κωνσταντῖνου.

σίας τὰς περιουσίας πού τοὺς εἶχαν ἀφαιρέσει οἱ εἰδωλολάτραι. Ὁρίσῃ τὴν Κυριακὴν ὡς ἡμέραν χριστιανικοῦ ἑορτασμοῦ. Ἐκαμε νόμους πού ἐστηρίζοντο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, δηλαδὴ νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων, νὰ ἀπαγορευέται ὁ σταυρικός θάνατος καὶ νὰ μὴ ἐπιβάλλωνται μαρτυρικά θανατικά ποινά.

Τοιοτοτρόπως μὲ τὴν προστασίαν τοῦ Κωνσταντίνου ὁ Χριστιανισμὸς ἡσύχασε καὶ ἀνεπτύσσετο ἐλευθέρως καὶ ταχέως.

3. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος

Ἐνῶ μὲ τὴν προστασίαν τοῦ Κωνσταντίνου ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐπρόκοπτε, μεγάλη ταραχὴ ἐγεννήθη μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἐξ αἰτίας ἐνὸς ἱερέως τῆς Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἀρείου. Ὁ ἱερεὺς αὐτὸς ἐκήρυττεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο Θεὸς, ὅπως ὁ Πατὴρ του, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ.

Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος Νικαίας.

Τὸν Ἀρειὸν κατεπολέμησεν ὁ Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε διάκονος εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Θεός, ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Πολλοὶ Χριστιανοὶ παρεσύρθησαν καὶ ἐδέχθησαν τὰ κηρύγματα

του Ἀρείου, ὠνομάσθησαν δὲ διὰ τοῦτο Ἀρειανοί. Τοιοῦτοτρόπως ἐπῆλθε διαίρεσις μεταξύ τῶν χριστιανῶν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ εἰς τὴν Ἑρσηκεῖαν καὶ εἰς τὸ κράτος, ἐκάλεσε τὸ ἔτος 325 εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν *Α΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον*, εἰς τὴν ὅποιαν παρευρέθησαν 318 πατέρες ἀπὸ ὅλας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας.

Ἡ Σύνοδος αὐτὴ κατεδίκασε τὰ κηρύγματα τοῦ Ἀρείου, τὸν ἀπεκήρυξε ὡς αἰρετικὸν καὶ συνέταξε τὰ πρῶτα 7 ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως (δηλ. τοῦ *Πιστεύω*), διὰ νὰ γνωρίζουν ἐν συντομίᾳ οἱ χριστιανοὶ τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας τῆς Ἑρσηκεῖας καὶ νὰ μὴ παρασύρῳνται ἀπὸ τὰς αἱρέσεις.

4. Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ Χριστιανισμός, ὅπως εἶπαμεν, ἀπετέλει τῶρα τὴν σπουδαιότεραν δύναμιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Κωνσταντῖνον νὰ σκεφθῇ ὅτι ἡ Ρώμη δὲν ἦτο πλέον ἢ κατάλληλος πόλις ὡς πρωτεύουσα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ πόλις αὐτὴ ἦτο γεμάτη ἀπὸ εἰδωλολατρικὰ κτίσματα, ναοὺς τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἀγάλματα, θέατρα καὶ ἄλλα. Ἡ ὄψις τῆς ἐνεθύμιζε τὴν εἰδωλολατρίαν. Εἶχεν ἀκόμη πολλοὺς εἰδωλολάτρας, οἱ ὅποιοι δὲν συνεπάθουν τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν τόσῃν ὑποστήριξιν τῶν Χριστιανῶν. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἀποκτήσῃ νέαν πρωτεύουσαν, μὲ ὄψιν καθαρῶς χριστιανικὴν.

Ἐπειδὴ ὁ Χριστιανισμός εἶχε περισσότερον ἀναπτυχθῆ εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐστράφη ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του.

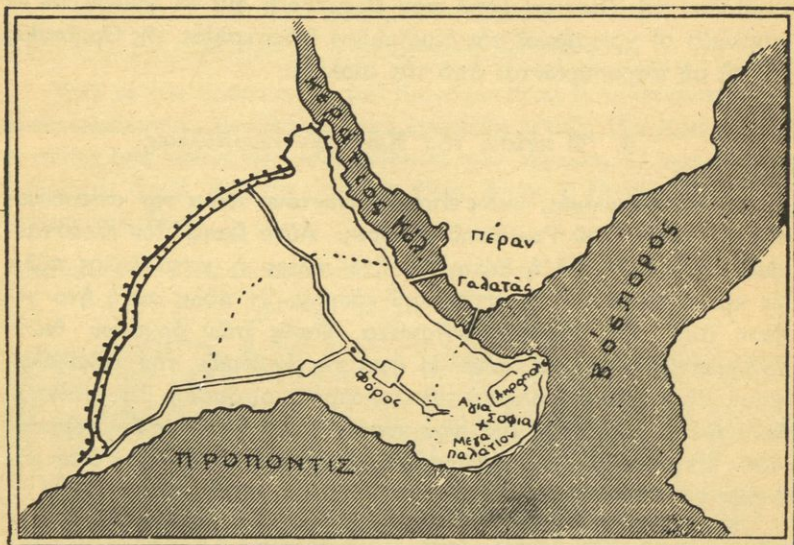
Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς καὶ ἄλλοι λόγοι ἔκαμαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ σκεφθῇ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας ἀνατολικώτερα. Ἔπρεπε ἢ πρωτεύουσα νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ κέντρον τοῦ κράτους, διὰ νὰ διοικῆται τοῦτο καλύτερα, καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς θέσιν ὀχυράν, ὥστε νὰ μὴ προσβάλλεται εὐκόλως ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς. Ἐξήτασε λοιπὸν τὰς καταλληλοτέρας τοποθεσίας διὰ τὸν σκοπὸν τοῦ καὶ εὔρεν ὡς καλυτέραν τὴν θέσιν ὅπου ἦτο κτισμένον τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου.

Ἡ θέσις αὐτὴ ἦτο τὸ σημεῖον ἐνώσεως δύο ἡπείρων, Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, καὶ δύο θαλασσῶν, Αἰγαίου πελάγους καὶ Εὐξείνου Πόντου. Εἶχεν ἀσφαλέστατον λιμένα, τὸν Κεράτιον κόλπον,

ἤτο εὐκόλον νὰ ὀχυρωθῆ καλῶς καὶ κατὰ σύμπτωσιν εἶχεν ἑπτὰ λόφους, ποὺ ἐνεθύμιζον τὴν ἑπτάλοφον Ρώμην.

Ἐποὺ ἔκαμε τὴν ἐκλογὴν του ὁ Κωνσταντῖνος, διέταξε νὰ ἀρχίσουν αἱ ἐργασίαι. Ἐπὶ 4 ἔτη χιλιάδες ἐργάται εἰργάσθησαν πυρρωδῶς διὰ νὰ κατεδαφίσουν τὰ παλαιὰ τεῖχη καὶ οἰκήματα καὶ νὰ οἰκοδομήσουν νέα, μεγαλύτερα καὶ ἰσχυρότατα ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης.

Ἡ νέα πόλις ἐστολίσθη μὲ ὠραίους καὶ πλατεῖς δρόμους, ὕδραγωγεῖον, ὠραίας πλατείας μὲ στοὰς τριγύρω, ἀγοράς, μεγαλο-

Σχέδιον Κωνσταντινουπόλεως.

πρεπῆ ἀνάκτορα, βουλευτήριον καὶ ἄλλα δημόσια κτίρια, διὰ τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους, μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, δημόσια λουτρά, μέγαν ἵπποδρόμον καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Ἀπὸ διαφόρους πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας μετεφέρθησαν ἀγάλματα καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα καὶ ἐστολίσθη κατὰ τρόπον θαυμάσιον ἢ νέα πρωτεύουσα.

Τὸ ἔτος 330 μ.Χ. ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια τῆς μὲ μεγαλοπρεπεῖς ἑορτᾶς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ὠνόμασε **Νέαν Ρώμην**. Τὸ ὄνομα δμως αὐτὸ δὲν διετηρήθη, διότι ὁ λαὸς πρὸς τιμὴν του τὴν ὠνόμασε **Κωνσταντινούπολιν**.

Πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι Ρωμαῖοι καὶ Ἕλληνες ἐπῆγαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, ἣ ὁποία συντόμως ἀνεπτύχθη μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἔγινε πόλις λαμπρά, ἡ **βασιλις τῶν πόλεων**.

Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας εἰς τὴν ἐξαιρετὸν αὐτὴν θέσιν εἶχε σπουδαίαν σημασίαν δι' ὅλον τὸν κόσμον, ἕνεκα τῶν μεγάλων γεγονότων ποῦ ἔγιναν εἰς αὐτήν, ὅπως θὰ γνωρίσωμεν. Σπουδαιοτάτην ὁμως σημασίαν εἶχε διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Κτισμένη εἰς τὸ μέσον τῶν χωρῶν ὅπου οἱ περισσότεροί κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες καὶ ὅπου ὠμίλειτο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἐκαλλιεργοῦντο τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, συνετέλεσεν ὥστε σιγά-σιγά νὰ δημιουργηθῆ εἰς τὴν Ἀνατολήν κράτος τελείως Ἑλληνικόν καὶ νὰ ἀνθίσῃ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

5. Ἡ Ἁγία Ἐλένη καὶ ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐλένη ἦτο, ὅπως εἶπομεν, εὐσεβεστάτη χριστιανή. Αὐτὴ ἐβοήθει τὸν υἱὸν τῆς εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν Χριστιανῶν. Ἐνῶ ὁ υἱὸς τῆς ἐκτιζε τὴν νέαν πρωτεύουσαν αὐτὴ ἐπῆγεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἠθέλησε νὰ ἀνεύρῃ τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔσταυρώθη ὁ Κύριος.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐρεῦνας καὶ ἀνασκαφὰς κατώρθωσε νὰ τὸν ἀνεύρῃ. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐκτίσεν ἡ βασιλομήτωρ Ἐλένη μὲ χρήματα, ποῦ διέθεσεν ὁ Κωνσταντῖνος, τὸν μεγαλοπρεπῆ **ναὸν τῆς Ἀναστάσεως**.

6. Θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάνονισε κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους.

Ἐκινήθη ἐναντίον τῶν Περσῶν, ποῦ ἠθέλησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ συνθηκολογήσουν.

Τὸ ἔτος 337, ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς τὴν Βιθυνίαν, ἠσθένησε καὶ ὅταν προησθάνθη τὸν θάνατόν του, ἐξωμολογήθη τὰς ἀμαρτίας του, ἐβαπτίσθη καὶ ἀπέθανεν ὡς τέλειος χριστιανὸς εἰς τὴν πόλιν Νικομήδειαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὴν πολιτείαν του καὶ τὰ ἔργα του ἔστε-

ρέωσε τὸν Χριστιανισμόν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τὸν ἀνεκήρυξεν *ἅγιον καὶ ἰσαπόστολον*. Ἐπίσης ἀνεκήρυξεν *ἄγλιαν* καὶ τὴν εὐσεβεστάτην μητέρα του Ἑλένην. Τοὺς ἐορτάζομεν μαζί κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, τὴν 21ην Μαΐου.

Διὰ τὰ πολεμικὰ του κατορθώματα, τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους, τοὺς νόμους του καὶ τὰ στρατιωτικὰ του ἔργα, ἡ Ἱστορία τὸν ἀπεκάλεσε *Μέγαν*.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον. Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς πρωτεύουσος τοῦ κράτους, συνετέλεσεν, ὥστε ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐξελληνισθῇ τοῦτο καὶ νὰ δημιουργηθῇ ἐν οπουδαιότατον κέντρον, ὅπου ἀνεπτύχθη νέος πολιτισμὸς, ὁ *Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς*.

Ε'.—Ο ΜΕΓΑΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ (379—395)

Ὁ Θεοδόσιος ἦτο ἄριστος στρατηγός. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεμετώπισε τὸν Γοθτικὸν κίνδυνον. Πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν του καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Γόθτων.

Οἱ ἀγῶνες του ἐκράτησαν τρία ἔτη. Τέλος ἐσυνθηκολόγησε μαζί των μὲ τὸν ὄρον νὰ ἐπανέλθουν βορείως τῆς Θράκης, νὰ γίνουιν ἐλεύθεροι γεωργοὶ καὶ ὑπήκοοι τοῦ κράτους, νὰ ἀπαλλαγούιν ἀπὸ φόρους, ἀλλὰ νὰ δίδουιν στρατὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Κατόπιν ἐσυνθηκολόγησε καὶ μὲ τοὺς Πέρσας.

Ἀφοῦ ἠσύχασεν ἀπὸ αὐτοὺς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ ἐσωτερικῶς τὸ κράτος του, τὸ ὅποιον ἐταράσσετο ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ Ἀρειανῶν καὶ Ὀρθοδόξων, πού εἰς πολλὰς πόλεις κατέληξαν εἰς συγκρούσεις αἱματηράς.

Οἱ Ἀρειανοὶ εἶχαν ἀποθρασυνθῆ. Εἶχαν καταλάβει τοὺς περισσότερους ναοὺς τῆς πρωτεύουσος καὶ εἶχαν ἰδικὸν των Πατριάρχην.

Ὁ Θεοδόσιος ἦτο ὀρθόδοξος. Κατεβίβασε τὸν Ἀρειανὸν Πατριάρχην καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν μέγαν Θεολόγον Γρηγόριον, ὁ ὅποιος ἠγωνίσθη πολὺ ἀποτελεσματικῶς διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὀρθοδοξίας.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν νέα αἵρεσις παρουσιάσθη ἀπὸ τὸν *Μακεδόنيον*, ὁ ὅποιος ἐκήρυττεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεοδόσιος τότε ἐκάλεσε τὸ ἔτος 381 τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς αὐτὴν κατεδικάσθη ὁ Μακεδόنيος ὡς αἰρετικός, συνεπληρώθη δὲ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα 5 ἄρθρα.

Μετὰ ταῦτα ὁ Θεοδοσίος ἐνίσχυσε πολὺ τὸν Χριστιανισμόν. Μὲ διάταγμά του ὤρισε νὰ πειθαρχοῦν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων καὶ ἐτιμώρησε τοὺς αἰρετικούς, οἱ ὅποιοι περιωρίσθησαν. Ἐκλείσε τοὺς ναοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τὰ μαντεῖα καὶ κατήργησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Δυστυχῶς πολλοὶ σπουδαῖοι ναοὶ καὶ πολλὰ ἀρχαῖα ἀξιόλογα κατελλιτεχνήματα κατεστράφησαν τότε ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς Χριστιανοὺς.

Ὁ Θεοδοσίος ἐξεστράτευσε δύο φορές εἰς τὴν Δύσιν, ἐτιμώρησε τοὺς ἐκεῖ ἐπαναστάτας, ἐπέβαλε τὴν τάξιν καὶ ἤνωσεν ὅλον τὸ κράτος ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του, ὅπως ἦτο καὶ ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ Θεοδοσίος ἦτο ἄριστος στρατηγὸς καὶ σπουδαῖος Κυβερνήτης. Δι' ὅσα καλὰ ἔπραξεν ὑπὲρ τοῦ κράτους καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὠνομάσθη *Μέγας*. Ἀπέθανε τὸ ἔτος 395. Πρὶν ἀποθάνῃ ἐμοίρασε τὸ κράτος του εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του. Εἰς τὸν Ἀρκάδιον ἔφησε τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς τὸν Ὀνώριον τὸ Δυτικόν, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην.

Τὸ Δυτικὸν κράτος διετηρήθη ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς αἰῶνος, ἐνῶ τὸ Ἀνατολικὸν διετηρήθη 11 περίπου αἰῶνας καὶ ἐδημιούργησεν ἱστορίαν λαμπρὰν καὶ ἐνδοξον. Ἐγινε δὲ μία μεγάλη αὐτοκρατορία, ἡ *Βυζαντινὴ* ἢ *Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία*.

ΣΤ'.—ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (476)

Τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος κατελύθη ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς διαφόρων βαρβαρικῶν λαῶν τὸ ἔτος 476 μ.Χ. Ἡ κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Ἐδῶ σταματᾷ ἡ ἀρχαία ἱστορία καὶ ἀρχίζει ἡ ἱστορία ποῦ ὀνομάζεται *Μεσαιωνικὴ*.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐγκατεστάθησαν τώρα νεοὶ λαοί. Αὐτοὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεπολιτίσθησαν, ὠργανώθησαν καὶ προώδευσαν. Ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου δυτικοῦ κόσμου τώρα ἰδρῦθησαν τὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ κράτη, ὅπως ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἄλλα καὶ προῆλθεν ὁ νεώτερος Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμός.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝ. ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Α'.—ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὸ Ἐνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ὁποῖον παρέλαβεν ὁ Ἄρ-
κάδιος, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον, τὴν Μικρὰν
Ἀσίαν μὲ τὰς διαφόρους χώρας τῆς, ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν
Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Αἴγυπτον, τὰν Κυρηναϊκὴν καὶ τὰς
νῆσους τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάν-
δρου καὶ τῶν Διαδόχων του, ὠμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐκαλλιεργ-
οῦντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐπεκράτει ὁ Ἑλληνικὸς πολιτι-
σμός. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐξάπλωσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διηκό-
λυσε τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι τὰ κηρύγματα ἐγί-
νοντο εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ χριστιανικὰ βιβλία ἐγρά-
φοντο εἰς αὐτήν. Κατόπιν ὁ Χριστιανισμὸς ἐβοήθησεν εἰς τὸ νὰ καλ-
λιεργηθῇ καὶ νὰ διαδοθῇ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀκόμη περισσώτερον.

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες ἐσπούδαζαν τὴν ἑλληνικὴν φιλολο-
γίαν καὶ ρητορικὴν καὶ τὰς ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τοὺς θαυμασίους
λόγους τῶν. Τὰ συγγράμματά των τὰ ἔγραφαν εἰς ὠραίαν ἑλ-
ληνικὴν γλῶσσαν. Τοὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας, τὰς ἀποφάσεις τῶν
Συνόδων, ὅλα τὰ ἔγραφαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν οἱ πολυπληθέστεροι καὶ οἱ πλέον μορφωμένοι
καὶ πολιτισμένοι ἀπὸ τοὺς λαοὺς οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὸ Ἐνα-
τολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς εἶχαν
ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰς χώρας
αὐτάς ἐνωρὶς διεδόθη καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός.

Πολὺ συχνὰ τὰ δημόσια ἔγγραφα, οἱ νόμοι καὶ τὰ διατάγματα,
τὰ ὁποῖα κατ' ἀρχὰς ἐγράφοντο εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, με-
τεφράζοντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, διὰ νὰ τὰ ἐννοῇ ὁ λαός. Οἱ ὑπάλ-
ληλοι τοῦ κράτους ἦσαν Ἕλληνες. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀρ-
χὴν μᾶς ἀλλαγῆς εἰς τὸ τμῆμα αὐτὸ τοῦ παλαιοῦ Ρωμαϊκοῦ κρά-
τους, τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ γίνεταί ἑλληνικόν.

Οὕτω ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ χρι-
στιανικὴ θρησκεία εἶναι τὰ τρία κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἐνα-

τολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν ὥστε τοῦτο νὰ γίνεταί διαρκῶς ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν καὶ ν' ἀποτελέσῃ τὴν **Ἑλληνικὴν ἢ Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.**

Β'.—ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ πολὺ συνετέλεσαν οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ὄνομάσθησαν οὕτω, διότι μὲ τὸν ἐνάρετον βίον των, τὴν μόρφωσίν των, τὰ κηρύγματα τῶν, τὰ συγγράμματά των καὶ τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας των, ἐστήριξαν τὸν Χριστιανισμόν, ἐπολέμησαν τοὺς αἵρετικούς καὶ ἐστερέωσαν τὴν πίστιν.

Οἱ σπουδαιότεροι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἦσαν οἱ ἑξῆς:

1. Μέγας Ἀθανάσιος

Ὁ Ἀθανάσιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐσπούδασε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς τὴν περίφημον σχολὴν τῆς. Ἰδιαιτέρως ἐμελέτησε τὴν ἑλληνικὴν Φιλοσοφίαν, τὴν Ῥητορικὴν καὶ τὴν Θεολογίαν. Ἐγίνετο ῥήτωρ σπουδαῖος. Νεώτατος ἐχειροτονήθη διάκονος. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὅπου μὲ τὴν χάριν τοῦ λόγου καὶ τὰ σπουδαῖα ἐπιχειρήματά του ἀπεστόμωσε τὸν Ἀρειοὺν καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν ὄλων. Κατόπιν διὰ τὰς μεγάλας ἀρετάς του ἔγινε Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας.

Ἐπὶ 45 ἔτη ἠγωνίσθη ὡς καλὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν. Πολλὰς φορές κατεδικάσθη, ἐφυλακίσθη καὶ ἐξωρίσθη, ἀλλὰ μὲ χριστιανικὴν ὑπομονὴν ἐπέρασε ὅλας τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὰς στερήσεις τῆς ἐξορίας καὶ ποτὲ δὲν ὑπεχώρησεν εἰς τοὺς ἀγῶνας του. Ὁ Λαὸς τὸν ἐλάτρευεν.

Ἐγραψε βιβλία σοφώτατα. Τὴν χριστιανικὴν του διδασκαλίαν ἐζωντάνευε μὲ ἔργα φιλανθρωπίας, τὰ ὁποῖα ἀνεκούφιζαν τοὺς πᾶσχοντας καὶ δυστυχεῖς.

Τοιοιουτρόπως ὠφέλησε πολὺ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δικαίως ὠνομάσθη **Στυλὸς τῆς Ὁρθοδοξίας** καὶ **Μέγας.**

2. Ὁ Μέγας Βασίλειος

Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Εἶχε μεγάλην κλίσιν εἰς τὰ γράμματα καὶ διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς του Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸν ἔστειλαν νὰ σπουδάσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Συμμαθητὴν εἶχε τὸν φίλον του Γρηγόριον Ναζιανζηνόν. Ἐκεῖ οἱ ἑνάρετοι νέοι Βασίλειος καὶ Γρηγόριος συνεδέθησαν δι' ἀδελφικῆς φιλίας καὶ ἔδειξαν τόσῃ ἐπιμέλειαν καὶ τόσον καλὴν συμπεριφορὰν, ὥστε τοὺς θαύμαζαν καὶ τοὺς ἐτίμων ὅλοι.

Ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Βασίλειος εἰς τὴν πατρίδα του ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας. Ὡς ἐπίσκοπος ὁ Βασίλειος ἔδειξεν ὅλας τὰς ἀρετάς του καὶ ἠγωνίσθη μὲ θάρρος διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μὲ τὴν ρητορικὴν του τέχνην ἐπολέμησε τὸν Ἀρειανισμόν. Θαυμάζεται διὰ τὰ σοφώτατα καὶ διδακτικώτατα συγγράμματά του, μὲ τὰ ὁποῖα ἐφώτισε τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων. Τοὺς λόγους ἠκολούθουν τὰ χριστιανικὰ ἔργα. Ὅλη ἡ ζωὴ του ἦτο συνεχῆς φιλανθρωπία. Τὴν περιουσίαν του, τὸν μισθόν του, ὅλα τὰ εἰσοδήματά του, τὰ ἐμοίραζεν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Ἐκτίσε τὴν *Βασιλειάδα*, μέγα κτίριον μὲ νοσοκομεῖον, πτωχοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκουφίζοντο οἱ δυστυχεῖς καὶ οἱ πονεμένοι. Ἐπροστάτευε τοὺς ἀδυνάτους ἀπὸ τὰς ἀδικίας τῶν ἀρχόντων. Ἐκαμε μὲ τόλμην τὸ καθῆκον του καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τὰς ἀπειλὰς τῶν ἰσχυρῶν ἀρχόντων, οὔτε καὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἀκόμη.

Ὁ Βασίλειος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα καὶ μίαν Θεῖαν Λειτουργίαν, ποὺ φέρει τὸ ὄνομά του καὶ τελεῖται 10 φορὰς τὸ ἔτος. Ἐβαλε μεγάλην τάξιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὠφέλησε τὸν Χριστιανισμόν. Διὰ τὴν ὑπέροχον δρᾶσιν του ὠνομάσθη *μέγας Ἱεράρχης*.

3. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Ὁ Γρηγόριος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ναζιανζὸν τῆς Καππαδοκίας. Ἦτο καὶ αὐτὸς φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἐσπούδασε μαζί μὲ τὸν φίλον του Βασίλειον. Ἡ μεγάλη του μόρφωσις καὶ αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταὶ του συνετέλεσαν ὥστε νὰ γίνῃ πρῶτον Ἐπίσκοπος εἰς τὴν πατρίδα του Ναζιανζὸν καὶ ἔπειτα Πατριάρχης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Γρηγόριος ἐξεφώνησε περιφήμους λόγους περὶ Θεοῦ μὲ ὑπέροχον ρητορικὴν τέχνην καὶ ἐπανάφερε πολλοὺς αἵρετικούς ἀπὸ τὴν πλάνην εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν. Ἐγραψε θρησκευτικὰ συγγράμματα καὶ ὠραῖα ποιήματα. Ἐπολέμησε μὲ τὴν εὐγλωττίαν του τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου κατὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τῆς ὁποίας

ἦτο πρόεδρος. Ἡ ταπεινότης του, ἡ καλωσύνη τῆς ψυχῆς καὶ ἡ φιλανθρωπική του δρᾶσις τὸν ἀνέδειξαν ὡς ἕνα ὑπέροχον Ἱεράρχην καὶ *μέγαν διδάσκαλον τῆς Οἰκουμένης*.

4. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

Ὁ Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἔλαβεν ἀρίστην χριστιανικὴν ἀνατροφὴν ἀπὸ τὴν εὐσεβεστάτην μητέρα του. Ἠγάπα καὶ αὐτὸς πολὺ τὰ γράμματα. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν περίφημον φιλοσοφικὴν σχολὴν τῆς Ἀντιοχείας, τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ φιλόσοφος Λιβάνιος. Γρήγορα ἔγινε πρεσβύτερος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου ἤρχισε τὰ χριστιανικά του κηρύγματα μὲ τόσῃν εὐγλωττίαν καὶ χάριν, μὲ τόσῃν γλυκύτητά καὶ κάλλος, ὥστε τὸν ὠνόμασαν *Χρυσόστομον*.

Τὰ μεγάλα του χαρίσματα συνετέλεσαν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος νὰ τὸν καλέσῃ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὡς Πατριάρχης ὁ Ἰωάννης ἀνεδείχθη ὁ τελειότερος ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκήρυττε μὲ ἀπαρόμιλλον ρητορικὴν τέχνην τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐγραφε περισπούδαστα συγγράμματα. Ἐνδιεφέρεθ' διὰ τοὺς πάσχοντας καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς ἀδικουμένους. Ἠλεγξε τοὺς κακοὺς διὰ τὰς πράξεις των, ἔστω καὶ ἂν κατεῖχαν ἀνώτερα ἀξιώματα. Ἐκαυτηρίασε καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀκολασίαν τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἰδιαίτερος τῆς αὐτοκρατείας Εὐδοξίας, ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ τὸν ἐξορίσῃ δύο φορὰς εἰς τὸν Πόντον, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Αὐτὸς ἔγραφε καὶ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν, ὅπως τὴν ἀκούομεν κατὰ τὰς ἑορτάς.

Διὰ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφεραν οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἱεράρχαι ὄχι μόνον πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἑλληνισμόν, ὠνομάσθησαν *Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας* καὶ κατετάγησαν μεταξὺ τῶν Ἁγίων. Διὰ τοῦτο θεωροῦνται προστάται τῶν γραμμάτων καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τιμῶμεν τὴν μνήμην αὐτῶν τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν *Τριῶν Ἱεραρχῶν*.

Ἡ ἐποχὴ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζεται «Χρυσοῦς Αἰὼν» τῶν Ἑλληνικῶν Χριστιανικῶν Γραμμάτων.

Γ'.—ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β΄, Ο ΜΙΚΡΟΣ (408 - 450)
ΤΟ ΠΑΝΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΝ

Όταν απέθανεν ὁ Ἀρκάδιος, τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θεοδόσιος Β΄, ὁ ὁποῖος ἐνυμφεύθη τὴν ὠραίαν καὶ μορφωμένην Ἀθηναίαν κόρην τοῦ φιλοσόφου Λεοντίου, τὴν **Ἀθηναΐδα**. Αὐτὴ ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτειρα ἐβαπτίσθη καὶ ὠνομάσθη **Εὐδοκία**.

Ἡ Εὐδοκία ὑπεστήριξε πολὺ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τρόπους καὶ ἔθιμα ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα ἐμιμήθησαν καὶ αἱ ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις.

Ἰδρυσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μέγα **Πανδιδακτήριον**, δηλαδὴ εἶδος σημερινοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκαν οἱ διαπρεπέστεροι καθηγηταὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν φιλολογίαν, τὴν ρητορικὴν, τὴν νομικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἀπὸ τοὺς 31 καθηγητὰς τῆς μεγάλης αὐτῆς σχολῆς 10 ἐδίδασκαν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ 5 τὴν ρητορικὴν. Τοὺς μισθοὺς τῶν καθηγητῶν ἐπλήρωνε τὸ κράτος.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

1. Ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565)

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγένετο αὐτοκράτωρ τὸ ἔτος 527, εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν. Εἶχεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ μεγάλα σχέδια καὶ ἔβαλε σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ. ἤθελε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ κράτος εἰς τὴν παλαιὰν ἀκμὴν του, νὰ τὸ ἐνώσῃ καὶ νὰ τὸ ἐπεκτείνῃ.

Ὁ Ἰουστινιανός.

Εἶχε τὴν καταπληκτικὴν ἰκανότητα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἀξίους καὶ καταλλήλους συνεργάτας του. Εἶχεν ἐπίσης μεγάλην ἀντοχήν καὶ ἦτο λιτὸς εἰς τὴν τροφήν του. Εἰργάζετο πολὺ καὶ ὀλίγας μόνον ὥρας ἔκοιματο. Μὲ τὰ προσόντα του αὐτὰ κατάρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ μεγάλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ὀνομαστά εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ κατέστησαν τὸ ὄνομά του ἀθάνατον.

Ἐπιτυχίαν εἶχεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς συζύγου του Θεοδώρας, ἣ ὁποῖα κατήγετο μὲν ἀπὸ ταπεινὴν καὶ πτωχὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' ἦτο πολὺ εὐφυής, ὠραία καὶ δραστηρία. Ἡ Θεοδώρα ἐγένετο ὁ καλύτερος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος.

Αὐτὴ ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν φοβερὰν στάσιν πού ἐξεργάγη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ λέγεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Στάσις τοῦ Νίκα*.

2. Ἡ Στάσις τοῦ Νίκα

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅλοι παρηκολούθουν μὲ ζωνρὸν ἐνδιαφέρον τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἴπποδρόμου. Οἱ θεαταὶ τῶν ἵππο-

δρομιῶν ἦσαν χωρισμένοι εἰς ομάδας πού εἶχαν τὸ ὄνομα τοῦ χρώματος τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἠνιόχων. Δύο ομάδες συνεκέντρωναν τοὺς περισσότερους ὄπαδούς: οἱ **Πράσινοι** καὶ οἱ **Βένετοι** (δηλ. γαλάζιοι). Οἱ ὄπαδοὶ τῶν ομάδων αὐτῶν εἶχαν μεγάλον συναγωνισμόν μεταξύ των, ἐφανατίζοντο ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τῶν ἰδικῶν των καὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των. Τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἴπποδρόμου παρηκολούθουν τακτικά καὶ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ ἄρχοντες.

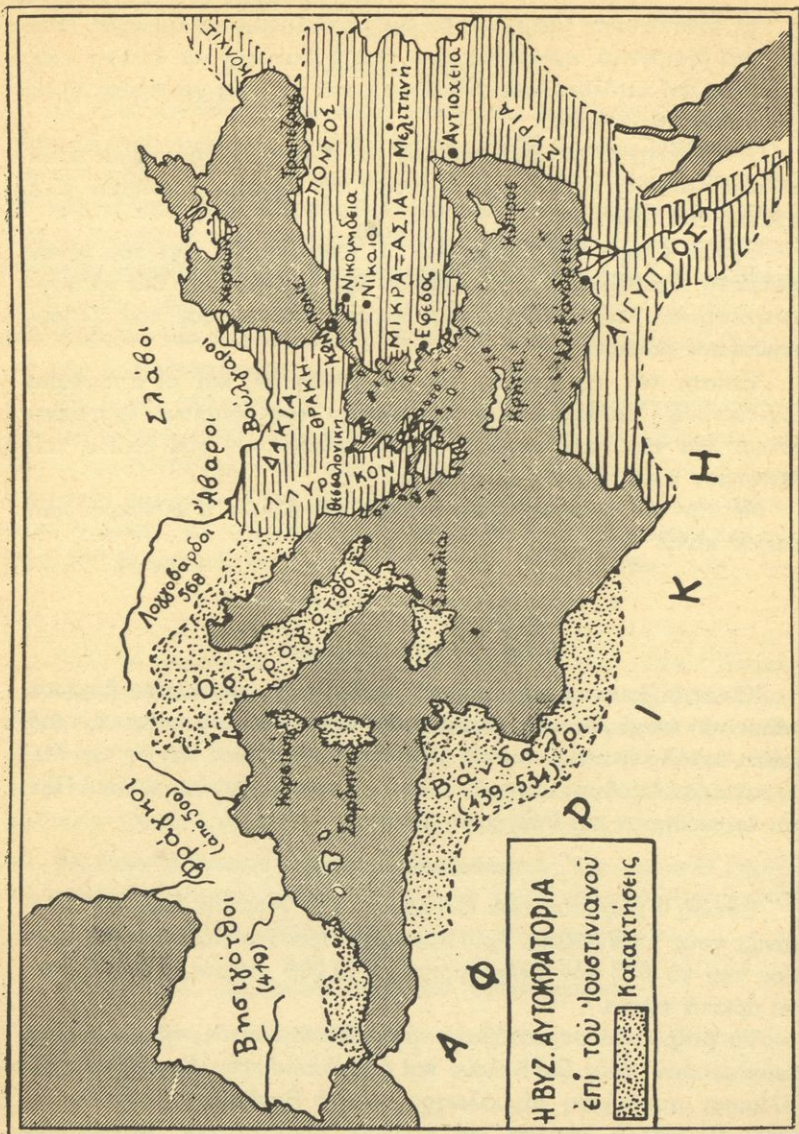
Μίαν φορὰν ἡ φιλονικία τῶν δύο παρατάξεων κατέληξεν εἰς ὀχλαγωγίαν, ἀσχημίας καὶ συγκρούσεις μέσα εἰς τὸν Ἴππόδρομον παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀρχόντων, κατὰ τὸ ἔτος 532. Ὁ αὐτοκράτωρ, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν, διέταξε νὰ συλληφθοῦν οἱ πρωταῖτιοι καὶ νὰ τιμωρηθοῦν. Αὐτὸ ἔκαμε τὰς δύο παρατάξεις νὰ ἐνωθοῦν καὶ μὲ φωνὰς νὰ ἐξεγείρουν τὸν λαὸν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐσείετο τότε ἡ πόλις ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν ἐπαναστατῶν, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ σύνθημα «νίκα, νίκα» (νίκη) ἔκαμαν συλλήψεις, φόρους, ζημίας, ἤναψαν πυρκαϊάς, ἐπυρπόλησαν τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ παρ' ὀλίγον θὰ ἐπυρπόλουν καὶ τὰ ἀνάκτορα.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν κατάστασιν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκάλεσε συμβούλιον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν τί πρέπει νὰ πράξουν. Πολλοὶ τὸν συνεβούλευσαν νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῆ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐφάνη ὅτι ἐδέχετο νὰ μεταβῆ μὲ πλοῖα εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἔλθῃ μὲ στρατὸν διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν θρόνον.

Τότε ἔλαβε τὸν λόγον ἡ ὑπερήφανος Θεοδώρα, ἡ ὁποία μὲ ψυχραιμίαν εἶπε: «Βασιλεῦ, ἂν θέλῃς νὰ φύγῃς καὶ νὰ σωθῆς, τίποτε τὸ εὐκολώτερον. Καὶ πλοῖα καὶ χρήματα ἔχομεν πολλὰ. Πρόσεξε ὁμως μήπως ἀργότερα θεωρήσῃς ὅτι ἦτο προτιμότερος ὁ θάνατος ἀπὸ τὴν σωτηρίαν. Ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀποθάνῃ μίαν φορὰν. Ἐγὼ δὲ διὰ τὸν ἑαυτὸν μου προτιμῶ νὰ ἀποθάνω ὡς βασίλισσα, παρὰ νὰ φύγω. **Καλὸν ἐντάφιον ἢ βασιλείαν.**»

Οἱ λόγοι τῆς Θεοδώρας ἔδωσαν θάρρος εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀμέσως διατάσσει τὸν στρατηγὸν τοῦ **Βελισσάριον** νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν μὲ τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Πράγματι ὁ Βελισσάριος κινεῖται ἀστραπιαίως καὶ κυκλώνει τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὸν Ἴππόδρομον, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ. Ἐκεῖ φονεύει πολλοὺς, καταβάλλει τὴν ὀλεθρίαν στάσιν, πού ὠνομάσθη **Στάσις τοῦ Νίκα**, καὶ ἐπαναφέρει τὴν τάξιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Χάρτης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

3. Συνεργάται τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Ὁ Ἰουστινιανὸς ηὐτύχησε νὰ ἔχη σπουδαίους συνεργάτας. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ προσόντα του ἦτο ἡ ἱκανότης νὰ ἐκλέγη τοὺς ἀρίστους καὶ καταλλήλους ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῖ εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν.

Οἱ στρατηγοὶ τοῦ *Βελισσάριου* καὶ *Ναρσῆς* ἦσαν γενναῖοι καὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Μὲ αὐτοὺς κατενίκησε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους.

Ἄλλον ἐξαιρετικὸν σύμβουλον ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε τὸν μέγαν νομομαθῆ *Τριβωνιανόν*, τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ τακτοποιήσῃ τοὺς νόμους τοῦ κράτους του («Ἰουστινιάνειος Κώδιξ»).

Ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἀνεδείχθησαν καὶ οἱ σπουδαῖοι ἀρχιτέκτονες *Ἰσιδώρος* καὶ *Ἀνθέμιος*, τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν κατασκευὴν πολλῶν κτισμάτων καὶ κυρίως τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Μὲ τὴν συνεργασίαν ὄλων αὐτῶν καὶ ἄλλων ἡ αὐτοκρατορία ἤκμασε πολὺ.

4. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Πρῶτος Περσικὸς πόλεμος

Ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς ἔγινεν αὐτοκράτωρ, οἱ Πέρσαι ἤρχισαν πάλιν νὰ ἐνοχλοῦν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἐστάλη ἐναντίον των ὁ γενναῖος Βελισσάριος καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ Πέρσαι ἐφονεύθησαν καὶ ὑπεγράφη εἰρήνη.

Βανδαλικὸς πόλεμος

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν Βανδάλων τῆς Ἀφρικῆς Γελίμερος ἐβασάνιζε τοὺς Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλεν ἐναντίον του τὸ 533 τὸν Βελισσάριον μὲ 10.000 πεζοὺς, 5.000 ἵππεις καὶ ἀρκετὰ πλοῖα.

Τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, διεσκόρπισαν τοὺς Βανδάλους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Γελίμερος συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ τὸ Βανδαλικὸν κράτος διελύθη. Μὲ πολλὰ λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Γελίμερος, ἐπανῆλθεν ὁ Βελισσάριος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλας τιμὰς. Ὁ ἄλ-

λοτε ὑπερήφανος Γελλίμερος, ταπεινωμένος, ἐγονάτισε πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὸν προσεκύνησεν.

Ἡ Ἀφρική ἐγινε τῶρα βυζαντινὴ ἐπαρχία.

Γοτθικοὶ πόλεμοι

Οἱ Ὄστρογότθοι εἶχαν κάμει ἰδικόν των βασιλείων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Βησιγότθοι πάλιν εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ἰουστινιανός, θέλων νὰ ἐπαναφέρῃ καὶ τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον εἰς τὸ κράτος του, εὔρεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν κακὴν μεταχείρισιν τῶν Ὀρθοδόξων ἐκ μέρους τῶν Ὄστρογότθων καὶ τοὺς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ἔστειλε τὸν Βελισσάριον ἐναντίον των, ὁ ὁποῖος ἐπὶ 6 ἔτη (534—540) ἔκαμε πόλεμον σκληρόν, τοὺς ἐνίκησε, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των καὶ τὸν ἔφερε, μὲ πολλὰ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βελισσαρίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ Ὄστρογότθοι ἐπανεστάτησαν πάλιν καὶ κατώρθωσαν νὰ περιορίσουν τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἄλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς κατώρθωσε, μὲ τὸν στρατηγὸν Ναρσῆν, κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων, νὰ τοὺς συντρίψῃ ὀριστικῶς καὶ ἡ Ἰταλία ἐγινε τὸ ἔτος 553 βυζαντινὴ ἐπαρχία μὲ διοικητὴν τὸν Ναρσῆν.

Δεύτερος Περσικὸς πόλεμος

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἕλληνες ἐπολέμουν ἐναντίον τῶν Ὄστρογότθων οἱ Πέρσαι εἰσέβαλον εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπροξένουν μεγάλας καταστροφὰς εἰς αὐτό. Ἐναντίον αὐτῶν ἐστάλη ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος, ὁ ὁποῖος ἠνάγκασε τοὺς Πέρσας νὰ παύσουν τὸν πόλεμον καὶ νὰ ὑπογράψουν πεντήκονταετῆ εἰρήνην.

Μὲ τοὺς πολέμους αὐτοὺς τὸ ὄνειρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπραγματοποιήθη καὶ τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐγινε τὸ μεγαλύτερον, τὸ ἰσχυρότερον καὶ τὸ ἐνδοξότερον κράτος τῆς ἐποχῆς του.

5. Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Λαμπρὰ ἦσαν τὰ πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ λαμπρότερα ἦσαν τὰ εἰρηνικὰ του :

Νομοθεσία

Πρῶτον σπουδαῖον ἔργον ἦτο ἡ ἀπόφασίς του νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς διαφόρους Νόμους καὶ τὰ Διατάγματα τῶν αὐτοκρατόρων,

πού ἴσχυσαν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, νὰ τοὺς τακτοποιήσῃ καὶ νὰ τοὺς μεταβάλλῃ συμφώνως μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥστε νὰ εἶναι εὐκολον νὰ τοὺς σπουδάζουν οἱ νομικοὶ καὶ νὰ τοὺς ἐφαρμόζουν οἱ δικασταὶ εἰς ὅλον τὸ κράτος.

Τὸ πρᾶγμα ἦτο ἄρκετὰ δύσκολον καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸν περίφημον νομομαθῆ *Τριβωνιανὸν* νὰ τὸ ἀναλάβῃ. Ὁ Τριβωνιανὸς μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν ἔκαμεν ἐπιτροπὰς καὶ ἀπὸ ἄλλους νομομαθεῖς, αἱ ὁποῖαι ἔπειτα ἀπὸ ἐργασίαν 6 ἐτῶν συνέταξαν τρία νομικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα περιελάμβαναν ὅλους τοὺς ἕως τότε νόμους. Τὰ βιβλία αὐτὰ συνεπληρώθησαν κατόπιν μὲ νεωτέρους νόμους, πού ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του καὶ οἱ ὁποῖοι περιελήφθησαν εἰς τέταρτον νομικὸν βιβλίον. Ἡ σπουδαία αὕτη νομοθετικὴ ἐργασία ἀποτελεῖ καὶ σήμερον τὸ θεμέλιον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Διδάσκεται εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ κόσμου καὶ λέγεται «*Ρωμαϊκὸν ἢ Ἰουστινιάνειον Δίκαιον*».

Θρησκευτικὴ πολιτικὴ

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐκάλεσε τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, διὰ νὰ συμβιβάσῃ Ὁρθοδόξους καὶ Μονοφυσίτας.

Ἀπέστειλεν ἱεραποστόλους εἰς τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκλείσε τὰς σχολὰς τῶν ἔθνικῶν καὶ ἐδήμεισε τὰς περιουσίας των.

Ἄλλα ἐκπολιτιστικὰ ἔργα

Ὁ Ἰουστινιανὸς, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν χώραν, ἔκτισε πλῆθος ἰσχυρῶν φρουρίων εἰς τὰ σύνορα τοῦ ἀπεράντου κράτους του καὶ κατεσκεύασε πολλοὺς δρόμους, γεφύρας καὶ ὕδραγωγεία. Ἐκτίσεν εἰς πολλὰ μέρη ξενώνας, γηροκομεῖα, νοσοκομεῖα. Ἐστόλισε πολλὰς πόλεις καθὼς καὶ τὴν πρωτεύουσάν μὲ ὠραίους ναοὺς, πλατείας, λουτρά καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα.

Ἁγία Σοφία

Ἀπὸ ὅλα δμως τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίσματά του, τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ θαυμαστότερον εἶναι ὁ ναὸς τῆς *Ἁγίας Σοφίας*, πού ἀποτελεῖ τὸ καύχημα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶχε κατὰ τὴν Στάσιν τοῦ Νίκα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃ μεγαλύτερον καὶ λαμπρό-

τερον. Τὴν ἐργασίαν τῆς ἀνοικοδομήσεως ἀνέθεσεν εἰς τοὺς δύο σπουδαίους ἀρχιτέκτονας, τὸν Ἄνθέμιον καὶ τὸν Ἰσιδώρον.

Δέκα χιλιάδες ἐργάται εἰργάσθησαν ἐπὶ ἑξ ὀλόκληρα ἔτη. Ἄφθονα χρήματα ἐδαπανήθησαν, διὰ νὰ περατωθῇ τὸ ἀθάνατον αὐτὸ μνημεῖον. Ἐγινε τεράστιον οἰκοδόμημα, μὲ ἐπιβλητικὸν τροῦλλον εἰς τὸ μέσον, τοποθετημένον κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐπὶ τοῦ

Ἡ Ἁγία Σοφία ὅπως ἦτο κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.

κτιρίου, ὥστε νὰ νομίζῃ κανεὶς ἐσωτερικῶς ὅτι κρέμαται ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἐξωτερικῶς ὁ ναὸς δὲν παρουσίαζε τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν, διότι οἱ Χριστιανοὶ τὸ ἐσωτερικόν τῶν ναῶν τῶν ἐπρόσεχαν κυρίως, εἰς τὸ ὁποῖον συνεκεντρώνοντο καὶ προσηύχοντο. Τὸ κάλλος ὁμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο ἀφάνταστον. Αἱ εἰκόνες τῶν θόλων καὶ τῶν τοίχων ἔγιναν ἀπὸ πολύχρωμα ψηφιδωτά. Οἱ κίονες μὲ τὰ ὠραῖα σκαλιστὰ κιονόκρανά των, τὸ δάπεδον, τὰ σκαλοπάτια, τὰ στασίδια, οἱ θρόνοι, ἔγιναν ἀπὸ τὰ καλύτερα πολύχρωμα μάρμαρα. Ἡ Ἁγία Τράπεζα ἦτο ὀλόχρυσος. Χρυσαῖ ἐπίσης καὶ ἀργυραῖ ἦσαν αἱ χιλιάδες κανδηλαί, οἱ πολυέλαιοι καὶ τὰ μανουάλια. Πολύτιμοι λίθοι ἐστόλιζαν τὰ διάφορα ἱερά σκεύη καὶ τὰς εἰκόνας.

Ὁ μυθώδης πλοῦτος καὶ ἡ ἀπαράμιλλος τέχνη τοῦ ναοῦ ἐθάμβωναν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ὅταν τὸ ἔτος 537 ἔγιναν μὲ μ-

γαλοπρεπή έπισημότητα τὰ έγκαίνια, ό 'Ιουστινιανός ένθουσιασμένος ανέφώνησε: *Νενίκηκά σε, Σολομών.*

'Η 'Αγία Σοφία έγινε τó κέντρον του Χριστιανικού 'Ελληνισμού. 'Από εκεί έξεκίνουν οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες διά τās έκστρατείας των έναντίον τών βαρβάρων. 'Εκεί ανεπέμποντο εύχαριστία και δοξολογία πρós τόν 'Υψιστον διά τās νίκας του 'Εθνους

'Η 'Αγία Σοφία όπως είναι σήμερα.

κατά τών έχθρών. 'Εκεί ανεπέμποντο δεήσεις πρós τόν Θεόν και τήν Παναγίαν διά τήν σωτηρίαν του Γένους κατά τās ώρας τών κινδύνων.

'Η 'Αγία Σοφία άποτελεί σύμβολον του 'Ελληνικού 'Εθνους και αναφέρεται συχνά εις τὰ ποιήματα και τούς θρύλους.

Δυστυχώς όμως ό ναός τής 'Αγίας Σοφίας, τó καύχημα τουτ'ε τής Χριστιανωσύνης, μετεβλήθη εις τζαμίον άπό τούς Τούρκους, όταν έκυρίευσαν τήν Κωνσταντινούπολιν, τώρα δέ είναι Βυζαντινόν Μουσεϊόν.

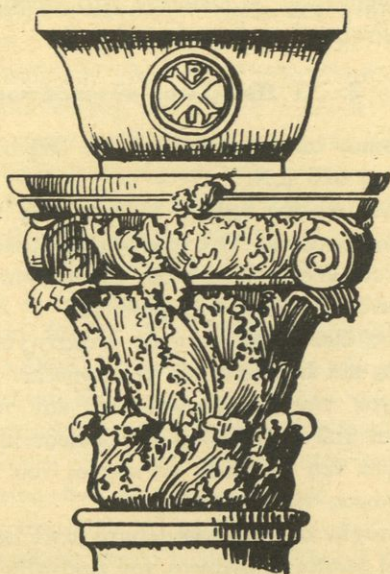
Εισαγωγή και καλλιέργεια τής μετάξης

'Η καλλιέργεια του μεταξοσκώληκος και ή παραγωγή τής μετάξης μέχρι του 'Ιουστινιανού ήσαν γνωσται μόνον εις τούς Κινέζους, οι όποιοι άπηγόρευαν έξαγωγήν σπόρου έξω άπό τήν χώραν

των. Είχαν λοιπόν αὐτοὶ τὸ μονοπώλιον τῆς πωλήσεως τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων, τὰ ὅποια ἐστοίχιζαν πολὺ ἀκριβᾶ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδωσε διαταγὴν εἰς δύο μοναχοὺς, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπήγαιναν ὡς ἱεραπόστολοι εἰς τὴν Κίναν, νὰ παρακολουθήσουν καὶ νὰ μάθουν τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἐκεῖ σπόρους. Πράγματι, οἱ δύο αὐτοὶ μοναχοὶ ἐφόβησαν πολὺ ἐπιτήδειοι. Ἀφοῦ παρηκολούθησαν καὶ ἔμαθαν τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας τοῦ μεταξοσκώληκος, κατῶρθωσαν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των νὰ μεταφέρουν αὐτὰ μεταξοσκώληκος μέσα εἰς τὰς βακτηρίας των. Ἐπὶ ἀρκετοὺς αἰῶνας τὸ κράτος εἶχε πλούσια εἰσοδήματα ἀπὸ τὴν παραγωγὴν τῆς μετάξης.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἰουστινιανός, μὲ τὰ μεγάλα πολεμικὰ καὶ εἰρηνικὰ ἔργα του καθὼς καὶ τὴν καλὴν διοίκησιν, ἔφερε τὸ κράτος εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ δόξαν. Ἀπέθανε τὸ 565 μ.Χ. ἄτεκνος. Θεωρεῖται δὲ ὡς εἰς ἓκ τῶν ἐξοχωτέρων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Κιονόκρανον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (610-641)

1. Ἡ κατάσταση τοῦ κράτους πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος

Τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν κατώρθωσαν δυστυχῶς νὰ τὸ διατηρήσουν οἱ διάδοχοί του, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν τὰς ἱκανότητας ἐκείνου. Οἱ διάφοροι βάρβαροι, πού τὸ περιεκύκλωναν, ἤρχισαν συχνὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον του, εἰσέβαλλαν εἰς τὰς ἐπαρχίας του, εἰς τὰς ὁποίας διέπρατταν λεηλασίας καὶ ἔφεραν καταστροφάς.

Εἰς τὴν Δύσειν οἱ Λογγοβάρδοι, φυλὴ γερμανικὴ, κατέλαβαν τὴν Ἄνω Ἰταλίαν καὶ ἱδρυσαν ἐκεῖ κράτος ἰδικόν των.

Εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας οἱ Ἄβαραοὶ ἔκαμαν ἐπιδρομὰς καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ πληρώνουν κατ' ἔτος φόρον.

Πρὸς Ἀνατολὰς οἱ Πέρσαι ἤρχισαν πάλιν τοὺς πολέμους των ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου. Ὁ κίνδυνος ἦτο σοβαρώτατος, διότι καὶ οἱ Ἄβαραοὶ ἠπέιλουν τὸ κράτος ἀπὸ Βορρᾶ.

2. Ὁ Ἡράκλειος αὐτοκράτωρ

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ὁ **Ἡράκλειος** ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τὸ ἔτος 610 μ.Χ.

Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος εὔρε τὸ κράτος εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. Ὁ στρατὸς εἶχε διαλυθῆ καὶ στόλος δὲν ὑπῆρχε. Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εὐρίσκοντο εἰς ἔλεεινὴν κατάστασιν καὶ οἱ κίνδυνοι ἦσαν σοβαρώτατοι.

Ὁ Ἡράκλειος ὁμως ἦτο λαμπρὸς στρατηγὸς καὶ πρὸ πάντων καλὸς Χριστιανὸς καὶ ἐπίστευεν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. ἤρχισε μὲ δραστηριότητα τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν προετοιμασίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ κατώρθωσε μὲ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν ἱκανότητά του νὰ σώσῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνεχίζοντο ἀπὸ Βορρᾶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀβάρων, οἱ ὅποιοι διήρχοντο τὸν Δούναβιν ποταμὸν καὶ ἐπεδίδοντο εἰς ἀρπαγὰς καὶ λεηλασίας εἰς τὰς χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὁ μέγιστος κίνδυνος ὁμως προήρχετο ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

3. Οί πόλεμοι έναντίον τῶν Περσῶν

Οί Πέρσαι ἀπὸ τὴν Συρίαν ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἔκυριευσαν τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔσφαξαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ἤχημαλώτισαν τὸν Πατριάρχην καὶ ἐπῆραν ὡς λάφυρον τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν εἰς τὴν Κτησιφῶντα, τὴν πρωτεύουσάν των. Ἐκυριευσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπανῆλθαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπροχώρησαν δὲ μέχρι τῆς Χαλκηδόνος, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἠπέιλουν νὰ διαλύσουν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος.

Ὁ Ἡράκλειος εὐρέθη τότε εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν καὶ πρὸς στιγμὴν ἐνόμισεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς σωτηρίας. Εἰς τὴν δύσκολον ὁμως ἐκείνην περίστασιν ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ ἀξίος πρωθυπουργὸς τοῦ Βῶνος.

Ὁ φιλόπατρις Πατριάρχης ἔδωσε θάρρος εἰς τὸν Ἡράκλειον καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηρίων, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποίησῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κράτους καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Μὲ τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς ὁ Ἡράκλειος ἠτοίμασε στρατὸν καὶ στόλον ἀξιόμαχον. Ὁ στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνας οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν χάριν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Διὰ νὰ εἶναι δὲ ἀπερίσπαστος κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν, κατώρθωσε νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Χαγάνον (ἡγεμόνα) τῶν Ἀβάρων. Κατόπιν ἐνεψύχωσε τὸν στρατὸν του καὶ ἐτόνισεν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ ἀγὼν εἶναι ἱερός καὶ ὅτι θὰ ἐπολέμουν διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποῖαν ὕβριζεν ὁ εἰδωλολάτρης Πέρσης, καὶ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Πρὶν ἐκκινήσῃ ὁ Ἡράκλειος προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐγονάτισεν ἔμπρὸς εἰς τὸ ἱερόν, προσηυχῆθη καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν ἐπῆρε εἰς τὴν χεῖρα του τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξεκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του λέγων πρὸς τὸν Πατριάρχην: «Εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, τῆς Θεομήτορος καὶ σοῦ, ἐμπιστεύομαι τὴν Πόλιν καὶ τὸν υἱόν μου».

Ἡ στιγμὴ ἐκείνη ἦτο πολὺ συγκινητικὴ.

Ὁ Ἡράκλειος ἐσχεδίαζε νὰ μὴ κτυπήσῃ ἀπ' εὐθείας τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ὅπου εὕρισκετο ὅλος ὁ ὄγκος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μὲ τὸν στόλον του λοιπὸν τὸ ἔτος 622 ἀπεβίβάσθη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπροχώρησε

πρὸς τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἤρχισε νὰ διασκορπίζη τὰς περσικὰς φρουράς. Ἀφοῦ κατετρόπωσε εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Πέρσας τοὺς ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπηλλάγη ἀπὸ αὐτοὺς.

Ὁ Χοσρόης, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ σπεύσῃ μὲ τὸν στρατὸν του, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν κινδυνεύουσαν χώραν του. Πολλὰ μάχαι πεισματῶδεις ἔγιναν, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ στρατηγικὴ ἱκανότης τοῦ Ἡρακλείου ἐχάρισε νίκας λαμπρὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸ ἔτος δὲ 625 ἔγινε φονικωτάτη μάχη πλησίον τοῦ ποταμοῦ Σάρου, ὅπου οἱ Πέρσαι κατετροπώθησαν. Πλήθος ἀπὸ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα περιῆλθαν εἰς τὸν Ἡράκλειον.

4. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Πέρσας

Ὁ Χοσρόης, βλέπων ὅτι τὸ κράτος του ἐκινδύνευε, κατῴρθωσε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τοὺς Ἀβάρους καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἔλθουν νὰ πολιορκήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦλπιζεν ὅτι ὁ Ἡράκλειος θὰ ἠναγκάζετο κατόπιν αὐτοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ τὴν σώσῃ, καὶ ἐπομένως θὰ ἔφευγεν ἀπὸ τὴν Περσίαν.

Ὁ Χαγάνος ἐδέχθη τὰς προτάσεις τῶν Περσῶν καὶ παρεβίασε τὴν συνθήκην εἰρήνης ποῦ εἶχε κάμει μὲ τὸν Ἡράκλειον. Τὸ θέρος τοῦ 626 μὲ 80.000 Ἀβάρους ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συγχρόνως ὁ Χοσρόης ἔστειλε στρατὸν διὰ μέσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὁ ὁποῖος ἐφθασεν εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἠνώθη μὲ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας.

Εὐτυχῶς ὁμως τὴν πόλιν διηύθυναν δύο ἱκανοὶ ἄνδρες: ὁ Πατριάρχης *Σέργιος* καὶ ὁ πρωθυπουργὸς *Βῶνος*. Μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας εἰς τὰς χεῖρας ὁ Πατριάρχης περιέρχεται τὰ τεῖχη, ἐμψυχώνει τοὺς ὀλίγους ὑπερασπιστὰς καὶ τοὺς ἐμπνέει τὴν πίστιν ὅτι ἡ Θεοτόκος θὰ προστατεύσῃ τὴν Πόλιν τῆς. Μὲ τὴν πίστιν αὐτὴν οἱ Χριστιανοὶ ἀγωνίζονται σκληρῶς καὶ ἀποκρούουν τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων.

Ὁ Ἡράκλειος πληροφορεῖται τὴν πολιορκίαν, ἀλλὰ δὲν ἐγκαταλείπει τὴν Περσίαν. Ἐχει καὶ αὐτὸς πεποίθησιν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα τῶν συνεργατῶν του.

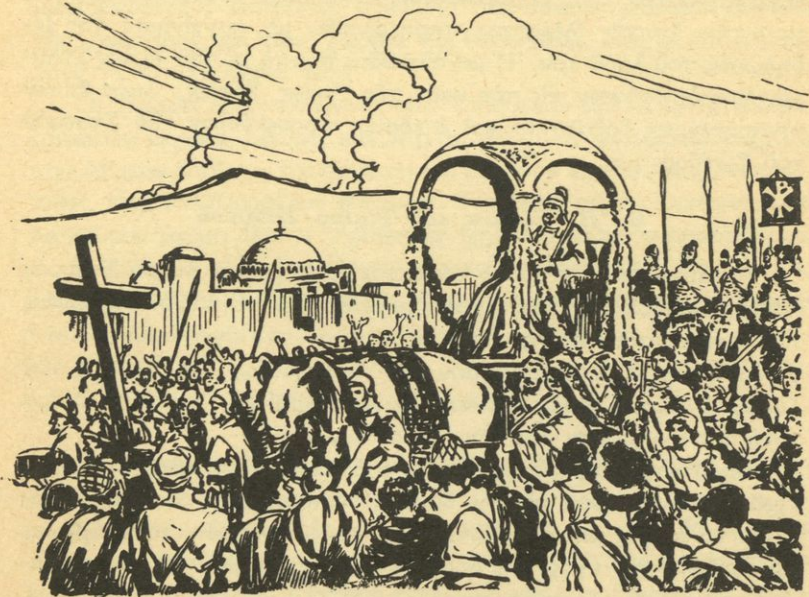
Ὁ βυζαντινὸς στόλος κατῴρθωσε νὰ βυθίσῃ πλησίον τοῦ ναοῦ

τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν τὰ μονόξυλα τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Κεράτιος κόλπος ἐβάφη μὲ αἷμα καὶ ἡ θάλασσα ἐγινεν ἐρυθρά. Αὐτὸ ἀπεγοήτευσε τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ταπεινωμένοι, ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν.

Ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς τῆς Πόλεως πανηγυρίζουν τὴν σωτηρίαν των, τὴν ὁποῖαν ἀποδίδουν εἰς θαῦμα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν καὶ ὅλην τὴν νύκτα, χωρὶς νὰ καθίσουν διόλου, ἐδοξολογοῦν τὸν Θεὸν καὶ ἔψαλλαν τὸν *'Ακάθιστον Ὑμνον*, μὲ τὸ ὑπέροχον τροπάριον: «Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια», πού ψάλλεται καὶ σήμερον τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν.

5. Συντριβὴ τῶν Περσῶν

Ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ στρατὸς του ἐπληροφορήθησαν μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μὲ ἀκρά-

Ὁ Θρίαμβος τοῦ Ἡρακλείου.

τητον ἐνθουσιασμόν ἐπροχώρησαν πρὸς τὸν ποταμὸν Τίγρητα, καταδιώκοντες τοὺς Πέρσας καὶ κυριεύοντες τὰς πόλεις των. Πλησίον τῆς πόλεως Νινευὶ ὁ Ἡράκλειος ἔδωσε μάχην φονικὴν καὶ ἐκέρδισε

νικην λαμπράν. Κατόπιν ἐπροχώρησε πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Περσῶν Κτησιφῶντα, ὅπου κατὰ τὴν πορείαν του ἠλευθέρωσε χιλιάδας χριστιανῶν αἰχμαλώτων καὶ ἐκυρίευσε πολλοὺς θησαυροὺς.

Οἱ Πέρσαι βλέποντες τὸ κράτος των νὰ καταρρέῃ ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ Χοσρόη καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ἀνεκήρυξαν δὲ βασιλέα τὸν υἱὸν του Σιρόην, ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ περισώσει τὴν χώραν του ἀπὸ τὴν τελείαν καταστροφήν, ἐζήτησεν εἰρήνην ἀπὸ τὸν νικητὴν Ἡράκλειον καὶ ὑπεχρέωθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας ποὺ εἶχε καταλάβει ὁ πατὴρ του, ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν **Τίμιον Σταυρόν**.

Ἀφοῦ ἔκλεισεν εἰρήνην ὁ Ἡράκλειος ἐγύρισε μὲ τὸν ἑνδοξόν στρατόν του νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ 628. Ὅλος ὁ λαός, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πατριάρχην, τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν υἱὸν του, ἐξῆλθαν εἰς προϋπάντησιν καὶ μὲ δάκρυα χαρᾶς ἐπευφήμουν τὸν θριαμβευτὴν αὐτοκράτορα καὶ τὸν τροπαιοφόρον στρατόν του. Ὁ Ἡράκλειος, καθισμένος ἐπάνω εἰς ἄμαξαν, ποὺ τὴν ἔσυραν ἑλέφαντες, παρηκολούθει μὲ συγκίνησιν τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ του. Ἡ μεγαλειώδης πομπὴ μὲ τὸν Τίμιον Σταυρόν ἐμπρὸς ἔφθασεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου ἐγένεν εὐχαριστήριος δοξολογία καὶ ὁ κόσμος προσεκύνησε τὸν Σταυρόν τοῦ Σωτῆρος μας.

6. Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 629 ὁ αὐτοκράτωρ ἔφερε τὸν Τίμιον Σταυρόν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ ἐγέναν μεγάλα ἑορταὶ καὶ ὁ Ἡράκλειος τὸν ὕψωσε πάλιν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν, ὅπου τὸν εἶχεν ὕψώσει καὶ ἡ Ἁγία Ἐλένη, δηλ. εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐγένεν εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου. Ἐκτοτε ἡ ἡμέρα αὕτη πανηγυρίζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Τοιοιτοτρόπως ὁ Ἡράκλειος, ὁ ὁποῖος παρέλαβε τὸ κράτος σχεδὸν διαλελυμένον, μὲ τὴν δυνατὴν θέλησιν, τὴν ἀποφασιστικότητα, τὸ θάρρος καὶ τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Θεόν, τὸ ἠνώρθωσε καὶ τὸ ὠδήγησε πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὸν θρίαμβον. Οἱ Πέρσαι ἐνίκηθησαν καὶ ἐξουδετερώθησαν.

Ἡ χώρα ὁμως δὲν ἠσύχασε πολὺν καιρὸν ἀκόμη, διότι ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς παρουσιάσθη τῶρα διὰ τὸ Βυζάντιον. Ὁ νέος αὐτὸς ἐχθρὸς εἶναι οἱ **Ἀραβες**.

Ο ΜΩΑΜΕΘΑΡΙΣΜΟΣ

1. Οἱ Ἄραβες

Μεταξὺ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης· καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ Ἀραβικὴ χερσόνησος. Ἡ χώρα αὐτὴ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἔχει πολλὰς ἐρήμους καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀραιοκατασκημένη. Οἱ κάτοικοι της ἀνεκάθεν ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἔζων βίον νομαδικόν, ἦσαν δὲ χωρισμένοι εἰς φυλάς. Αἱ φυλαὶ αὐταὶ συχνὰ ἤρχοντο εἰς πολέμους μεταξὺ των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι ὀρμητικοί, ὑπερήφανοι, καλοὶ πολεμισταὶ καὶ ἄριστοι ἵππεις.

Εἰς τὰ παράλια, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορον, οἱ κάτοικοι ἡσυχολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐκεῖ εἶχαν ἀναπτύχθῃ καὶ διάφοροι πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Μέκκα*, πού εἶχε γίνῃ σπουδαῖος ἐμπορικὸς σταθμὸς. Ἐκεῖ συνεκεντρώνοντο ἐμποροὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου, διὰ νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ ἐμπορεύματά των.

Οἱ Ἄραβες ἦσαν εἰδωλολάτραι. Ἐπίστευαν ἄλλοι εἰς τὰ ἄστρα, ἄλλοι εἰς μεγάλα δένδρα καὶ πηγὰς, ἄλλοι εἰς μετεωρολίθους. Εἰς τὴν Μέκκαν ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει καὶ σήμερον εἰς τοιοῦτος μετεωρολίθος, πού τὸν ὀνομάζουν *Καάμπα*. Τὸν λίθον αὐτὸν ἐλάτρευαν καὶ λατρεύουν ἀκόμη ὅλοι οἱ Ἄραβες καὶ ἤρχοντο νὰ τὸν προσκυνήσουν.

Ἐπειδὴ οἱ Ἄραβες ἔλεγαν ὅτι κατὰγονται ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Ἄγαρ, ὠνομάζοντο καὶ *Ἰσμαηλίται* καὶ *Δααρηνοί*.

2. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μωάμεθ

Ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάστασις τῶν Ἀράβων ἤλλαξεν ὅταν παρουσιάσθη ὁ Μωάμεθ.

Ὁ *Μωάμεθ* ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀραβίας Μέκκαν τὸ 571 μ. Χ. Ἐπειδὴ ἀπὸ μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανός, εἰς τὴν ἀρχὴν ἔβροσκε ποιμνία ὡς ὑπηρέτης. Κατόπιν ἔγινεν ὁδηγὸς καραβανίων καὶ ἀργότερα ὑπάλληλος μιᾶς πλουσίας χήρας, ἡ ὁποία ἔκαμνεν ἐμπόριον. Τὴν χήραν αὐτὴν τὴν ἐνυμφεύθη κατόπιν καὶ ἔγινεν ἐμπόρος.

Κατὰ τὰ ἔμπορικά του ταξίδια εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ τὰς ἄλλας γειτονικὰς χώρας, Συρίαν, Παλαιστίνην, Αἴγυπτον, κατὰ τὰ ὁποῖα ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μὲ Χριστιανούς καὶ Ἑβραίους, ἐγνώρισε τὴν Χριστιανικὴν καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Τότε τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς ἰδρυτὴς μιᾶς νέας θρησκείας, τὴν ὁποίαν νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς εἰδωλολάτρους πατριώτας του. Ἐπῆρε λοιπὸν μερικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, μερικὰ ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ μερικὰ ἀπὸ τὴν Εἰδωλολατρικὴν θρησκείαν τῶν Ἀράβων καὶ ἠτοίμασε τὴν θρησκείαν του.

Εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν ἤρχισε νὰ διαδίδῃ μεταξὺ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν γνωστῶν του εἰς τὴν Μέκκαν ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔστειλε τὸν ἄγγελον Γαβριὴλ καὶ τὸν διέταξε νὰ διδάξῃ τὴν νέαν θρησκείαν. Εἰς τὴν Μέκκαν ὁμως ὀλίγοι τὸν ἐπίστευσαν. Μάλιστα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς κατοίκους τῆς Μέκκας τὸν ἐθεώρησαν ἐπικίνδυνον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν φονεύσουν.

Ὁ Μωάμεθ ἠναγκάσθη τότε νὰ φύγῃ κατὰ τὸ ἔτος 622 ἀπὸ τὴν Μέκκαν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν Μεδίναν. Ἐκεῖ εὗρε προθύμους ὁπαδούς, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὴν διδασκαλίαν του. Ἡ φυγὴ αὕτη λέγεται *Ἑγίρα*. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ χρονολογία ὄλων τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν.¹

Κατόπιν, ἀφοῦ ἐσχημάτισε στρατὸν ἀπὸ τοὺς πιστοὺς του, ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Μέκκας, τὴν ἐκυρίευσεν καὶ τῆς ἐπέβαλε διὰ τῆς βίας τὴν θρησκείαν του. Ἀπὸ τότε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἀραβίαν καὶ οἱ Ἀραβες ἠνώθησαν εἰς ἓν θρησκευτικὸν κράτος, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μωάμεθ.

Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία ἢ Ἰσλαμισμὸς

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὠνομάσθη *Ἰσλαμισμὸς* καὶ οἱ ὁπαδοὶ του *Μουσουλμᾶνοι*. Λέγεται ὁμως καὶ *Μωαμεθανισμὸς* καὶ οἱ πιστοὶ λέγονται *Μωαμεθανοὶ* ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδρυτοῦ.

Βάσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ εἶναι ἡ ἐξῆς:

α) Ἐνας εἶναι ὁ Θεὸς (ὁ *Ἄλλάχ*) καὶ μεγαλύτερος προφήτης τοῦ Ἀλλάχ εἶναι ὁ Μωάμεθ.

β) Κάθε πιστὸς ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ διαδίδῃ τὴν θρησκείαν του εἰς τοὺς ἀπίστους, ἔστω καὶ μὲ τὸ ξίφος. Οἱ ἀπίστοι πρέπει νὰ ἐξοντώνωνται. Ὅσοι φονεύονται χάριν τῆς θρησκείας εἰς τὸν πόλεμον θὰ πηγαίνουν εἰς τὸν παράδεισον, ὅπου θὰ ἀπολαμβάνουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

γ) Τὴν ζωὴν καθενὸς τὴν κανονίζει ἡ τύχη (*κισμέτ*). Ἐπο-

μένως δὲν πρέπει νὰ προφυλάττεται κανεὶς κατὰ τοὺς κινδύνους.
δ) Νὰ νηστεύῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς νηστείας (*Ραμαζάνι*).

Μουσουλμανικὸν τέμενος (τζαμί) με τοὺς μιναρέδες του.

ε) Νὰ προσεύχεται 5 φορές τὴν ἡμέραν ἐστραμμένος πρὸς τὴν Μέκκαν.

στ) Νὰ μὴ τρώγῃ χοιρινὸν κρέας καὶ νὰ μὴ πίνῃ οἶνοπνευματώδη ποτὰ.

ζ) Νὰ κάμνῃ ἐλεημοσύνας.

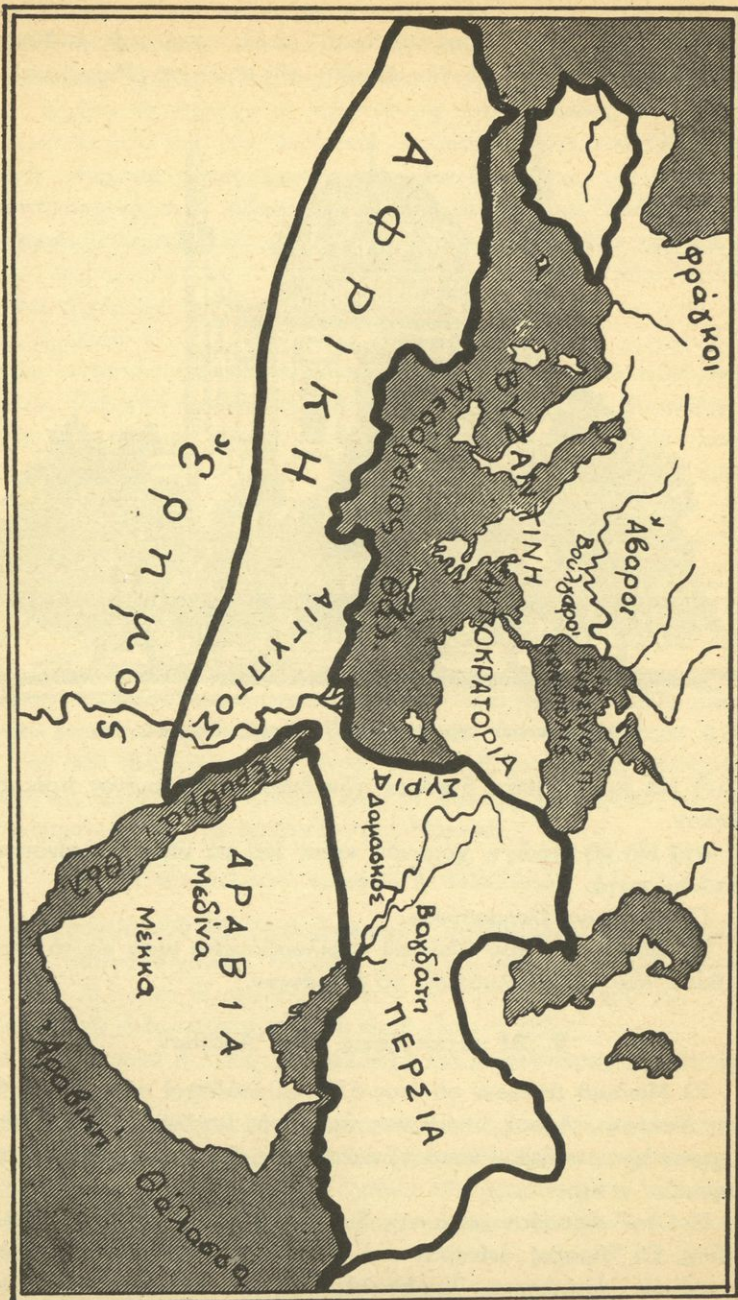
Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ περιλαμβάνεται μέσα εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μουσουλμάνων, τὸ *Κοράνιον*.

3. Αἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων

Ὁ Μωάμεθ ἀπέθανε τὸ ἔτος 632. Οἱ διάδοχοί του ὠνομάστησαν *Χαλίφαι*. Αὐτοί, συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κορανίου, ἤρχισαν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀπίστων, διὰ νὰ ἐξαπλώσουν τὴν θρησκείαν των.

Πρῶτον ὥρμησαν κατὰ τῆς Συρίας καὶ ἔπειτα κατὰ τῆς Παλαιστίνης. Οἱ Ἀραβες ἐνίκησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὰς μεγάλας πόλεις Δαμασκόν, Ἀντιόχειαν, Ἱερουσαλήμ, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ μόλις κα-

Χάρτης τῶν καίτοις τῶν Ἀσίων.

τώρθωσαν νὰ περισώσουν τὸν Τίμιον Σταυρόν. Κατόπιν ἐστράφησαν πρὸς τὴν Περσίαν, τὴν ὁποίαν μὲ εὐκολίαν ἐκυρίευσαν, διότι ἦτο ἐξηντηλημένη ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ Ἑρακλείου, καὶ τῆς ἐπέβαλαν τὸν Μωαμεθανισμόν.

Ἀκολουθῶς ἐκυρίευσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ κατέκτησαν ὅλας τὰς χώρας τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ἐπειτα ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτᾶρ καὶ κατέκτησαν τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τῶν Πυρηναίων.

Οἱ Ἄραβες κατεσκεύασαν στόλον, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαμαν ἐπιδρομὰς καὶ κατέστρεφον πολλὰς παραλίους περιοχὰς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Εἰς διάστημα ἑνὸς αἰῶνος περίπου ἴδρυσαν κράτος ἀπέραντον, τὸ ὁποῖον ἐξηπλοῦτο ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν ἕως τὸν Ἰνδὸν ποταμόν. Τώρα πού τὸ κράτος των ἐμεγάλωσε τόσο πρὸς Δυσμὰς μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των ἀπὸ τὴν Μέκκαν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ τελευταίως εἰς τὴν Βαγδάτην.

4. Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος (668 - 685)

Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων (673-678)

Τὸ ἔτος 641 ἀπέθανεν ὁ Ἡράκλειος. Οἱ διάδοχοί του δὲν ἔδειξαν καμίαν ἱκανότητα κατὰ τὰς κρίσιμους ἐκείνας περιστάσεις. Οἱ Ἄραβες, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν ἀπέραντον καὶ ἰσχυρὸν κράτος, ἠπέλησαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Διὰ τοῦτο ὁ Χαλίφης αὐτῶν Μωαβίας ἠτοίμασε πολὺν στρατὸν καὶ μεγάλον στόλον καὶ κατὰ τὸ ἔτος 673 ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ θάλασσαν καὶ ἀπὸ ξηρὰν. Αὐτοκράτωρ τότε ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος.

Ὁ Πωγωνᾶτος ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ γενναῖος. Ἐτακτοποίησε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του καὶ ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἡ πολιορκία διήρκεσε μέχρι τοῦ 678 καὶ διεξήχθη μὲ πολὺ πείσμα. Ὁ Πωγωνᾶτος εἶχεν

Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

*Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος
(μεγέθυνσις ἐκ νομισμάτου).*

οργανώσει με μεγάλην προσοχήν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως καὶ ὁ στρατός του ἀπέκρουε με γενναιότητα τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων. Οἱ πολιορκούμενοι ἐγνώριζαν ὅτι ἀγωνίζονται ὄχι χάριν μιᾶς πόλεως, ἀλλὰ χάριν ὄλου τοῦ κράτους καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τότε οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν φοβερόν ὄπλον, τὸ λεγόμενον *ύγρον πῦρ*. Αὐτὸ τὸ ὑγρὸν τὸ ἐφεῦρεν ὁ μηχανικός Καλλίνικος. Ἀποτελεῖτο ἀπὸ ὑλικά εὐφλεκτα, θεῖον, πετρέλαιον, νίτρον καὶ ἄλλα. Εἶχε τὴν καταπληκτικὴν ιδιότητα νὰ καίεται ἀκόμη καὶ ἐπάνω εἰς τὸ ὕδωρ καὶ νὰ καταστρέφῃ τὸ κάθε τι ποῦ εὑρίσκει. Μὲ τὸ τρομερὸν αὐτὸ ὄπλον οἱ Βυζαντινοὶ ἔκαμαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἀραβικοῦ στόλου. Ἐξηκόντιζαν τὸ πῦρ με σωλῆνας (σίφωνας) ἢ με χειροβομβίδας ἀπὸ τὸ τεῖχος ἢ ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρικών πλοίων. Ἡ καταστροφή τῶν Ἀράβων ἦτο τρομακτικὴ.

Ὁ Μωαβίας ἀπὸ τὸν φόβον του ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἠλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ βαρὺν φόρον.

Τοιουτοτρόπως ἐσώθη ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ὀλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀράβων. Οἱ ἄρχοντες τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ συνεχάρησαν τὸν αὐτοκράτορα Πωγωνάτον διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆν ἐπιτυχίαν. Ἡ νίκη αὐτῆ ἦτο νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ (678 μ.Χ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

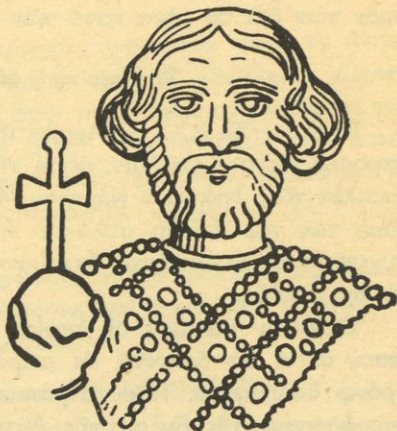
1. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος (717-741)

Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων

Ὁ Λέων ἦτο ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαυρῶν. Ἦτο πολὺ δραστήριος καὶ ἀποφασιστικὸς κυβερνήτης, ἱκανώτατος στρατηγὸς καὶ ἔξοχος πολιτικός. Προέβλεπεν ὅτι οἱ Ἀραβες δὲν θὰ ἐγκατέλειπαν τὰ ὄνειρά των περὶ κατακτήσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἠτοίμασε τὸν στρατὸν, διώρθωσε τὰ πλοῖα, ἐπεσκεύασε τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφωδίασε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον μὲ ὑλικά καὶ μηχανὰς διὰ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Προσέτι ἐπρομηθεύθη τρόφιμα πολλὰ διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν πληθυσμὸν καὶ ἦτο πανέτοιμος.

Ὅτι ὑπελόγιζεν ὁ Λέων Γ' αὐτὸ καὶ ἐγίνε. Τὸν Αὐγουστον τοῦ 717 πολυάριθμος ἀραβικὸς στρατὸς καὶ στόλος ἦλθε καὶ ἐπολιορκήσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ξηρὰν καὶ ἀπὸ θάλασσαν. Ἡ πολιορκία αὕτη διήρκεσε σχεδὸν ἓν ἔτος. Οἱ Ἀραβες μὲ λυσσαλέας ἐφόδους προσπαθοῦν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὰ τεῖχη καὶ νὰ καταλάβουν τὴν πόλιν. Οἱ ὑπερασπισταὶ ὅμως ἀποκρούουν μὲ γενναιότητα τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων καὶ μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἐπιφέρουν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Περισσότερα ἀπὸ 2.500 πλοῖα καὶ 200.000 Ἀραβες κατεστράφησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐκείνην.

Οἱ Ἀραβες, βλέποντες ὅτι ματαιοπονοῦν παρ' ὅλας τὰς θυσίας

Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος
(μεγέθυνσις ἐκ νομίσματος).

των, αναγκάζονται να λύσουν την πολιορκία την 15 Αύγουστου 718. Ο υπόλοιπος άραβικός στόλος κατά την επιστροφή του κατεστράφη από σφοδράν τρικυμία.

Ο εύσεβης λαός της Κωνσταντινουπόλεως απέδωσε την καταστροφή των βαρβάρων εις την πολιοῦχον Παναγία και έτρεξε εις τους ναούς διά να ψάλη τόν 'Ακάθιστον Ύμνον και να εύχαριστήση την Θεοτόκον, την 'Υπέρμαχον Στρατηγόν, διά την σωτηρίαν του.

Με την λαμπράν αυτήν νίκην οί Έλληνες έσωσαν όχι μόνον τό Έθνος, αλλά και όλόκληρον την Εύρώπην, και περιώρισαν την όρμήν των 'Αράβων. Η έπίθεσις αυτή των 'Αράβων ήτο ή τελευταία, την όποίαν έπεχείρησαν οὔτοι κατά της Κωνσταντινουπόλεως. Ο Λέων έδοξάσθη πολύ. Ο Πάπας της Ρώμης και πολλοί ηγεμόνες της Εύρώπης συνεχάρησαν με ένθουσιασμόν τόν Λέοντα Γ' και εξέφρασαν. πρὸς αὐτόν την εύγνωμοσύνην των και τόν θαυμασμόν των διά τό μέγα κατά των 'Αράβων κατόρθωμά του.

2. Παρακμή των 'Αράβων

Τό έτος 732 μ.Χ. οί 'Αραβες υπέστησαν άλλην μεγάλην καταστροφήν εις την Γαλλίαν, μέχρι της όποίας είχαν φθάσει, από τόν βασιλέα των Φράγκων Κάρολον Μαρτέλλον. Τοιουτοτρόπως ή δύναμις των περιωρίσθη πολύ και ή όρμή των, με την όποίαν επέτυχαν τόσας κατακτήσεις, έσταμάτησε. Τό 'Αραβικόν κράτος ηρχισε να παρακμάζει.

Έμφύλιοι πόλεμοι, οί όποιοί εξερράγησαν εις αυτό, συνετέλεσαν ώστε να διαιρεθῆ εις μικρά κρατίδια, τά όποια συν τῷ χρόνῳ διελύθησαν. Τοιουτοτρόπως εξέλιπεν ό κίνδυνος εκ μέρους του εναντίον της Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας. Έμφανίζονται όμως νέοι βάρβαροι άσιατικοί λαοί, οί όποιοί ήσπάσθησαν τόν Μωαμεθανισμόν και με θρησκευτικόν φανατισμόν ηρχισαν νέας προσπαθείας διά την συντριβήν του Έλληνισμού και του Χριστιανισμού. Οί νέοι αυτοί βάρβαροι ήσαν διάφοροι *τουρκικαί φυλαί*.

3. 'Ακρίται

Τά σύνορα της Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας ήσαν πολύ μέγала και πλησίον των εύρίσκοντο βάρβαροι λαοί, οί όποιοί έκαμναν συχνάς έπιδρομάς διά να λεηλατοῦν και καταστρέφουν την χώραν.

Οί Έλληνες αυτοκράτορες είχαν οχυρώσει με φρούρια τά σύνορα

τοῦ κράτους, τὰ ὅποια ἐφρούρου γεινᾶσιοι ἄνδρες, οἱ **ἀκρίται**. Εἰς αὐτοὺς ἐδίδοτο ἐκτάσεις γῆς πλησίον τῶν συνόρων (**ἄκρων**), τὰς ὅποιας ἐκαλλιέργουν. Ἔργον των ἦτο νὰ ἀποκρούουν τὰς διαφόρους ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων γειτόνων. Ἡ δρᾶσις τῶν ἀκριτῶν ἦτο σπουδαία, ἰδίως εἰς τὰ ἀνατολικά σύνορα, ὅπου πολυάριθμα στίφη ἀπὸ Ἄραβας ληστὰς (**ἀπελάτας**) ἐπεχείρουν ἐπιδρομὰς κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

Τὴν ζωὴν των οἱ ἀκρίται διήρχοντο μέσα εἰς διαρκεῖς κινδύνους καὶ περιπετείας. Ἦσαν τόσον ἡρωϊκοί, ὥστε τὰ κατορθώματά των ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἐκίνουν τὸν θαυμασμόν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος ἠσθάνετο ὑπερηφάνειαν δι' αὐτούς.

Τὸν θαυμασμόν του ὁ λαὸς ἐξεδήλωνε μὲ πολυάριθμα ποιήματα καὶ τραγούδια (**ἀκριτικά τραγούδια**), μὲ τὰ ὅποια ἐξύμει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν θρυλικῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πατρίδος.

Ὀνομαστότερα ἀπὸ τὰ ἀκριτικά τραγούδια εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἀνδριεότατον ἥρωα ἀκρίταν **Βασίλειον Διγενῆ**. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, ἐνθουσιασμένη ἀπὸ τὰ μεγάλα κατορθώματά του, τὸν παρουσιάζει νὰ ἀγωνίζεται μόνος ἐναντίον ὄλων τῶν κακῶν στοιχείων, ἀγρίων θηρίων, δρακόντων, ἀμαζόνων, ἀπελατῶν καὶ ὅλα νὰ τὰ νικᾷ, ὅπως ὁ ἥρωας Ἡρακλῆς. Ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Χάρποντα τὸν βάλλει νὰ παλαίση.

Μὲ τὴν γενναϊότητα τῶν ἡρωϊκῶν αὐτῶν ἀκριτῶν ἀπεκρούοντο αἱ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν γειτόνων καὶ οἱ κάτοικοι πλησίον τῶν συνόρων εὕρισκαν τὴν ἡσυχίαν των.

4. Μεταρρυθμίσεις τοῦ Λέοντος Γ'

Ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὸ κράτος του ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς, ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν διαφόρων ἐσωτερικῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὕρισκοντο εἰς κακὴν κατάστασιν.

Διὰ νὰ διοικῆται καλύτερα τὸ ἀπέραντον κράτος του τὸ ἐχώρισεν εἰς πολλὰς διοικήσεις, πού ὠνομάσθησαν **θέματα**. Μὲ τὴν διαίρεσιν αὐτὴν οἱ διοικηταί, οἱ ὅποιοι εἶχαν καὶ πολιτικά καὶ στρατιωτικά δικαιώματα, ἠδύνατο νὰ ἐπιβλέπουν εὐκόλως τὴν τάξιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων.

Κατόπιν διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἐπέβαλε τὴν πειθαρχίαν καὶ κατέστησε καὶ τοὺς δύο ἱκανοὺς διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ὑπεράσπισιν τοῦ κράτους.

Ἐρρύθμισε τὰ γεωργικά ζητήματα. Ἐπροστάτευσε τοὺς πτωχοὺς γεωργοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀκτήμονες καὶ εἰργάζοντο ὡς δοῦλοι σχεδὸν εἰς τὰ κτήματα τῶν πλουσίων. Εἰς αὐτοὺς ἐμοίρασε κτήματα διὰ τὰ καλλιεργοῦν ὡς ἰδικὰ των.

Ἐφρόντισε διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων, οἱ ὅποιοι ἔως τότε ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, ποὺ δὲν ἦσαν καὶ τόσοι μορφωμένοι. Ἰδρυσε λοιπὸν σχολεῖα διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὰ ὅποια ἐδίδασκαν πλεόν ἄνθρωποι ἐγγράμματοι.

Με καταλλήλους νόμους ἐρρύθμισεν ἐπίσης διάφορα ναυτικά ζητήματα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ διευκολύνεται τὸ ἐμπόριον. Ἔλαβε μέτρα κατάλληλα καὶ ἐπέτυχε τὴν οἰκονομικὴν ἀνάθρωσιν τοῦ κράτους.

Ἀπὸ τὰς μεταρρυθμίσεις αὐτὰς ὁ λαὸς τῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο πολὺ εὐχαριστημένος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην του.

5. Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις

Κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Ἀράβων πολέμους ἐδόθη ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς πολλοὺς στρατηγοὺς νὰ θαυμάσουν τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν Ἀράβων. Διὰ νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἐπομένως ὁ ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ κίνδυνος ἀποτελεσματικὰ ἔπρεπε νὰ ἐξυγιανθῇ καὶ ν' ἀναζωογονηθῇ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ λαὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἀντελαμβάνετο ἀπὸ ἀμάθειαν τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπρόσχε μόνον εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας. Ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων κατήντα νὰ ὁμοιάζῃ μετὰ τὴν εἰδωλολατρίαν. Πολλοὶ Χριστιανοί, καὶ ἰδίως οἱ ἀγράμματοι, ἀντὶ νὰ τιμοῦν τὰ ἱερά πρόσωπα, τὰ ὅποια εἰκονίζοντο εἰς τὰς εἰκόνας, ἐλάτρευαν αὐτὰς τὰς ἰδίας τὰς εἰκόνας.

Ἐξ ἄλλου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχαν ἰδρυθῆ πολλὰ μοναστήρια, καὶ πολλοὶ νέοι, ὄχι ἀπὸ ζῆλον θρησκευτικόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν στρατολογίαν καὶ τὴν ἐργασίαν, ἐγίνοντο καλόγηροι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ μοναστήρια εἶχαν καταστήσει κέντρα ἀργίας καὶ διαφθορᾶς. Οἱ νέοι αὐτοὶ δὲν προσέφεραν τίποτε οὔτε εἰς τὴν θρησκείαν, οὔτε εἰς τὴν κοινωνίαν, οὔτε εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἠπειλοῦν τόσο ἐξωτερικοὶ ἐχθροί.

Ἀκόμη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολλοὶ Χριστιανοί, διὰ νὰ συγχαρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι των, ἀφιέρωναν τὰς περιουσίας των εἰς τὰ μοναστήρια, τὰ ὅποια μετὰ τὰς δωρεὰς αὐτὰς εἶχαν γίνει πλουσιώ-

τατα. Τὰ μοναστηριακὰ ὁμῶς κτήματα ἔμεναν ἀφορολόγητα καὶ ἡ οἰκονομία τοῦ κράτους ἐζημιώοντο.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν μέτρα.

6. Εἰκονομάχοι - Εἰκονολάτραι

Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος τὸ 726 ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγόρευε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ διέτασσε νὰ τοποθετηθοῦν αὐταὶ εἰς ἰσχυρότερον μέρος, διὰ νὰ μὴ δύναται ὁ λαὸς νὰ τὰς προσκυνῇ, ἔκλεισε δὲ καὶ πολλὰ μοναστήρια.

Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ τοῦ αὐτοκράτορος συνετέλεσε νὰ ἐξεγερθοῦν οἱ μοναχοὶ καὶ ὁ λαός. Εἰς πολλὰ μέρη ἐγίναν ἐπαναστάσεις καὶ ταραχαί. Αἱ στάσεις καὶ αἱ ταραχαὶ κατεπνίγησαν καὶ ὁ Λέων τότε διέταξε νὰ ἀφαιρεθοῦν τελείως αἱ εἰκόνες ἀπὸ τοὺς ναοὺς. Αὐτὸ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ χωρισθῇ ὁ λαὸς εἰς δύο παρατάξεις, τοὺς *εἰκονομάχους*, πού δὲν ἤθελαν τὰς εἰκόνας, καὶ τοὺς *εἰκονολάτραις*, πού ἤθελαν νὰ λατρεύουν τὰς εἰκόνας. Οἱ ἀνταγωνισμοὶ καὶ αἱ ἀναταραχαὶ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν μερίδων διήρκεσαν ἐπὶ 120 περίπου ἔτη.

Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο βαρύτατον σφάλμα, διότι ἡ βασικὴ αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἀμάθεια τοῦ κόσμου καὶ ὄχι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων. Ἡ ἀφαίρεσις τῶν εἰκόνων δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὠφελήσῃ τὴν θρησκείαν καὶ τὸ κράτος, ἐφ' ὅσον ὁ λαὸς θὰ παρέμενεν εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας.

7. Κωνσταντῖνος Ε' ὁ Κοπρώνυμος (741-775)

Τὸν Λέοντα Γ' διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος ὁ Ε', ὁ ὁποῖος ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ πατρὸς του. Εἰς τὸ ζήτημα ὁμῶς τῶν εἰκόνων ἐφάνη φανατικώτερος καὶ αὐστηρότερος ἐκείνου. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἤρχισεν ἡ καταστροφὴ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Πολλὰ ἀξιόλογα ἔργα ζωγραφικῆς τέχνης καὶ ψηφιδωτὰ κατεστράφησαν. Τὰ μοναστήρια περικυκλώθησαν καὶ πολλοὶ εἰκονολάτραι μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ἐφυλακίσθησαν, ἐξωρίσθησαν καὶ ἐφονεύθησαν ἀκόμη.

8. Λέων ὁ Δ' (775-780)

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ε' ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Δ'. Αὐτὸς ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν. Ὁ Λέων, ἂν καὶ ἦτο εἰκονομάχος, ἐπειδὴ ἦτο μαλακοῦ χαρακτῆρος, δὲν ἐδέχθη πάλιν τὸν ἀπέναντι τῶν εἰκονολατρῶν

9. Κωνσταντῖνος ὁ ΣΤ' καὶ Εἰρήνη (780-802)

Ἐπαναφορὰ τῶν εἰκόνων

Τὸν Λέοντα τὸν Δ' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος ὁ ΣΤ'. Ἐπειδὴ ὁμως ἦτο ἀνήλικος, τὸν ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ του Εἰρήνη. Ἡ Εἰρήνη ἦτο πολὺ μορφωμένη, ἀλλὰ φιλόδοξος, καὶ ἐφρόντιζε μὲ κάθε μέσον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐξουσίαν. Ὡς εἰκονολάτρις ποῦ ἦτο ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς εἰκόνας.

Συνεκάλεσε λοιπὸν τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τὸ 787 καὶ διέταξε τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων. Κατὰ τὴν Σύνοδον ἐκείνην ἐδόθη ἡ ἐξήγησις ὅτι οἱ προσκυνηταὶ τιμοῦν τὸν ἅγιον τὸν ὁποῖον παριστάνει ἡ εἰκὼν καὶ ὅτι οὐδέποτε ἡ προσκύνησις θὰ πρέπει νὰ λαμβάνῃ χαρακτῆρα κτισματολατρίας.

10. Ὀριστικὴ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων.

Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας

Μετὰ τὴν Εἰρήνην ἐβασίλευσαν αὐτοκράτορες εἰκονομάχοι, οἱ ὁποῖοι ἀπηγόρευσαν πάλιν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ κατεδίωξαν τοὺς εἰκονολάτρας. Κυριώτεροι ἦσαν ὁ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος, ὁ Μιχαὴλ Τραυλὸς καὶ ἰδιαιτέρως ὁ Θεόφιλος, ὁ ὁποῖος μὲ πολὺ πείσμα κατεδίωξε τὰς εἰκόνας καὶ ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια.

Ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου τὸν θρόνον ἀνέλαβεν ἡ σύζυγός του Θεοδώρα ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Μιχαὴλ Γ'. Πρῶτη πράξις της ἦτο νὰ καλέσῃ Σύνοδον κατὰ τὸ ἔτος 843, διὰ νὰ λύσῃ ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τῶν εἰκόνων. Ἡ Σύνοδος αὕτη ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασιν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου περὶ τῆς ἐπαναφορᾶς τῶν εἰκόνων.

Ἐδωσε τὴν ἐξήγησιν ὅτι αἱ εἰκόνες μᾶς ὑπένθυμιζον τὰ διάφορα θρησκευτικὰ γεγονότα καθὼς καὶ τὰ πρόσωπα ποῦ συνετέλεσαν εἰς τὴν στερῶσιν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας μας, μὲ τοὺς ἀγῶνας, τὸν ἐνάρετον βίον καὶ τὰς θυσίας των. Ὅταν προσκυνοῦμεν τὰς εἰκόνας δὲν τιμῶμεν τὸ ἀντικείμενον (τὸ ξύλον καὶ τὰ χρώματα). Ὁ νοῦς μας στρέφεται πρὸς τὸν εἰκονιζόμενον Ἅγιον καὶ ἐκεῖνον τιμῶμεν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἱκανοποίησεν εἰκονομάχους καὶ εἰκονολάτρας καὶ ἐπῆλθεν ἡ εἰρήνευσις μεταξὺ των.

Ἡ Ἐκκλησία μας εἰς ἀνάμνησιν τοῦ εὐχαρίστου αὐτοῦ γεγονότος καθιέρωσεν ἑορτήν. Τὴν ἑορτάζομεν τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας**.

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

1. Ἀγῶνες τῶν Ἰσαύρων ἐναντίον τῶν Βουλγάρων

Οἱ Βούλγαροι ἦσαν λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς. Ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰ βόθη τῆς Ἀσίας καὶ ἐγκατεστάθησαν ἀρχικῶς εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ ποταμοῦ Βόλγα τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ ὠνομάσθησαν Βούλγαροι. Ἀργότερα μετεκινήθησαν δυτικώτερα καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας βορείως τοῦ Δουνάβεως.

Οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν τὰς πρώτας ἐπιδρομὰς των ἐναντίον τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅσάκις οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ πολέμους ἐναντίον ἄλλων ἐχθρῶν ἢ μὲ ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας, οἱ Βούλγαροι εὗρισκαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ νὰ παρενοχλοῦν τὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ὅταν οἱ Ἄραβες ἐπεχείρουν τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αὐτοὶ διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσέβαλαν εἰς τὰς βορείους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνᾶτος, διὰ νὰ μείνῃ ἀπερίσπαστος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς ἄφησε νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν περιοχὴν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ ὄρους Αἴμου, εἰς τὴν σημερινὴν δηλαδὴ Βουλγαρίαν.

Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι εὗρον ἐγκατεστημένους Σλαύους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλαβαν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν γλῶσσαν καὶ σχεδὸν ἐξεσλαύισθησαν.

Παρέμεναν ὅμως πάντοτε βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι καὶ ἐξηκολούθησαν καὶ ἀπ' ἐδῶ τὰς ἐπιδρομὰς των ἐναντίον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, λεηλατοῦντες τὰς χώρας του ὅσάκις εὗρισκαν κατάλληλον εὐκαιρίαν. Εἶχαν καταντήσει ὁ πλέον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐχρειάσθησαν πολλοὶ καὶ σκληροὶ ἀγῶνες τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων διὰ νὰ τοὺς συντρίψουν. Ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος Γ' Ἰσαύρου Κωνσταντῖνος Ε' ὁ Κοπρώνυμος (741-775) ἐπεχείρησεν ἐννέα ἐκστρατείας ἐναντίον των. Συνῆψε πολλὰς μάχας ἐναντίον των καὶ ἐκέρδισε νίκας λαμπράς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Ε' οἱ Βούλγαροι ἀνα-

διωργανώθησαν και ήρχισαν νέας έπιδρομάς κατά του Βυζαντινού κράτους. Με τον Ικανόν, άλλ' αίμοβόρον, άρχηγόν των Κροϋμμον έπεχείρουν εισβολάς, έλεηλάτουν και κατέστρεφαν τας βορείους έλληνικάς έπαρχίας και έπεξέτειναν τὸ κράτος των.

Αυτόκράτωρ τότε του Βυζαντινού κράτους ήτο ὁ Νικηφόρος ὁ Α' (802—811), ὁ ὁποῖος ήτο δραστήριος. Πρὸς άντιμετώπισιν τῶν κινδύνων του κράτους έλαβε οικονομικά μέτρα διὰ νὰ διοργανώση και νὰ ενισχύση τὸν στρατὸν και τὸν στόλον. Έφορολόγησε τὰ έκκλησιαστικά κτήματα, έτιμώρησεν ὅσους είχαν κάμει καταχρήσεις, υπέχρεωσε τοὺς κατοίκους νὰ πληρώνουν φόρον διὰ τήν συντήρησιν τῶν οίκογενειῶν τῶν πτωχῶν στρατιωτῶν.

Άφοῦ ήτοιμάσθη, έξεστράτευσεν εναντίον τῶν Βουλγάρων. Εἰς τήν άρχήν έκέρδισε πολλές νίκας, συνέλαβε χιλιάδας αἰχμαλώτων και επέφερε μεγάλην φθοράν εἰς αὐτούς. Δυστυχῶς ὁμως έκαμε τὸ σφάλμα νὰ προχωρήση εἰς τὸ έσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας, ὅπου ὁ Κροϋμμος υπεχώρει με πονηρίαν. Τότε οἱ Βούλγαροι έκαμαν άντεπίθεσιν, ενίκησαν και κατέστρεψαν τὸν στρατὸν του Νικηφόρου. Ὁ ἴδιος έφονεύθη, ὁ δὲ θηριώδης και βάρβαρος Κροϋμμος άνεγνώρισε τὸ πτώμα του, του άπέκοψε τήν κεφαλήν και άφοῦ έπηργύρωσε τὸ κρανίον, τὸ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον κατά τὰ συμπίοσιά του.

Μετὰ τήν καταστροφήν αὐτήν του Νικηφόρου, οἱ Βούλγαροι άνενόχλητοι κατέβησαν και ὤρμησαν κατά τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ κίνδυνος ήτο μέγας. Ἄλλ' εἰς τήν κρίσιμον αὐτήν στιγμήν ανήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ γενναῖος και Ικανὸς στρατηγὸς Λέων Ε' ὁ Ἄρμένιος (813—820).

Ὁ Λέων κατάρθωσε νὰ άποκρούση τὰς έφόδους τῶν Βουλγάρων και νὰ σώση τήν πρωτεύουσιν. Ὁ Κροϋμμος άπληπισμένος, ήναγκάσθη νὰ υποχωρήση. Τότε ὁ αυτόκράτωρ, με τὸν στρατὸν του, τὸν παρηκολούθησε και εἰς τήν πόλιν τῆς Θράκης Μεσημβρίαν έδωσε πεισματώδη μάχην τὸ έτος 814, κατά τήν ὁποίαν κατέστρεψε τελείως τοὺς Βουλγάρους. Ὁ ἴδιος ὁ Κροϋμμος έπληγώθη σοβαρῶς και άπέθανεν, ὁ δὲ διάδοχός του έσπευσε νὰ συνθηκολογήση με τὸν Λέοντα.

Τοιαύτη ήτο ἡ καταστροφή και ὁ τρόμος τῶν Βουλγάρων, ὥστε ἐπὶ 70 έτη δὲν έτόλμησαν νὰ ενοχλήσουν τοὺς Ἕλληνας.

2. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σλαύους καὶ Βουλγάρους

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ Γ' (842-867) ἐγίνετο ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων.

Οἱ Σλαῦοι τῆς Βαλκανικῆς, θαμβωμένοι ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τὴν λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν τῶν χριστιανικῶν τελετῶν, ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ παρεκάλεσαν νὰ τοὺς στείλῃ ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς διδάξουν τὴν ἀληθινὴν πίστιν.

Ὁ Μιχαήλ τότε διέταξε δύο ἀδελφοὺς μοναχοὺς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν Μεθόδιον καὶ τὸν Κύριλλον, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολὺ μορφωμένοι, νὰ κηρύξουν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Σλαύους.

Πράγματι ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος ἀνέλαβαν τὸ ἔργον των μὲ ἱερὸν ζῆλον. Ἦρχισαν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μεταξὺ τῶν Σλαύων καὶ ἔφεραν πολλοὺς εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐπενόησαν ἀλφάβητον διὰ τὴν σλαυικὴν γλῶσσαν καὶ μετέφρασαν εἰς αὐτὴν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἄλλα ἱερὰ βιβλία. Τοιουτοτρόπως ἔθεσαν τὰς βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς βαρβάρους ἕως τότε Σλαύους.

Κατόπιν ἐφρόντισαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ μεταξὺ τῶν Βουλγάρων. Κατ' ἀρχὴν ἐπέτυχαν νὰ ἐκχριστιανίσουν τὸν βασιλέα των Βόγοριν, ὁ ὅποιος ἐβαπτίσθη πρῶτος. Τὸ παράδειγμα του ἠκολούθησε καὶ ὁ λαὸς του καὶ οἱ Βούλγαροι ἔγιναν Χριστιανοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ ἐκπολιτίζωνται. Πολλοὶ ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσπούδαζαν καὶ ἐμορφώνοντο.

Δυστυχῶς, παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας ποὺ ἐδέχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας οὐδέποτε ἐφάνησαν εἰλικρινεῖς. Ἀντιθέτως ἔδειξαν πολλάκις τὴν ἀχαριστίαν των καὶ ἀπέβησαν οἱ φανατικώτεροι ἐχθροὶ μας.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

1. Βασίλειος Α' ὁ Μακεδῶν (867-886)

Τὸ ἔτος 867 ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδῶν. Οὗτος ἀνεδείχθη εἰς ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Κατήγετο ἀπὸ ταπεινὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο ἀγράμματος. Ἦτο ὁμῶς πρακτικὸς ἀνθρώπος καὶ εἶχε τὸ προτέρημα νὰ ἐκλέγη, ὅπως καὶ ὁ Ἰουστινιανός, τοὺς καταλλήλους ἀνθρώπους διὰ κάθε θέσιν. Πρῶτα ἔλαβε μέτρα καὶ διώρθωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ἐφρόντισε διὰ τὸν στρατὸν καὶ κατεσκεύασεν ἰσχυρὸν στόλον. Ἐβελτίωσε τοὺς νόμους. Ὑπεστήριξε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἔκτισε σχολεῖα, ναοὺς, ξενῶνας, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ ἄλλα δημόσια ἔργα.

Ὁ Βασίλειος ἀπέστειλε στόλον καὶ κατεδίωξε τοὺς Ἄραβας, ποὺ εἶχαν καταλάβει τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν καὶ ἔκαμε τοὺς Σλαῦους τῶν μερῶν ἐκείνων, Δαλματοὺς καὶ Σέρβους, Χριστιανούς καὶ ὑπηκόους τοῦ Βυζαντίου.

Ἐξεκαθάρισε τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸ Ἴόνιον πέλαγος ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς, δηλαδὴ τοὺς Ἄραβας πειρατὰς. Τοιοῦτοτρόπως τὰ βυζαντινὰ πλοῖα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸ ἐμπόριον ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς του Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός.

2. Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός (886-912)

Ὁ Λέων εἶχε λάβει μεγάλην μόρφωσιν καὶ ἐλέγετο Σοφός, ἀλλὰ δὲν εἶχε καθόλου ἰκανότητα νὰ κυβερνᾷ, ὅπως ὁ πατὴρ του. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας του τὸ κράτος ἔπαθε πολλὰ.

Οἱ Σαρακηνοὶ πειραταὶ τῆς Κρήτης ἔκαμαν πολλὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῶν νήσων καὶ ἐλεηλάτησαν πολλὰς πόλεις. Τὸ 904 ἐκυρίευσαν τὴν Θεσσαλονίκην, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπῆραν ἀμέτρητα λάφυρα καὶ 22.000 αἰχμαλώτους.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Μεσημβρίας εἶχαν ἡσυχάσει καὶ εἶχαν γίνει εἰς τὸ μεταξύ Χριστιανοί, τώρα, μὲ ἡγεμόνα τους τὸν Συμεών, ὁ ὁποῖος εἶχε σπουδάσει εἰς τὴν Κωνσταν-

τινούπολιν, ήρχισαν φοβερὰς ἐπιδρομάς κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Συμεὼν ὠνειρεύετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ στεφθῆ μὲ τὸ στέμμα τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἦναγκάσθη ὁμως νὰ σταματήσῃ τὰς ἐπιδρομάς του κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ Οὐγγροὶ εἰσέβαλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Οἱ Ρῶσοι ἐξ ἄλλου, μὲ 2.000 πλοῖα καὶ 80.000 στρατόν, ἦλθαν εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινούπολεως. Ὁ στόλος των ὁμως διεσκορπίσθη ἀπὸ τρικυμίαν. Ὁ Λέων ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ρῶσους ἀρκετὰ δῶρα καὶ νὰ ὑπογράψῃ ταπεινωτικὴν συνθήκην διὰ νὰ ἀποσυρθοῦν.

3. Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος καὶ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς (912-963)

Ὁ Λέων ΣΤ' ἀπέθανε τὸ 912 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος.

Αὐτός, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, ἦτο μορφωμένος καὶ ἡσυχολεῖτο μὲ τὴν μελέτην, τὴν συγγραφὴν βιβλίων καὶ τὴν σύνθεσιν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, ἀλλ' εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ χάρισμα τοῦ πάππου του, νὰ ἐκλέγῃ καλοὺς συνεργάτας. Ἐδέχθη ὡς συμβασιλεῖα τὸν πενθερόν του Ρωμανὸν τὸν Λεκαπηνόν, ἄνδρα πολὺ ἱκανόν, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὴν οὐσίαν ἐκυβέρνησε τὸ κράτος.

Ὁ Ρωμανὸς εἰργάσθη μὲ δραστηριότητα καὶ μεγάλην ἐπιτηδειότητα διὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ τὸ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐπικινδύνους ἐχθροὺς.

Πρῶτον κατώρθωσε μὲ σκληροὺς ἀγῶνας νὰ σταματήσῃ τὰς ἐπιδρομάς τοῦ Βουλγάρου Συμεὼν. Ἐπειτα ἔκαμε πολλὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Ἐκτίσθη πάλιν πολλὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ποὺ εἶχαν καταστρέψει οἱ Βούλγαροι. Ἐστόλισε τὴν πρωτεύουσάν μὲ ὠραίους κήπους καὶ οἰκοδομήματα. Ἐπειδὴ ὁμως εἶχε παραγκωνίσει τὸν Πορφυρογέννητον, οἱ αὐλικοὶ κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐκθρονίσουν καὶ νὰ τὸν κλείσουν ὡς μοναχὸν εἰς μοναστήριον.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ. Ὑπεστήριξε τὸ Πανδιδακτῆριον καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὰς ὠραίας τέχνας, τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν. Τότε ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ Βασίλισσα τῶν Ρῶσων Ὁλγα, ἡ ὁποία εἶχε βαπτισθῆ χριστιανή. Ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ὑπεδέχθη μὲ μεγάλας τιμὰς, ἡ δὲ Ὁλγα ἔμεινε θαμβωμένη ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης.

4. Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969)

Προτού ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀνέλθει εἰς τὸν θρόνον ἐπέτυχε λαμπρὰς νίκας ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Μετέβη εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ τὴν ἐκκαθαρίσῃ ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς. Κατὰ τὴν ἀποβίβασίν του τοὺς ἐνίκησε καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ κλεισθοῦν μέσα εἰς τὸν Χάνδακα (σημερινὸν Ἡράκλειον). Τότε ἐπολιόρκησε στενωῶς τὴν πόλιν ἐπὶ 8 μῆνας, ὁπότε μὲ πεισματώδη καὶ φονικὴν ἔφοδον τὴν ἐκυρίευσε τὸ ἔτος 961. Ἠλευθέρωσεν ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἐφρόντισε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὅσους οἱ Ἀραβες διὰ τῆς βίας εἶχαν κάμει Μωαμεθανούς. Κατόπιν μὲ ἀφθονὰ λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον.

Μὲ στρατὸν καλῶς ὠργανωμένον ἐπολέμησε τοὺς Ἀραβας, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτοὺς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Τρεῖς φορές ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των καὶ μετὰ σκληρὰς μάχας καὶ λαμπρὰς νίκας ἠλευθέρωσε τὴν Κιλικίαν, τὴν Συρίαν, τὴν μεγαλόνησον Κύπρον καὶ ἐπέφερε τὴν μεγαλυτέραν καταστροφὴν εἰς τοὺς Μωαμεθανούς.

Αἱ μεγάλαι νίκαι τοῦ αὐτοκράτορος ἐπανηγυρίζοντο ἕμὲ δοξολογίας εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς ναοὺς.

Μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν Ἀράβων ὁ Φωκᾶς ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους του.

Πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νικηφόρου ἤρχισε νέος Βουλγαρικὸς πόλεμος, διότι οἱ Βούλγαροι ἐπανέλαβαν τὰς ἐπιδρομὰς των ἐναντίον τῆς Θράκης. Ὁ αὐτοκράτωρ, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, συνεμάχησε μὲ τοὺς Ρώσους, οἱ ὅποιοι κατ' ἐντολὴν του εἰσέβαλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν κατέλαβαν.

Ὁ ἡγεμὼν ὁμῶς τῶν Ρώσων Σβιατοσλαῦς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Βουλγαρίαν, ὅπως εἶχαν συμφωνήσει. Διὰ τοῦτο ὁ Νικηφόρος ἠτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον του. Δὲν ἐπρόφθασεν ὁμῶς, διότι εἰς τὸ μεταξύ ἐδολοφονήθη.

5. Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς (969—976)

Μόλις ὁ Ἰωάννης ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν, ἠτοίμασε στρατὸν διὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῶν Ρώσων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ σύμμαχοι εἶχαν γίνεαι ἐχθροὶ καὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς ἐναντίον ἑλληνικῶν χωρῶν.

Τὸ ἔτος 971 ἐξεκίνησε, καὶ ὡς κεραυνός, χωρὶς οἱ Ρῶσοι νὰ τὸν

περιμένουν, έπέρασε τὰς στενὰς διαβάσεις τοῦ Αἵμου, ἔφθασεν εἰς τὴν Πρεσλάβαν καὶ τὴν ἔκυρίευσεν ὕστερα ἀπὸ σκληρὰν μάχην. Ἐπειτα ἐπετέθη κατὰ τῆς πόλεως Δορυστόλου, ὅπου ἦτο ὁ περισσότερος στρατὸς τῶν Ρώσων. Ὁ Τσιμισκῆς ἐπολιόρκησεν εἰς τὸ Δορυστόλον τοὺς Ρώσους ἀπὸ ξηρᾶς καὶ μὲ τὸν στόλον του ἀπέκλεισε τὸν Δούναβιν. Οἱ Ρῶσοι ἀντέστησαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας. Ἐγιναν φονικαὶ μάχαι καὶ εἰς τὸ τέλος ὁ Σβιατοσλαῦς ἐζήτησε συνθηκολόγησιν.

Ὁ Τσιμισκῆς ὑπέταξεν ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του. Διῶρισεν ἀκολούθως Ἑλληνας διοικητὰς τῆς καὶ ἐπέστρεψε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐτέλεσε δοξολογίαν διὰ τὴν νίκην του.

Οἱ Ἄραβες εἰς τὸ μεταξύ ἤρχισαν νὰ συγκεντρῶνουν Μωαμεθανοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη διὰ νέον πόλεμον. Διὰ τοῦτο ὁ Τσιμισκῆς ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐνίκησε τοὺς Ἄραβας καὶ ἠνάγκασε τὸν Χαλίφην τῆς Βαγδάτης νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ πληρῶνῃ βαρῦν φόρον. Μὲ πλούσια λάφυρα ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν θριαμβευτής. Εἰς τὸν δρόμον ὁμως ἠσθένησεν αἰφιδίως καὶ ἀπέθανε.

6. Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (976-1025)

Ὁ Βασίλειος Β' ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον πολὺ νέος. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ἀντεμετώπισεν ἐσωτερικὰς ταραχὰς καὶ στάσεις διαφόρων στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι ἐπέδιδκαν νὰ καταλάβουν τὸν θρόνον. Μὲ καταπληκτικὴν ὁμως δραστηριότητα τοὺς ἐξουδετέρωσε καὶ ἐπέβαλε τὴν ἡσυχίαν εἰς τὸ κράτος. Ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις, ἐσκέφθη νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ τὸ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς. Διὰ τοῦτο ἔδωσεν ὅλην τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ.

Πρῶτοι πού εὔρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνεκήρυξαν Τσάρον τοὺς τὸν γενναῖον καὶ φιλόδοξον **Σαμουήλ**. Αὐτὸς ἔβαλε κατὰ νοῦν νὰ ἀφανίσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἀφοῦ κατῴρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ἴσθμόν.

Κατά τὰς ἐπιδρομάς των αὐτὰς οἱ Βούλγαροι ἤρπαζαν, ἐλεηλάτουσιν καὶ κατέστρεφαν τὰ πάντα. Ὁ Ἑλληνισμὸς διέτρεχε μέγαν κίνδυνον.

Ὁ Βασίλειος ἔστειλε τότε κατὰ τοῦ Σαμουήλ τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανὸν μὲ ἀρκετὸν στρατόν. Ὁ Σαμουήλ, ὅταν τὸ ἐπληροφορήθη αὐτό, ἐπέστρεψε διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Νικηφόρον, κατάφορτος ἀπὸ λάφυρα. Οἱ δύο στρατοὶ εὗρέθησαν ἀντιμέτωποι εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σπερχειοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο πλημμυρισμένος καὶ ἀδιάβατος. Τὸ βράδυ οἱ Βούλγαροι, κουρασμένοι ὅπως ἦσαν, ἐκοιμήθησαν. Ὁ Νικηφόρος ὁμως, ἀγρυπνῶν, κατῶρθωσε νὰ εὕρῃ διάβασιν καὶ νὰ τοῦ ἐπιτεθῇ αἰφνιδίως. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν πανωλεθρίαν. Ὁ Σαμουήλ καὶ ὁ υἱὸς του, τραυματισμένοι, μόλις κατῶρθωσαν νὰ σωθοῦν.

Ὁ Νικηφόρος μὲ τὴν νίκην του αὐτὴν τὸ ἔτος 996 ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιορίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἡ κυρίως Ἑλλὰς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς βουλγαρικὰς ἐπιδρομάς.

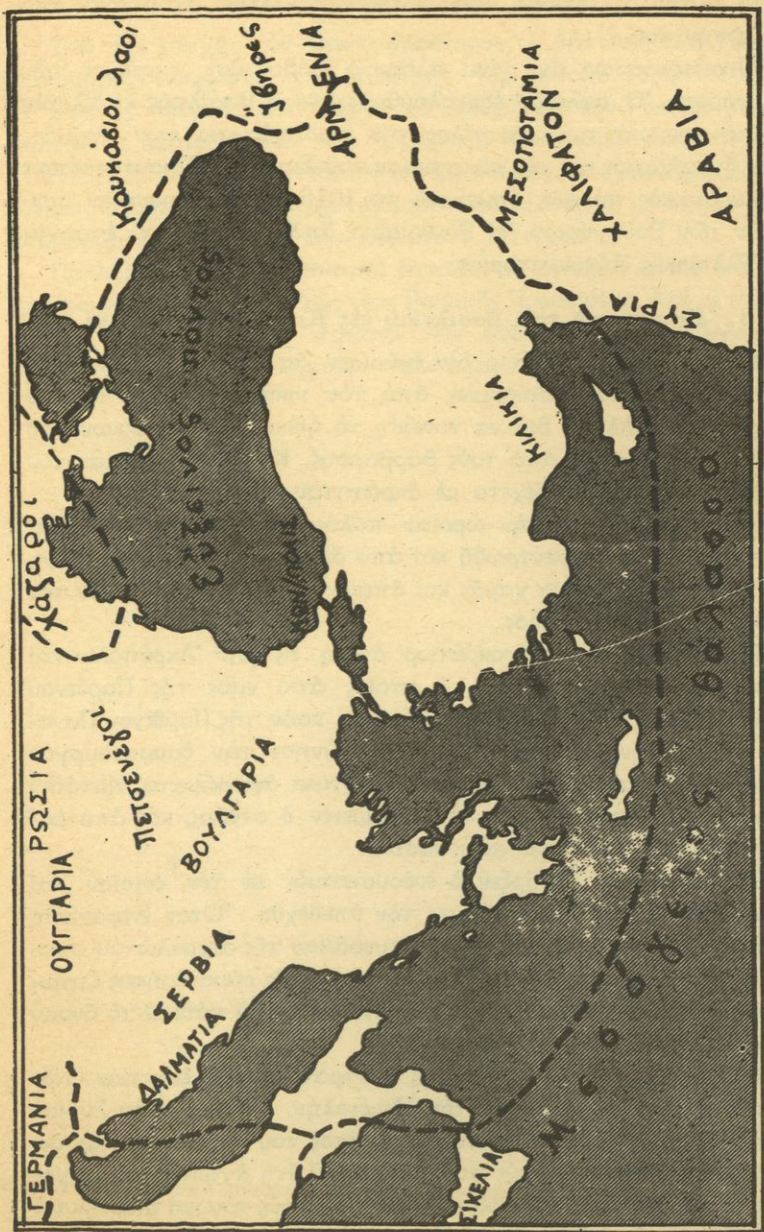
7. Ὅριστικὴ ὑποταγὴ τῶν Βουλγάρων

Ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησεν ὁ ἴδιος τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς ἐπικινδύνους αὐτοὺς ἐχθροὺς. Κάθε ἔτος ἔκαμνε καὶ ἀπὸ μίαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτει καὶ κατέστρεφε.

Τὸ ἔτος 1014 οἱ Βούλγαροι τοῦ ἔστησαν σοβαρὰν ἐνέδραν εἰς τὴν θέσιν Κλειδίον, εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σιδηροκάστρου. Εὐτυχῶς ὁμως οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀντελήφθησαν καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς Νικηφόρος Ζιφίας κατῶρθωσε νὰ διέλθῃ ἀπὸ ὄρεινὰς διαβάσεις καὶ νὰ ἐπιτεθῇ ἐκ τῶν νῶτων ἐναντίον των. Ὁ Βασίλειος ἐπετέθη κατὰ μέτωπον καὶ κατόπιον σκληροῦ ἀγῶνος τὸ Κλειδίον κατελήφθη, οἱ δὲ Βούλγαροι ὑπέστησαν τρομερὰν πανωλεθρίαν. Κατὰ τὴν

Βασίλειος
ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία τὸν ΙΑ' αἰῶνα.

μάχην αὐτὴν ὁ Σαμουήλ ἐσώθη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του.

Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε γίνει πλέον ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Βουλγάρων. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ὁ Βασίλειος κατέλαβεν ὅλα τὰ φρούριά των καὶ τέλος τὴν πρωτεύουσάν των Ἀχρίδα, ὅπου ἠχμαλώτισε καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σαμουήλ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος ἐτελείωσε τὸ 1018 μετὴν ὀριστικὴν συντριβὴν τῶν Βουλγάρων. Ἡ Βουλγαρία διελύθη καὶ ἐγένετο ἐπαρχία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

8. Ἐπιστροφή τοῦ Βασιλείου εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ὁ νικητὴς αὐτοκράτωρ δὲν ἐγύρισεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν νικηφόρον στρατὸν του διέσχισε τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ναυὸν τὸ ἠθικὸν τῶν κατοίκων ποὺ τόσα εἶχαν ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Κατὰ τὴν πορείαν του αὐτὴν ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχετο μετὰ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν ὥρειαν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, χιλιάδες λαοῦ, ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ καὶ ἀπὸ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὑπεδέχθησαν μετὰ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Πατρίδος.

Συγκεκινημένος ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέβη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς εἶχε μεταβληθῆ εἰς χριστιανικὸν ναὸν τῆς Παρθένου Παναγίας τῆς Ἀθηνιωτίσσης. Ἐκεῖ ἐπροσκύνησε τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἐδώρησε πολὺτιμα ἀφιερώματα. Κατόπι ἦλθεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅπου τὸν ἐπερίμενον ὁ στόλος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξεν ὁ ἐνθουσιασμός μετὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ὑπεδέχθη. Ὅταν ἐνεφανίσθη ἔφιππος καὶ μεγαλοπρεπὴς μετὰ τὴν συνοδείαν τῆς αἰχμαλώτου οἰκογενείας τοῦ Σαμουήλ, τὸ πλῆθος ἐξέσπασεν εἰς οὐρανομήκεις ζητωκραυγὰς καὶ τὸν ὠνόμασε **Βουλγαροκτόνον**. Ἀπὸ τότε μετὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Ὁ Βασίλειος ἔκαμεν ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας καὶ ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἐξεστράτευσε εἰς τὴν Ἀνατολήν, κατέλαβε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του ἕως τὸν Καύκασον.

Τοιοῦτοτρόπως μετὰ τοὺς συνεχεῖς ἐπὶ 50 ἔτη ἀγῶνας του ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του, κατετρόπωσε τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἐλάμπρυνεν ὅσον ὀλίγοι τὴν ἐνδοξὸν ἱστορίαν μας. Ἀπέθανε τὸ ἔτος 1025.

9. Ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρώσων

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὁ βασιλεὺς τῶν Ρώσων Βλαδίμηρος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ πριγκίπισσαν Ἄνναν. Ἡ Ἑλληνὶς πριγκίπισσα ἐδέχθη νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μεταφέρει ἐκεῖ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη καὶ ἔγινε Χριστιανός. Ἐπίσης ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ οἱ Ρῶσοι, οἱ ὁποῖοι ἐβαπτίσθησαν ὁμαδικῶς εἰς τὸν Δνεΐπερον ποταμὸν.

Πολλοὶ Ἕλληνες Ἐπίσκοποι ἐστάλησαν εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς νέας Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπομένως ὀφείλουσαν τὴν πρώτην των ἀνάπτυξιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ - ΤΟΥΡΚΟΙ - ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄρκετοι αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι ὁμως δὲν εἶχαν ἀτυχῶς τὰ προτερήματα τῶν προηγουμένων ἐνδόξων αὐτοκρατόρων. Ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας ὄχι μόνον τίποτε τὸ ἀξιόλογον δὲν ἐγίνεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πλοῦτη τῆς Αὐτοκρατορίας ἐξηντλήθησαν καὶ αἱ πολεμικαὶ τῆς δυνάμεις ἡλαττώθησαν καὶ κίνδυνοι μεγάλοι παρουσιάσθησαν.

1. Ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ ἄραβες ἀνεθάρρησαν καὶ ἐπένελαβαν τὰς ἐπιδρομάς των. Ὁ κίνδυνος ὁμως ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων δὲν ἦτο πλέον σοβαρός, διότι καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐξαντληθῆ.

Ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Αὐτοκρατορίας ἐγιναν τῶρα οἱ **Τούρκοι**. Οὗτοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς πλησίον τῆς Κασπίας θαλάσσης περιοχὰς τῆς Ἀσίας καὶ μετὰ ἀρχηγόν των τὸν **Σελτζούκ**, ἀπὸ τὸν ὅποιον καὶ ὠνομάσθησαν **Σελτζούκοι** ἢ **Σελτζουκίδαι**, κατέβησαν νοτιώτερα, κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα. Ἐκεῖ ἦλθαν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοὺς ἄραβας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρέλαβαν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ ἐγιναν φανατικοὶ Μουσουλμᾶνοι.

Μετὰ τὴν παρακμὴν τῶν Ἀράβων οἱ Σελτζούκοι ἐκυρίευσαν τὴν πρωτεύουσάν των Βαγδάτην καὶ κατώρθωσαν νὰ ἰδρυσθῶν τὸ πρῶτον Σελτζουκικὸν κράτος. Ἀργότερα κατέλαβαν βαθμιαίως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Περσίας. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ προσβάλλουν καὶ τὰς ἀπομακρυσμένας ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Ἐπὶ αὐτοκράτορος μάλιστα Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου ὤρμησαν διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς.

2. Ρωμανὸς ὁ Δ' (1067—1071)

Κατὰ τὸ ἔτος 1067 ἐγίνεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ Ρωμανὸς ὁ Δ'. Ὁ Ρωμανὸς μετὰ ὀλίγον στρατὸν ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς νικήσῃ, ἀλλ' εἰς τὸ Ματζικέρτ ὁ

ἠρωϊκὸς αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ ἠγωνίσθη ὡς λέων, ἐπληγώθη καὶ σ-
 νελήφθη αἰχμάλωτος (1071), φονευθέντος καὶ τοῦ ἵππου του.

Οἱ Σελτζοῦκοι μὲ νέας ἐπιδρομὰς ἐκυρίευσαν πολλὰς ἐπαρχίας
 τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔκαμαν πρωτεύουσάν των τὴν πόλιν Νίκαιαν.
 Κατέλαβαν ἐπίσης τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Εὐτυχῶς εἰς τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν περίστασιν ἀνήλθεν εἰς τὸν
 θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἱκανὸς στρατηγὸς Ἀλέξιος Κο-
 μνηνός, τὸ ἔτος 1081.

3. Ἀλέξιος Κομνηνός (1081—1118)

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας του ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός ἀντεμετώπισε
 πολὺ δυσκόλους [περιστάσεις. Ἐν τούτοις μὲ τὴν ἱκανότητά του
 κατώρθωσε καὶ τὸ κράτος νὰ διοργανώσῃ καὶ τοὺς ἐχθροὺς του
 νὰ καταπολεμήσῃ καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀκόμη καὶ τοὺς σοβαροὺς
 κινδύνους ποὺ τὸ ἠπέιλησαν.

Ἀντεμετώπισε τοὺς Νορμανδοὺς τῆς Ἰταλίας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν
 προτροπὴν τοῦ Πάπα ἐπέδιωξαν νὰ ὑποτάξουν τὸ Βυζαντινὸν κρά-
 τος. Κατέλαβαν τὴν Κέρκυραν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Δυρράχιον,
 ἐκυρίευσαν πολλὰς πόλεις καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Λάρισαν. Ὁ Ἀλέ-
 ξιος ὁμως κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Νορμανδοὺς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Κατόπιν εὗρε τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἤρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν
 Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Νέα ὁμως σοβαρὰ γεγονότα παρου-
 σιάσθησαν τότε καὶ τοῦ ἀπέσπασαν τὴν προσοχήν. Τὰ γεγονότα
 αὐτὰ ἦσαν αἱ **Σταυροφορίαι**.

4. Ἀφορμὴ τῶν Σταυροφοριῶν

Εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Παλαιστίνης, ὅπου
 ἐζησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐπήγαιναν κατ' ἔτος χι-
 λιάδες Χριστιανοὶ νὰ προσκυνήσουν τοὺς Ἁγίους αὐτοὺς Τόπους.

Κατὰ τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἁγιοὶ Τόποι εὐρί-
 σκοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων οἱ Χριστιανοὶ προσκυνηταὶ
 ἐπήγαιναν χωρὶς σοβαρὰ ἐπείσοδια ἐκεῖ. Ἀπὸ τὸ 1074 ὁμως, ποὺ
 οἱ φανατικοὶ Μωαμεθανοὶ Σελτζοῦκοι ἐκυρίευσαν τὰ Ἱεροσόλυμα,
 πολλὰ ἐμπόδια ἔφεραν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς προσκυνητάς. Τοὺς
 ἐζήτουν νὰ πληρώνουν βαρὺν φόρον, τοὺς ἐλήστευαν καὶ τοὺς ἐκα-
 κοποιοῦν.

Ὅσοι ἐπέστρεφαν εἰς τὰς πατρίδας των διηγοῦντο μὲ τὰ μελα-
 νώτερα χρώματα τὰ μαρτύρια ποὺ ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς Σελτζοῦκ-

δας Τούρκους. Αυτό είχε προκαλέσει την αγανάκτησιν τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ 1093 εἰς Γάλλος καλόγηρος, ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης, ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ προσκύνημα τῶν Ἁγίων Τόπων, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Β' καὶ τοῦ παρέστησε τὴν τραγικὴν αὐτὴν κατάστασιν.

Ὁ Πάπας καὶ οἱ εὐγενεῖς τῆς Δύσεως πάντοτε ἐπεδίωκαν τὴν ἐπέκτασιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ οἰκονομικῆς κυριαρχίας των εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐθεώρησαν λοιπὸν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν σχεδίων των. Διὰ τοῦτο ὁ Πάπας ἔστειλε τὸν Πέτρον νὰ κάμῃ δημοσίας ὁμιλίας.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου ἔφερε τὸ ἀναμενόμενον ἀποτέλεσμα. Οἱ ἠγεμόνες, οἱ ἄρχοντες, οἱ κληρικοὶ καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ἐθεώρησαν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἄλλοπίστων.

Συγχρόνως ὁ Πάπας ἐκάλεσε Σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβαν μέρος κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἄρχοντες, καὶ ὠμίλησε μὲ ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν χριστιανικῶν τόπων ἀπὸ τοὺς ἀπίστους βαρβάρους. Οἱ λόγοι του συνεκίνησαν τοὺς πάντας. Καὶ ὠρκίσθησαν νὰ πάρουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν.

Ὅσοι ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν διὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἔρραψαν εἰς τὸ στῆθος των ἢ εἰς τὸν δεξιὸν ὦμον ἓνα ἐρυθρὸν σταυρόν. Ἀπὸ αὐτὸ ὠνομάσθησαν **Σταυροφόροι** καὶ αἱ ἐκστρατεῖαι των **Σταυροφορίαι**.

5. Πρώτη Σταυροφορία

Ἐνῶ οἱ διάφοροι ἠγεμόνες ἠτοιμαζαν τακτικὸν στρατόν, ἓνα πολυἀριθμὸν πλῆθος πτωχῶν ἀνθρώπων, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πέτρον τὸν Ἐρημίτην, χωρὶς ὀργάνωσιν καὶ τάξιν καὶ χωρὶς ὀπλισμόν, ἐξεκίνησαν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους. Εἰς τὸν δρόμον προέβαιναν εἰς λεηλασίας καὶ προεκάλλουν τὴν ὀργὴν τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐπετίθεντο ἐναντίον των. Ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους ἰδίως ἔπαθαν μεγάλην φθοράν. Τὰ ὑπολείμματά των ἐπέρασαν μὲ πλοῖα τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλ' ἐκεῖ τοὺς κατέκοψαν οἱ Τούρκοι.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1096 ἐξεκίνησαν οἱ τακτικοὶ στρατοὶ τῶν Σταυροφόρων ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ μὲ διαφόρους ἀρχηγούς καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐστρατοπέδευσαν.

Ἐκεῖ ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν συμφωνίαν μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον.

Διὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέψη νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν χώραν του καὶ νὰ τοὺς διευκολύνη μετὰ τὰ πλοῖα του ὑπεσχέθησαν μετὰ ὄρκον ὅτι θὰ τοῦ ἀποδώσουν ὅσας χώρας θὰ ἠλευθέρωναν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀλέξιος τότε τοὺς ἐπέρασε μετὰ τὰ πλοῖα του εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τοὺς ἐνώδευσε μετὰ τμήμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὅταν οἱ Σταυροφόροι ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν ἤρχισαν πόλεμον μετὰ τοὺς Σελτζούκους. Οἱ Σελτζοῦκοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν τὴν Νίκαιαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλεξίου.

Κατόπιν ὁμως οἱ Σταυροφόροι παρέβησαν τὰς συμφωνίας των καὶ ἐκράτουν τὰ μέρη ποὺ κατελάμβαναν διὰ λογαριασμὸν των. Τὸ ἔτος 1099 ἔφθασαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐπολιόρησαν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν μετὰ 40 ἡμέρας ἐκυρίευσαν. Τότε ἐξεστράφησαν εἰς φοβερὰς σφαγὰς καὶ λεηλασίας.

Σταυροφόρος τῆς Α' Σταυροφορίας.

Ἐπειτα δέ, παρὰ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς συμφωνίας μετὰ τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, διώρισαν ἀνώτατον ἄρχοντα (Βασιλέα) τῆς Ἱερουσαλήμ τὸν ἄρχηγόν των Γοδεφρείδον καὶ ἴδρυσαν Φραγκικὸν κράτος. Ἐξεδίωξαν τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους ὡς καὶ τὸν Ἕλληνα Πατριάρχην καὶ ἐτοποθέτησαν εἰς τὰς θέσεις των Λατίνους. Τὰ ὄνειρα τοῦ Πάπα ἤρχισαν ἤδη νὰ πραγματοποιιοῦνται.

Μετὰ τὰς ἐνεργείας των αὐτὰς οἱ Σταυροφόροι ἔδειξαν ὅτι δὲν ἐξεστράτευσαν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους, ἀλλὰ διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς ἀνατολικὰς αὐτὰς χώρας. Ἡ δίωξις τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν ἐμεγάλωσε τὸ μῖσος μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀλέξιος καὶ οἱ διάδοχοί του ἠναγκάσθησαν τότε νὰ κάμουν ἀρκετοὺς πολέμους ἐναντίον των.

6. Νέαι Σταυροφορίες

Οι ηγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἐπειτα ἀπὸ τὰ περιστατικά αὐτὰ ἤθελαν νὰ διατηρήσουν μὲ κάθε τρόπον τὰς κατακτήσεις των εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ τὰς ἐπεκτείνουν περισσότερον. Αἱ χώραι ὁμως αὐταὶ ἐδέχοντο συνεχῶς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἰσχυρῶν γειτονικῶν ἐχθρῶν καὶ ἰδίως τῶν Τούρκων. Ὁ Σουλτᾶνος μάλιστα τῆς Αἰγύπτου κατῴρθωσεν νὰ νικήσῃ εἰς μίαν ἐπιδρομὴν τοὺς Φράγκους καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπεχειρήθησαν καὶ ἄλλαι δύο Σταυροφορίαι, αἱ ὅποια ὁμως δὲν ἔφεραν κανὲν ἀποτέλεσμα. Αἱ φραγκικαὶ κατακτήσεις περιορίσθησαν πολὺ. Τότε ἤρχισε νὰ προετοιμάζεται εἰς τὴν Δύσιν νέα σταυροφορία, ἡ ὅποια ἔγινεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου τοῦ Γ' καὶ Ἀλεξίου τοῦ Δ'.

7. Ἀλέξιος Γ' καὶ Ἀλέξιος Δ'. Τετάρτη Σταυροφορία

Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἀφοῦ ἐφυλάκισεν τὸν ἀδελφόν του Ἰσαάκιον Ἀγγελον καὶ τὸν υἱόν του Ἀλέξιον. Τότε εἰς τὴν Δύσιν ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται νέα σταυροφορία. Ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ἐσκέφθη ὅτι ἦτο κατάλληλος ἡ εὐκαιρία νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ αὐξηθῇ ἡ ἐπιρροή του εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐκήρυξε λοιπὸν τὴν ἔναρξιν τῆς Τετάρτης Σταυροφορίας.

Ἀρχηγοὶ τῆς Σταυροφορίας αὐτῆς ἀνεγνωρίσθησαν ὁ Ἰταλὸς Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός καὶ ὁ κόμης Βαλδουῖνος. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀρχηγοὶ συνενόηθησαν μὲ τὸν Δόγην (ἡγεμόνα) τῆς Βενετίας Δάνδολον, νὰ τοὺς δώσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα πλοῖα διὰ νὰ μεταφερθοῦν διὰ θαλάσσης. Ὁ πονηρὸς ὁμως Δόγης ἐζήτησεν εἰς ἀντάλλαγμα ὑπέρογκα ποσὰ καὶ τὸ ἡμισυ ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐφθασεν εἰς τὴν Βενετίαν ὁ Ἀλέξιος, υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος Ἰσαακίου. Αὐτὸς ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ πάρῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του καὶ ὑποσχέθη νὰ τοὺς δώσῃ χρήματα καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν.

Ὁ Πάπας εἶδε τότε ὅτι παρουσιάζετο ἡ καλυτέρα εὐκαιρία νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ ὄνειρόν του. Ἐπεισε λοιπὸν τοὺς Σταυροφόρους νὰ δεχθοῦν καὶ ἐξεκίνησαν μὲ βενετικά πλοῖα. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1203 ἐφθασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἐφοβήθη, ἐγκατέλειπε τὸν θρόνον καὶ ἐφυγεν

άνανδρως από την Κωνσταντινούπολιν. 'Ο 'Ισαάκιος άπεφυλακίσθη και άνέλαβε τόν θρόνον μαζί με τόν υιόν του 'Αλέξιον Δ'.

8. Άλωσις τής Κωνσταντινουπόλεως από τούς Φράγκους (1204)

'Ο 'Αλέξιος Δ' προσεπάθησε να εκπληρώση τās ύποσχέσεις που έδωσεν εις τούς Σταυροφόρους, αλλά δέν τó κατώρθωσε, διότι χρήματα δέν υπήρχαν εις τó Δημόσιον Ταμείον. Έβαλε τότε φόρους βαρείς, άφήρησε τά κοσμήματα τών ναών, αλλά παρ' όλα αυτά δέν έπέτυχε να συγκεντρώση όσα χρήματα είχεν ύποσχεθί. Έκτός τούτου όμως ο λαός ούτε να άκούση ήθελε διά τήν ύποταγήν τής Έκκλησίας εις τόν Πάπαν. Διά τούτο επανεστάτησεν, ξεθερόνισε τόν 'Ισαάκιον και τόν υιόν του και άνεκήρυξεν άυτοκράτορα τόν στρατηγόν 'Αλέξιον Ε' Μούρτζουφλον.

'Ο Μούρτζουφλος ήρνήθη να πληρώση χρήματα εις τούς Σταυροφόρους και τότε εκείνοι ήρχισαν τās έφόδους από τήν ξηράν και τήν θάλασσαν έναντίον τής πρωτευούσης. 'Ο Μούρτζουφλος ήγωνίζετο με πείσμα και άπέκρουε τās έφόδους τών Φράγκων. Δέν είχεν όμως δυνάμεις άρκετάς. Εις κάποιαν έφοδον εκείνοι κατώρθωσαν με κλίμακας να άναβούη και να άνοίξουν τās πύλας. Ματαίως προσεπάθησεν ό άυτοκράτωρ με τόν στρατόν του να τούς άναχαιτίση. 'Ηναγκάσθη τότε να φύγη από τήν Πόλιν.

Τήν τελευταίαν στιγμήν άνεκηρύχθη άυτοκράτωρ ό **Θεόδωρος Δάσκαρις**, αλλά και άυτός είδεν ότι κάθε άντίστασις πλέον ήτο ματαία και έφυγεν εις τήν Μικράν Άσίαν, διά να έξακολουθήση από εκεί τόν άγώνα έναντίον τών Σταυροφόρων.

Τόν **Άπρίλιον 1204** οί Φράγκοι έγιναν κύριοι τής Κωνσταντινουπόλεως, ή όποία επί πολλούς αιώνας τόσας και τόσας βαρβαρικός επιθέσεις είχεν άποκρούσει με έπιτυχίαν.

'Απερίγραπτοι είναι αί συμφοραί τās όποίας τής έπροξένησαν οί άσεβείς εκείνοι κατακτηταί. Έσφαξαν, έληηλάτησαν, άπεγύμνωσαν τās οικίας και τούς ναούς, κατέστρεψαν και διήρπασαν τά μνημεία τής τέχνης, κατέστρεψαν βιβλιοθήκας και διέπραξαν πολλές άλλας φρικαλεότητας. Δέν έσεβάσθησαν ούτε τά ιερά, ούτε και άυτήν τήν Άγίαν Σοφίαν. Πολλά μνημεία, άγάλματα, εικόνες και άλλοι θησαυροί μετεφέρθησαν εις τήν Εύρώπην, όπου στολίζουν και σήμερα άκόμη πολλές εκκλησίας και μουσεια. 'Η Κωνσταντινούπολις, ή βασιλις τών πόλεων, έπαθε μεγάλας καταστροφάς από τούς Φράγκους.

9. Διανομή τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Φράγκοι ἐμοίρασαν μεταξύ των τὰς χώρας, τὰς ὁποίας θὰ ἐλάμβανεν ἕκαστος. Ὁ Βαλδουῖνος θὰ ἐλάμβανε τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Αὐτὸς ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Φραγκικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Βονιφάτιος ἐγίνε βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ θὰ εἶχεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Οἱ Ἑνετοὶ θὰ ἐλάμβαναν τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν, τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰς περισσοτέρας νήσους καὶ μίαν συνοικίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ μέρη δηλαδὴ ποὺ θὰ τοὺς ἐξησφάλιζαν τὸ ἐμπόριον. Ἐκτὸς τούτου οἱ Ἑνετοὶ ἔλαβαν καὶ τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγεται ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Πατριάρχης. Πρῶτος Καθολικὸς Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ *Θωμᾶς Μοροζίνης*. Ἡ χαρὰ τοῦ Πάπα ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἔστειλε τὰς εὐλογίας του εἰς τοὺς Φράγκους καὶ ἄφεισιν (συγχώρησιν) τῶν ἁμαρτημάτων των.

Μετὰ τὴν διανομὴν οἱ Φράγκοι ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν ὅλας τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου. Ὁ κόμισ *Βαλδουῖνος* κατέλαβε μόνον τὴν Θράκην. Ὁ *Βονιφάτιος* κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν μικρὸν κρατίδιον, ποὺ ὠνομάσθη *Δουκάτιον τῶν Ἀθηνῶν*. Τὴν κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου ἀνέθεσεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἵπποτάς *Σαμπλτιν* καὶ *Βιλλεαρδουῖνον*, οἱ ὅποιοι ἐκυρίευσαν τὴν χώραν καὶ ἵδρυσαν ἄλλο κρατίδιον, ποὺ ὠνομάσθη *Πριγκιπᾶτιον τοῦ Μορέως* ἢ τῆς *Ἀχαΐας*, μετὰ πρωτεύουσάν τὴν πόλιν *Ἀνδραβίδαν*. Ἡγεμὼν τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐγένετο ὁ Γάλλος *Γοδοφρεῖδος Βιλλεαρδουῖνος*, ὁ ὁποῖος ἐμοίρασε τὴν Πελοπόννησον εἰς δώδεκα Βαρωνεῖας.

Οἱ Βιλλεαρδουῖνοὶ ἔβαλαν καλοὺς νόμους, ἐσεβάσθησαν τὰ πρόνομια τὰ ὁποῖα εἶχαν οἱ Ἕλληνας καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν Πελοπόννησον μετὰ δικαιοσύνην. Οἱ Ἕλληνες τῆς περιοχῆς αὐτῆς προώδυσαν τότε πολὺ κατὰ τὴν ἐποχὴν των.

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς Βιλλεαρδουῖνους ἦτο ὁ *Πριγκιπ Γουλιέλμος*, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας καὶ ὠμίλει ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Τὸ Πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως διετήρησε τὴν ἀκμὴν του ἕνα περὶ πού αἰῶνα. Κατόπιν ἔχασε τὴν δύνάμιν του, διότι δὲν εἶχεν ἀξίους ἡγεμόνας.

Ἐργότερα, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν ἀρκετὴν δύνάμιν ἀνεκτῆσαν πάλιν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοὺς Φράγκους.

Τέλος οἱ Ἐνετοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πού τοὺς παρεχωρήθη καὶ ἤρχισαν νὰ κατακοτῶν καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη. Ἐκυρίευσαν τὸ Δυρράχιον εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Κέρκυραν καὶ τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους, τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου Μεθώνην καὶ Κορώνην, τὰς Κυκλάδας, τὴν Σμύρνην, τὴν Εὐβοίαν καὶ ἔγιναν κυρίαρχοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον.

10. Φεουδαλικὸν σύστημα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα

Εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ ἀνώτατος ἄρχων. Αὐτὸς ἐκυβέρνηεν τὸ κράτος ὁλόκληρον, διηύθυνεν τὰς ὑποθέσεις του, τὰ οἰκονομικὰ του, τὴν ἐκπαίδευσιν, εἶχε τὸν στρατὸν καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας ὁλοκλήρου. Αὐτὸς ὠρίζε τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους. Ὅταν δὲ ἀπέθνησκεν ἄφηνεν τὸ κράτος εἰς τὸν διάδοχόν του.

Εἰς τὴν Δύσιν ὁμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπεκράτει τὸ σύστημα νὰ μοιράζη ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς συμπολεμιστὰς του τὴν χώραν πού κατέκτα. Τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ἐλάμβαναν ἐκεῖνοι τὰ εἶχαν ὡς κτῆμα ἰδικόν των. Αὐτοὶ πάλιν ἐμοίραζαν τὴν περιοχὴν των εἰς μικρότερα τμήματα καὶ τὰ ἔδιδαν εἰς ἄλλους κατωτέρους των συμπολεμιστὰς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τοιοιυτρόπως μέσα εἰς τὸ ἴδιον κράτος ἐσχηματίζοντο κρατίδια μικρότερα.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κρατίδια ἀνεγνώριζαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως, ἐλέγοντο δὲ *τιμάρια* ἢ *φέουδα*. Τὸ σύστημα ὠνομάζετο *τιμαριωτικὸν* ἢ *φεουδαλικὸν* καὶ ἐκεῖνοι πού ἐκαρποῦντο τὰ φέουδα ἐλέγοντο *φεουδάρχει*.

Οἱ φεουδάρχει εἶχαν διαφόρους βαθμούς. Ἀνώτατος εἰς τὸν βαθμὸν ἦτο ὁ *βασιλεὺς*, κατόπιν ἤρχοντο οἱ *πριγκίπες*, οἱ *δοῦκες*, οἱ *μαρκήσιοι*, οἱ *κόμιτες*, οἱ *βαρῶνοι*. Καὶ τὰ φέουδα ἐλέγοντο ἀντιστοίχως *πριγκιπᾶτα*, *δουκάτα*, *μαρκιωνεῖαι*, *κομιτεῖαι*, *βαρωνεῖαι*.

Οἱ φεουδάρχει συχνὰ εὕρισκοντο εἰς πολέμους μεταξύ των καὶ διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν διέμεναν εἰς ὄχυρους πύργους, τοὺς ὁποίους ἔκτιζαν εἰς ὑψηλοὺς λόφους ἢ ἀποκρήμους βράχους καὶ

οί όποιοί ήσαν άληθινά φρούρια. Διά τήν ύπεράσπισιν τής χώρας του έκαστος είχεν ιδικόν του στρατόν.

Τό φεουδαλικόν λοιπόν αυτό σύστημα τό εφήρμοσαν και έδω εις τήν Έλλάδα, όταν τήν έκυρίευσαν οί Φράγκοι. Εις πολλά μέρη τής Πατρίδος μας σώζονται άκόμη έρείπια από φεουδαλικούς *πύργους* ή *κάστρα*.

11. Άνεξάρτητα έλληνικά κράτη

Οί Φράγκοι, παρ' όλα αυτά, δέν κατώρθωσαν νά κυριεύσουν όλόκληρον τό Βυζαντινόν κράτος, διότι πρῶτον έμοιράσθησαν εις τρία και καθένας προσεπάθησε μόνος του νά κατακτήση τά μέρη που άνέλαβεν ως μεριδιόν του. Δεύτερον όμως και σπουδαιότερον δέν τό κατώρθωσαν, διότι πολλοί Έλληνες άρχοντες, μέ φλογεράν φιλοπατρίαν και δυνατόν τό έλληνικόν των φρόνημα, δέν ήθέλησαν νά ύποταχθούν. Με τήν ύποστήριξιν του ήρωϊκού έλληνικοϋ πληθυσμοϋ έσχημάτισαν ανεξάρτητα κρατίδια, άντεστάθησαν εναντίον των κατακτητών και όλίγον κατ' όλίγον τούς διέβλυσαν.

Τοιαϋτα έλληνικά κράτη ήσαν:

α) Η Αύτοκρατορία τής Τραπεζοϋντος

Μόλις έπεσεν ή Κωνσταντινούπολις, ό *Άλέξιος Κομνηνός* έφυγεν εις τά μέρη του Πόντου, όπου μέ πολλήν δραστηριότητα συνέκέντρωσε στρατόν από έντοπίους, έκαμε πρωτεύουσάν του τήν πόλιν Τραπεζοϋντα και άνεκήρυξε τόν έαυτόν του αύτοκράτορα. Τό κράτος του περιελάμβανεν όλα τά παράλια του Εϋξείνου Πόντου έως τό όρος Καύκασον.

Όλίγον κατ' όλίγον τό κράτος τής Τραπεζοϋντος ώργανώθη τόσον καλά ώστε διετηρήθη περισσότερον από δυόμιση αιώνας. Όχι μόνον κατώρθωσεν εις τό διάστημα αυτό νά άποκρούση τās επιδρομάς των Τούρκων και των Μογγόλων κατόπιν, αλλά και νά άκμάση εις τό έμπόριον, τήν γέωργίαν, τās επιστήμας και τās τέχνας και νά άνθήση εις αυτό ό Έλληνικός πολιτισμός. Η πρωτεύουσά του έγινε ωραία, πλουσία και φημισμένη πόλις, μέ ωραίους ναούς, παλάτια και σχολεία.

Τό έτος 1461 ύπέκυψεν εις τούς πανισχύρους πλέον τότε Τούρκους, άφοϋ ό τελευταίος αύτοκράτωρ Δαυϊδ Κομνηνός συνελήφθη και άπεκεφαλίσθη μαζί μέ τούς υίους του, διότι δέν έδέχθησαν νά άσπασθούν τόν Ίσλαμισμόν.

β) Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου

Ἄλλος πάλιν γενναῖος, ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος**, ἔφυγεν εἰς τὴν ὄρεινὴν Ἡπειρον, ἐκάλεσεν εἰς τὰ ὄπλα τοὺς φιλελευθέρους ὄρεινούς κατοίκους τῆς χώρας, ἐσχημάτισε στρατὸν, ἔκαμε πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν καὶ ἱδρυσεν κράτος ἀνεξάρτητον. Τὸ κράτος τοῦ αὐτοῦ περιελάμβανε τὴν Ἡπειρον, τὴν Δυτικὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν. Τὸ ὠνόμασε Δεσποτᾶτον (δηλ. ἡγεμονίαν) τῆς Ἡπείρου καὶ ὄχι αὐτοκρατορίαν.

Τὸ κράτος αὐτὸ ὄχι μόνον δὲν ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Φράγκους, ἀλλὰ μὲ συνεχεῖς ἀγῶνας ἐναντίον των κατῶρθωσε νὰ τοὺς περιορίσῃ. Τὸ ἔτος 1223 ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος κατῶρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ βασιλεῖον τῶν Φράγκων. Τότε μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἐκεῖ καὶ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ.

Ἐπειτα συνέχισε τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Φράγκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκυρίευσεν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης καὶ ἔφθασεν ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλιν.

Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι κατήρχοντο καὶ κατελάμβαναν ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὁ Θεόδωρος ἐστράφη καὶ ἐναντίον των. Δυστυχῶς ὁμως εἰς μάχην, ποὺ ἐδόθη πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐνίκηθη, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐτυφλώθη. Οἱ Βούλγαροι ἐπῆραν ἀρκετὰς χώρας τοῦ Δεσποτάτου.

Βραδύτερον τὴν Θεσσαλονίκην τὴν κατέλαβε τὸ τρίτον Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Νικαίας καὶ ἀφῆρεσεν τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ Δεσποτᾶτον τότε τῆς Ἡπείρου περιωρίσθη εἰς τὰς παλαιὰς χώρας του.

γ) Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας

Ὁ **Θεόδωρος Δάσκαρις**, ποὺ ἀνεκηρύχθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔφυγεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους ἄρχοντας τοῦ κράτους.

Ἐκεῖ ἔκαμε πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν, ἐσχημάτισε στρατὸν καὶ μὲ πολέμους ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἐνετῶν κατέλαβε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μικρασιατικῆς χερσονήσου.

Ὁ γαμβρὸς του **Ἰωάννης Βατάτζης**, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη, ἀνεδείχθη ἱκανώτατος αὐτοκράτωρ. Οὔτε στιγμὴν ἤσυχασε, προσπαθῶν νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν χώραν. Ἐπολέμησε μὲ λύσαν τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Φράγκους καὶ ἠλευθέρωσε τὰς νήσους Λέ-

σβον, Χίον, Σάμον, Ρόδον. Ἐπειτα ἐπέρασεν εἰς τὴν Καλλιόπολιν καὶ ἠλευθέρωσε τὴν Θράκην ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Διὰ τὴν ἐνώσην πάλιν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ὁποίαν καὶ ἀφήρυσεν ἀπὸ τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου, ὅπως ἐπίσης ἀφήρυσεν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἰωάννης Βατάτσης ἐμεγάλωσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας, περιώρισεν τοὺς Φράγκους μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔδωσε τὴν ἰλιπίδα εἰς τὸ ἔθνος ὅτι γρήγορα θὰ ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τοὺς ξένους κατακτητῆτας.

12. Ἀπελευθέρωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ ἔνδοξος Βατάτσης ἀπέθανεν πρὶν προλάβῃ νὰ ὀλοκληρώσῃ τοὺς σκοποὺς του. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔμελλε νὰ γίνῃ καὶ πάλιν ἑλληνικὴ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη, ὅταν αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ἦτο ὁ **Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος**.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος συνέχισε τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Φράγκων. Εἰς μίαν μάχην ἠχμαλώτισεν τὸν σύμμαχον τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου Βιλλεαρδουῖνον τῆς Πελοποννήσου καὶ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐπῆρε ὡς ἀντάλλαγμα (λύτρα) τὴν Μάνην καὶ τὰ φρούρια Μυστρᾶν καὶ Μονεμβασίαν, ὅπου ἵδρυσεν τὸ **Δεσποτάτον τοῦ Μυσταῖ**.

Κατόπιν ἔστειλεν εἰς τὴν Θράκην τὸν στρατηγὸν τοῦ Ἀλέξιου Στρατηγόπουλον μὲ 800 στρατιώτας, πεζοὺς καὶ ἵππεις, διὰ νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς Βουλγάρους. Μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Στρατηγοπούλου ἠνώθησαν καὶ πολλοὶ ἔθελονταὶ ἀπὸ τὴν Θράκην. Ἀπὸ αὐτοὺς μερικοὶ παρακολουθοῦντες τὰς κινήσεις τῶν Φράγκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος των ἀπουσίαζαν. Εἰδοποίησαν τότε τὸν Στρατηγόπουλον ὅτι ἡ πόλις εἶναι σχεδὸν ἀφρούρητος. Ἐκεῖνος ἔστειλε τὴν νύκτα 50 στρατιώτας ἀπὸ μίαν ὑπόνομον, οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθαν εἰς τὴν Πόλιν, ἦνοιξαν τὰς πύλας καὶ ὁ στρατὸς εἰσώρμησε καὶ κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν χωρὶς σοβαρὰν ἀντίστασιν, τὴν 26ην Ἰουλίου 1261.

Ὁ λαὸς ἔξαλλος ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ ἐξεχύθη εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἐπευφήμει καὶ ἐζητωκραύγαζε τὸν ἐλευθερωτὴν στρατηγόν. Κατόπιν ἐπηκολούθησε καταδίωξις καὶ σφαγὴ τῶν Φράγκων. Ὄταν δὲ ὁ φραγκικὸς στόλος ἐπέστρεψε, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέμβῃ πλέον. Παρέλαβε μὲ σπουδὴν ὅσους ἐπρόλαβε καὶ τὸν Λατῖνον αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον τὸν Β΄ καὶ ἔφυγεν.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔστειλεν ἀμέσως εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν χαρμόσυνον εἶδησιν. Ὁ Μιχαὴλ παρέλαβε τὸν Πατριάρχην, τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν στρατὸν καὶ τὴν 15ην Αὐγούστου, ἑορτὴν τῆς Παναγίας, μὲ μεγαλοπρεπῆ πομπὴν εἰσῆλθαν συγκεκινημένοι εἰς τὴν Πρωτεύουσαν. Κατηνύθησαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅπου ἐδοξολόγησαν τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐκεῖ ὁ Παλαιολόγος ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου.

Τοιοτοτρόπως ἀνέζησε πάλιν ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἣ ὁποία ἔμεινεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Φράγκων ἐπὶ 57 ἔτη. Οἱ Φράγκοι Σταυροφόροι δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν κρατήσουν. Τὸ μόνον ποῦ ἐπέτυχαν ἦτο νὰ ἐξασθενίσουν τὸ Βυζαντινὸν κράτος, διὰ νὰ ὑποκύψῃ μετὰ δύο αἰῶνας εἰς νέον βάρβαρον λαόν, τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ-ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ

1. Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος (1261—1282)

Ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε σπουδαῖον γεγονός καὶ ἐπροξένησε μεγάλην χαρὰν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἄλλοτε ὁμως ἀπέραντος Βυζαντινῆ Αὐτοκρατορία ἦτο τῶρα πολὺ περιορισμένη. Τὸ νέον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐπανίδρυσεν ὁ Μιχαήλ Παλαιολόγος, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μερικά τμήματα τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἀπὸ μερικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τὰς μικρασιατικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας. Αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χώραι ἀπετέλουν μικρὰ καὶ ἀνεξάρτητα κράτη, ἑλληνικὰ ἢ φραγκικὰ.

Τὸ ἔργον τοῦ Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου ἦτο πολὺ βαρὺ. Κατέβαλε μεγάλην προσπάθειαν νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸ κράτος, νὰ διορθώσῃ τὰς καταστροφὰς ποὺ εἶχαν προξενήσει οἱ κατακτηταὶ καὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικὴν του κατάστασιν. Ἀκόμη ἐφρόντισε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατὸν διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς διαφόρους ἐπικινδύνους ἐχθροὺς, Βουλγάρους, Σέρβους, Βενετούς, ποὺ εἶχαν εὐρεῖ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀφαιρέσουν ἑλληνικὰς χώρας.

Τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κρατίδια δυστυχῶς δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐνωθοῦν διὰ νὰ δυναμώσουν καὶ νὰ στερεώσουν καλύτερα τὴν νέαν αὐτοκρατορίαν, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ προπάντων τοὺς Ὀθωμανοὺς Τούρκους εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Μιχαήλ, μὲ τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν διπλωματικὴν του ἰκανότητα, ὅλους τοὺς ἀντεμετώπισε καὶ ἀρκετὰ ἑλληνικὰ μέρη ἀπέσπασεν ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς καὶ ἐμεγάλωσε τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὅπως εἶδαμεν προηγουμένως, ἀπὸ τὸν Γουλιέλμον Βιλλεαρδουῖνον, Πρίγκιπα τοῦ Μορέως, ἐπῆρε τὴν Μάνην καὶ τὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Μυστρά καὶ ἴδρυσεν ἐκεῖ τὸ «*Δεσποῖατον τοῦ Μυσιτῶ*» ἢ τῆς *Πελοποννήσου*, ὅπως ὠνομάσθη ἀργότερα.

Ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἀνέκτησε πάλιν μέρος τῆς Μακεδονίας. Περίωρισε τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἔξουσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως. Ἀφῆρσεν ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῆς Ἠπείρου ἄρκετὰ μέρη καὶ τὰ Ἰωάννινα.

Ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἀφῆρσε τὰς περισσοτέρας νήσους. Τὸν σκληρότερον ὅμως πόλεμον ἔκαμιν ἐναντίον τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως. Ὁ βασιλεὺς του Κάρολος ὁ Ἀνδεγαυῖκός ἠθέλησε νὰ κατακτήσῃ τὸ νέον Βυζαντινὸν κράτος. Ἠγόρασε λοιπὸν ἀπὸ τὸν τελευταῖον Φράγκον αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον τὸν Β' τὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφοῦ ἠτοίμασε στρατὸν κατέλαβε τὴν Κέρκυραν, ἐπέρασεν εἰς τὸ Δυρράχιον καὶ ἤρχισε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἠπείρου.

Τότε ὁ Μιχαὴλ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου, τὰ ἐνίκησε καὶ συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους. Συγχρόνως δέ, μὲ τὴν διπλωματικὴν του ἰκανότητα καὶ τὰς ἄλλας ἀρετάς του, ἐξήγειρεν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν ἐπανάστασιν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐξηνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

2. Ἰδρυσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους

Οἱ Ὀθωμανοὶ ἦσαν μία τουρκικὴ φυλὴ συγγενῆς μὲ τοὺς Σελτζούκους. Κατέβησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Τουρκεστάν, μὲ ἀρχηγόν τους τὸν Ἐρτογρούλ, καὶ ἀνέλαβαν ὡς μισθοφόροι ὑπηρεσίαν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Σελτζούκων Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἐβοήθησαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μογγόλων τῆς Ἀσίας. Ὁ σουλτᾶνος τῶν Σελτζούκων νῆχαριστήθη ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας των καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ τοὺς παρεχώρησε μίαν περιοχὴν εἰς τὴν Βιθυνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπερασπίζουσι τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἐρτογρούλ Ὀσμὰν ἢ Ὀθωμὰν ἐμεγάλωσε μὲ ἄρκετους πολέμους τὴν περιοχὴν του. Ὅταν οἱ Σελτζούκοι ἦσαν ἀπτησχολημένοι μὲ πολέμους πρὸς τοὺς Μογγόλους, ἐκεῖνος κατέλαβεν ἄρκετὰς ἐπαρχίας τριγύρω, ὥρισε πρωτεύουσαν τὴν Προῦσαν τὸ 1326 καὶ ἀνεκῆρυξεν ἰδικὸν του κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ τοῦ Ὀθωμὰν ὠνομάσθη Ὀθωμανικὸν ἀπὸ τὸ ὄνομά του καὶ οἱ Τοῦρκοι Ὀθωμανοὶ ἀπέβησαν ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν.

3. Ἀγῶνες τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐκυρίευσαν πολλὰς πόλεις καὶ ἐπεξέτειναν τὸ κράτος των. Ἐναντίον των ἐξεστράτευσεν

ὁ Ἀνδρόνικος Γ'. Ἐνικήθη ὁμως καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων **Οὐρχάν** κατέλαβε τὴν Βιθυνίαν.

Τοιοιυτρόπως ἡ Μικρὰ Ἀσία περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἐπωφελοῦμενος δὲ ὁ Οὐρχάν ἀπὸ τὰς φιλονικίας τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινπόλεως διεπεραιώθη εἰς τὴν Θράκην καὶ κατέλαβε τὴν ὄχυρὰν πόλιν Καλλίπολιν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησεν ὡς ὀρμητήριον διὰ νέας κατακτήσεις ἐπὶ τῆς Εὐρώπης.

Τὸ ἔτος 1365 οἱ Τοῦρκοι κατέλαβαν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των, καὶ κατόπιιν ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Ε', ἐνώπιον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κινδύνου, μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Πάπαν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Οἱ ἡγεμόνες ὁμως τῆς Δύσεως καμμίαν διάθεσιν δὲν εἶχαν νὰ βοηθήσουν μὲ στρατὸν τὴν κινδυνεύουσαν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἰωάννης ἐπέστρεψεν ἀπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν νέον σουλτᾶνον Μουράτ, ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν Οὐρχάν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ πληρῶνῃ φόρον εἰς τοὺς Τούρκους.

4. Τὸ Παιδομάζωμα

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἠσπᾶσθησαν τὸν Μωαμεθανισμόν καὶ ἔγιναν φανατικώτατοι Μουσουλμᾶνοι.

Πιστοὶ εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Μωάμεθ μετεχειρίζοντο διάφορα μέσα βίας διὰ τὸν ἐξισλαμισμὸν τῶν πληθυσμῶν, τοὺς ὁποίους ἔπαιρναν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των.

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν Χριστιανῶν ἦτο τὸ λεγόμενον **Παιδομάζωμα**. Ἐπὶ τοῦ Οὐρχάν ὁ Ἑλληνισμὸς ἔπαθε τὸ μεγαλύτερον κακόν. Αὐτὸς ἤρχισε (1329) νὰ στρατολογῇ τὰ Ἑλληνόπουλα, ἡλικίας 7 - 15 ἐτῶν. Τὰ Ἑλληνόπουλα αὐτὰ τὰ ἐκράτει εἰς τοὺς στρατῶνας. Ἐκεῖ ἐδιδάσκοντο τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ἐμάνθαναν τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, ἐγυμνάζοντο στρατιωτικῶς καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐλησμόνουσαν τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν των, τὴν γλῶσσαν των, τοὺς γονεῖς των, τὴν θρησκείαν των καὶ ἐγίνοντο τέλειοι Τοῦρκοι.

Θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς ἀπερίγραπτος ἐγίνετο εἰς τὰ χωρῖα καὶ τὰς πόλεις ἀπὸ τὰς δυστυχεῖς μητέρας καὶ τοὺς συγγενεῖς τῶν ἀρπαζομένων παιδιῶν. Αἰσθητικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐπαρῆσεν αὐτὸ ἀπὸ τὸν

πόνον και την θλίψιν, διότι τὰ τέκνα των θὰ ἐγίνοντο Τούρκοι και θὰ ἐπολέμουν την ἰδίαν των πατρίδα και την πίστιν των.

Μὲ τὰ Ἑλληνόπουλα αὐτὰ οἱ Τούρκοι ἐνίσχυσαν πολὺ τὸν στρατὸν των. Ὁργάνωσαν μάλιστα ἰδιαίτερα τάγματα, πού τὰ ὠνόμασαν τάγματα τῶν *Γενιτσάρων*. Οἱ Γενιτσαροὶ ἐθεώρουν ὡς οἰκογένειαν τὸ τάγμα των και ὡς πατέρα τὸν Σουλτᾶνον. Ἐγίνοντο φανατικοὶ Μουσουλμᾶνοι και τρομεροὶ πολεμισταί. Μὲ τὰ φοβερά αὐτὰ τάγματα οἱ Τούρκοι ἀπέκτησαν στρατὸν μόνιμον, πειθαρχικὸν και πολεμικώτατον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπέτυχαν τὰς μεγάλας κατακτήσεις των.

5. Ἐπέκτασις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους

Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Θράκην, εἰσῆλθαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ σουλτᾶνος *Μουράτ*, παρὰ τὴν συνθήκην πού εἶχε κάμει μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐκυρίευσε τὸ ἔτος 1386 τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας Θεσσαλονίκην και τὸ ἔτος 1388 τὴν Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν μετέβαλεν εἰς ἐπαρχίαν τοῦ κράτους του.

Οἱ χριστιανικοὶ λαοί, Σέρβοι, Κροᾶται, Βόσνιοι, Βλάχοι, Οὐγγροὶ, Πολωνοὶ, βλέποντες τὴν πρόοδον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ἠνώθησαν διὰ νὰ τοὺς ἀναχαιτίσουν. Ἄλλ' εἰς μάχην πού ἐδόθη τὸ ἔτος 1389 εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον τῆς Σερβίας (σημερινὸν Σερράγεβον) ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς ὀρμητικοὺς πολεμιστὰς τοῦ Μουράτ. Εἰς τὴν μάχην ὁμως αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ Μουράτ ἀπὸ τραυματισμένον Σέρβον και τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Βαγιαζήτ.

Ὁ *Βαγιαζήτ*, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Κεραυνός*, ἦτο ἀνθρώπος γενναῖος και σκληρὸς. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔσπευεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου διάφορα σελτζουκικὰ κράτη ἐπανεστάτησαν. Τὰ μικρὰ αὐτὰ κράτη τὰ ὑπέταξε και ἐκυρίευσε και τὴν πόλιν Φιλαδέλφειαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχαν οἱ Ἕλληνες.

Κατόπιν ἦλθε και ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῆς ὁποίας αὐτοκράτωρ εἶχε γίνει ὁ Μανουήλ Β' Παλαιολόγος.

Ὁ Μανουήλ ἐνώπιον τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ κινδύνου ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Πολλοὶ ἡγεμόνες τότε ὠργάνωσαν σταυροφορίαν ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, διότι ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον πρόοδον τῶν Τούρκων.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμουῆδος συνεκέντρωσεν ἀρκετὸν στρατὸν ἀπὸ Οὐγγροὺς και ἄλλους Εὐρωπαϊοὺς πολεμιστὰς και ἐξεκίνησε νὰ κτυπήσῃ τὸν Βαγιαζήτ.

Ὁ Βαγιαζήτ ἠναγκάσθη τότε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ σπεύσῃ ἐναντίον τῶν Οὐγγρων. Οἱ δύο στρατοὶ συνηττήθησαν εἰς τὴν Νικόπολιν τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ ἔγινε φονικωτάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὸν στρατὸν τοῦ Σιγισμούνδου (1396).

Ἀπὸ τότε οἱ Ὀθωμανοὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῆς Εὐρώπης.

Μετὰ τὴν Ἰνίκην ὁ Βαγιαζήτ ἦλθε καὶ περιέσφιξε στενωτέρα τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔστειλε δὲ ἀρκετὸν στρατὸν διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ὁ στρατὸς του κατέλαβεν ὅλας τὰς νοτίους χώρας καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἐηλάτησε δεινῶς, καὶ ὑπεχρέωσε τὸν δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ Θεόδωρον Παλαιολόγον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Ὁ κίνδυνος διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο μέγιστος. Ἄλλα ὁμως σοβαρὰ γεγονότα ἔσωσαν πρὸς τὸ παρὸν αὐτὴν.

6. Ἐπιδρομὴ τοῦ Μογγόλου Ταμερλάνου

Δύο ἔτη ἐκράτει ἡ πολιορκία, χωρὶς ἡ Πόλις νὰ πίπτῃ. Τότε παρουσιάσθησαν οἱ Μογγόλοι, ποὺ ἀπετέλεσαν σοβαρὸν κίνδυνον

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μογγόλων Ταμερλάνος.

διὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ πολεμοχαρὴς ἀρχηγὸς τῶν Ταμερλᾶνος, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, ἱδρυσεν μέγα κράτος καὶ μὲ τὰ ἄγρια στίφη του ἐξεχύθη πρὸς Δυσμᾶς καὶ ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ, νὰ καταστρέφῃ καὶ νὰ διαλύῃ τὸ Τουρκικὸν κράτος.

Ὁ Βαγιαζήτ, ἐνώπιον τοῦ κινδύνου, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἔσπευσε νὰ πολεμήσῃ τὸν Ταμερλᾶνον μὲ 350 χιλιάδας στρατὸν. Οἱ στρατοὶ τοῦ Μογγόλου ἀρχηγοῦ ἦσαν διπλάσιοι. Τὸ ἔτος 1402 ἔγινε μεγάλη καὶ πεισματώδης μάχη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς τοῦ Βαγιαζήτ κατεστράφη τελείως. Ὁ ἴδιος δὲ συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν του.

Ὁ Ταμερλᾶνος κατέλαβε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ κατέστρεψε τὰς πόλεις τῆς. Εὐτυχῶς δὲν συνέχισε τὰς ἐπιδρομὰς του καὶ κατὰ τῆς Εὐρώπης, διότι δὲν διέθετε στόλον. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανεν, ἐνῶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὸ δὲ ἀπέραντον κράτος του ἤρχισε πλέον νὰ παρακμάζη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ ἤρχισαν ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαδόχων του. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐπωφελήθησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνέκτησαν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης.

Ὁ Μουράτ Β΄ διέκοψε τὰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸ Βυζάντιον καὶ ἐπολιόρησε τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ ἔτος 1422. Ἀλλ' ὁ Μαυροῦλ ὑπερήσπισε γενναίως τὴν Πόλιν, ἡ ὁποία καὶ ἐσώθη τελικῶς.

7. Τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ

Ἀφ' ὅτου ὁ Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος ἐπῆρεν ἀπὸ τοὺς Φράγκους τῆς Πελοποννήσου τὴν Μάνην καὶ τὰ φρούρια Μονεμβασίας, Μυστρᾶ καὶ ἄλλα καὶ ἴδρυσεν τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ, διωρίζοντο ἐκεῖ ὡς Δεσπότες πρίγκιπες τοῦ θρόνου, δηλαδὴ ἀδελφοὶ ἢ τέκνα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ πρίγκιπες αὐτοὶ ἦσαν κυρίως ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Παλαιολόγων.

Ὅλοι οἱ Δεσπότες εἰργάσθησαν μὲ ζῆλον νὰ μεγαλώσουν τὸ Δεσποτᾶτον, πολεμοῦντες συνεχῶς μὲ τοὺς Φράγκους καὶ Ἐνετοὺς κατακτητὰς. Ἰδίως οἱ τελευταῖοι Δεσπότες Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καὶ ὁ ἀδελφός του Θωμᾶς κατέλαβαν πολλὰ φρούρια, ἐκυρίευσαν τὰς Πάτρας καὶ ἀπεμάκρυναν τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Εἰς τὴν χώραν ἐκείνην παρετηρήθη ἀναζωογόνησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκτίσθησαν ἰσχυρὰ φρούρια, ὠραῖοι ναοὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖ παλάτια, ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσάν Μυστρᾶν, ὅπου συνεκεντρώθησαν πολλοὶ ἄνθρωποι τῆς τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀνεπτύχθησαν ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία καὶ ὁ τόπος εἶδε κάποιον ἀνθισιν.

8. Τελευταῖαι προσπάθειαι πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν Τούρκων

Ἐπὶ Ἰωάννου Η΄ Παλαιολόγου ὁ σουλτᾶνος Μουράτ Β΄ ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν κατέστρεψε. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπεμονώθη. Ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Μουράτ καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ τοῦ πληρῶνῃ φόρον. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπεν ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος ὁ Μουράτ νὰ πολιορκηθῆ καὶ πάλιν τὴν Κωνσταντινούπολιν. ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῆ, μαζί μὲ τὸν Πατριάρχην, τὸν Πάπα, διὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ προτρέψῃ τοὺς διαφόρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης νὰ τὸν βοηθήσουν.

Ὁ Πάπας ὁμοῦ καὶ οἱ Δυτικοὶ ἐζήτησαν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Πάπα ὡς ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἰταλίας Φλωρεντίαν ἔγινε Σύνοδος μὲ ἀντιπροσώπους τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα, συνεζητήθησαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν αἱ διαφοραὶ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὑπεγράφη ἡ ἔνωσις τὸ ἔτος 1439.

Ἡ ἐνέργεια ὁμοῦ αὐτῆ τοῦ Ἰωάννου Η΄ Παλαιολόγου προεκάλεσε μεγάλην ἀντίδρασιν εἰς τὴν πρωτεύουσάν, διότι ὁ περισσότερος κλήρος καὶ ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἤθελαν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀκούσουν διὰ τὴν ἔνωσιν, ἀπεκάλουν δὲ τοὺς ἐνωτικούς προδότας τῆς Πατρίδος. Οὔτε ὁμοῦ καὶ ἀποτέλεσμα ἔφερε, διότι οἱ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως δὲν ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ στείλουν βοήθειαν εἰς τὸν Ἰωάννην.

Ὁ Μουράτ ἠτοιμάζετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ θὰ τὸ κατάρθωνεν αὐτό, ἐὰν δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ μὲ τρεῖς ἡρωϊκοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὅποιοι τοῦ ἐδημιούργησαν μεγάλας δυσκολίας.

Οἱ ἥρωες αὐτοὶ ἦσαν ὁ ἡγεμὼν τῆς Οὐγγαρίας *Ἰωάννης Οὐνιάδης*, ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου *Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος* καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας *Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέμπεης*.

α) Ἰωάννης Οὐνιάδης

Οἱ Οὐγγροὶ ἀνησύχουν πολὺ μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἰς τὴν Εὐρώπην. Δὲν ἔλησμόνουν τὴν καταστροφὴν τοῦ Σιγισμούνδου εἰς τὴν Νικόπολιν καὶ ἠσθάνοντο τὸν κίνδυνον, ὁ ὅποιος ἠπείλει τὴν πατρίδα των. Διὰ τοῦτο ὁ γενναῖος ἡγεμὼν των Ἰωάννης Οὐνιάδης συνεκέντρωσε στρατὸν καὶ ἤρχισεν ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ Μουράτ εὐρέθη ἀπασχολημένος μὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ ἐπαναστατικὰ κινήματα, πού εἶχαν ἐκσπάσει ἐκεῖ. Ὁ Οὐνιάδης προχωρῶν μὲ κεραυνοβόλον ταχύτητα ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μουράτ, ἀφοῦ κατέστειλε τὰ κινήματα εἰς τὴν Ἀνατολήν, μαζί μὲ τὸν στρατὸν του ἔσπευσεν ἐναντίον τοῦ Οὐνιάδου. Τόσον δὲ ταχέως ἐκινήθη ὁ στρατὸς τοῦ Μουράτ ὅτι ἐπὶ τὴν πόλιν τῆς Βουλγαρίας

Βάρναν, χωρίς να τὸν περιμένουν οἱ Χριστιανοί. Ἐκεῖ ἔγινε μάχη φονική, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ Οὐγγροὶ διελύθησαν, τὸ ἔτος 1444. Ὁ Οὐνιάδης ὁμως ἐξηκολούθησε τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Τούρκων.

β) Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος

Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος μὲ στρατὸν ἐπέρασε τὸν Ἴσθμόν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, διέλυσε τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Κεντρικὴν Ἑλλάδα, μὲ σκοπὸν νὰ ἐνωθῆ μετὸν Γεώργιον Καστριώτην, ὁ ὁποῖος ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων.

Ὁ Μουράτ ἐπῆλθεν ἐναντίον του μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ἐκεῖ ἔγινε μάχη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1446, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Οἱ Τούρκοι τότε ἐληλάτησαν τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Πάτρας, ἐπῆραν πολλοὺς ἀχμαλώτους καὶ ἠνάγκασαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ πληρώσῃ φόρον.

Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Μουράτ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σερβίαν, ὅπου ὁ Οὐνιάδης εἶχεν ἀρχίσει νέας ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπίσης εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὸν γενναῖον ἡγεμόνα τῶν Ἀλβανῶν Γεώργιον Καστριώτην.

γ) Γεώργιος Καστριώτης-«Σκεντέρμπεης»

Αὐτὸς ἦτο υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας Ἰωάννου Καστριώτου. Ἀπὸ μικρὸν ὁ πατήρ του εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ τὸν δώσῃ ὡς ὄμηρον εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν ἐδίδαξαν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Οἱ Τούρκοι τὸν ἔκαμαν μπέτην καὶ τὸν ὠνόμασαν **Σκεντέρμπεην**. Ὁ Καστριώτης ὁμως, παρ' ὅλας τὰς τιμὰς, δὲν ἠγάπησε ποτὲ τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἐλησμόνησε τὴν πατρίδα του καὶ τὸν ἀναγκαστικὸν ἐξισλαμισμὸν του.

Ὅταν ὁ Μουράτ ἐπολέμει μὲ τὸν Οὐνιάδην, ὁ Σκεντέρμπεης εὗρεν εὐκαιρίαν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Τούρκον γραμματέα τοῦ Σουλτάνου νὰ τοῦ ὑπογράψῃ διαταγὴν (φιρμάνι) πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ φρουρίου τῆς ἀλβανικῆς Κροΐας, διὰ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ φρούριον. Μόλις ἐπῆρε τὴν διαταγὴν, ἦλθεν εἰς τὴν Κροΐαν, παρέλαβε τὸ φρούριον ἀπὸ τὸν διοικητὴν της καὶ ἤρχισε νὰ διοργανώσῃ στρατὸν καὶ νὰ ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ ἐσυνθηκολόγησε μὲ τὸν Οὐνιάδην, ἦλθε μὲ τὸν στρατὸν του ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Κροΐαν. Δὲν κατόρθωσε ὁμως νὰ τὴν κιοιέσῃ, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ

ἔπαθε μεγάλας ζημίας. Τρεῖς φορές ἐξεστράτευσεν ὁ Μουράτ ἐναντίον του, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τὸν ἥρωα Σκεντέρμπεην, ὁ ὁποῖος ἤ-ευθέρωσε τὴν Ἀλβανίαν καὶ συνέχισε τοὺς ἀγῶνας του κατὰ τῶν Τούρκων καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

9. Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος (1449-1453)

Κατὰ τὸ ἔτος 1448 ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάλεσε τότε εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, Δεσπότην τῆς Πελοποννήσου, ὡς τὸν μόνον ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν τραγικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φθάσει ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐδίστασεν εἰς τὴν ἀρχήν, διότι ἐβλεπε πόσον δύσκολον θὰ ἦτο νὰ στηριχθῇ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπετελεῖτο παρὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μερικὰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ ὀλίγας νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἀλλὰ φιλόπατρις καὶ γενναῖος ὡς ἦτο, ἀπεφάσισε νὰ ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος καὶ νὰ κάμῃ τὸ καθήκον του πρὸς αὐτὴν μέχρι τελευταίας του πνοῆς. Ἄφησε λοιπὸν τοὺς ἀδελφούς του εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸν Μάρτιον 1449 ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνέλαβε τὸν μαρτυρικὸν ἀλλὰ πανένδοξον θρόνον τῆς.

Χρήματα εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον δὲν ὑπῆρχαν, ἀλλὰ μὲ ὅσα ἐξοικονόμησεν ὁ δραστήριος αὐτοκράτωρ διώρθωσε τὰ τείχη, ἐπεσκεύασε τὰ ὀλίγα πλοῖα του καὶ ἤρχισε νὰ συγκεντρῶνῃ σίτον καὶ τρόφιμα μέσα εἰς τὴν πόλιν.

Συγχρόνως ἔστειλεν ἀπεσταλμένους του εἰς διαφόρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς παρεκάλει νὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν. Καμμία ὁμως βοήθεια δὲν ἦλθεν, ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγους Ἐνετοὺς καὶ μερικοὺς Γενουάτας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰουστινιάνην, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωσε προκαταβολικῶς μὲ χρήματα πού ἐξοικονόμησεν ἀπὸ τὰ κειμήλια τῶν ναῶν.

Ὁ πολεμικὸς στόλος τοῦ Κωνσταντῖνου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 26 μικρὰ πλοῖα, πού εὐρίσκοντο εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος ἐφράσσετο ἀπὸ χονδρὴν ἄλυσιν.

Ἄφωσιωμένος σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ὁ φίλος του Γεώργιος Φραντζῆς, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν θλιβερῶν ἐκείνων ἡμερῶν (Χρονικὸν Φραντζῆ).

10. Μωάμεθ ὁ Β' (1451-1480).—Πολιορκία τῆς Κων/πόλεως

Τὸ ἔτος 1451 ἀπέθανεν ὁ Μουράτ ὁ Β' καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Μωάμεθ ὁ Β', εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν.

Ὅταν ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἐγινε σουλτάνος, ἐσκέφθη ὅτι διὰ νὰ δραιοθῇ τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἔπρεπε νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸ μέσον ἡ Κωνσταντινούπολις, πού ἦτο τόσον ἰσχυρὰ καὶ τὸ κλειδί μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης. Εἶχε διαρκῶς εἰς τὸν νοῦν του τὴν προφητείαν τοῦ Μωάμεθ, ὅτι στρατηγὸς μέγας θὰ ἀναδειχθῇ ἐκεῖνος πού θὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ δύο ἡπείρων καὶ δύο θαλασσῶν.

Ἄφοῦ ἐπῆρε τὴν ἀπόφασιν, ἤρχισε νὰ προετοιμάζεται. Ἐν πρώτοις εἰς τὸ στενωπτερον μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ἔκτισε φρούριον ἀκριβῶς ἀπέναντι ἐνὸς φρουρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ὁ Βαγιαζήτ Α' ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Τὰ φρούρια αὐτὰ τὰ ὠχύρωσε καλῶς, ὥστε νὰ ἐμποδίζεται ἡ μεταφορὰ τροφίμων καὶ ἄλλων ἐνισχύσεων μέσα εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου. Δεύτερον διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἰσχυρὸς στόλος διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ μεγάλα πυροβόλα διὰ νὰ βομβαρδίσῃ τὰ τεῖχη. Συγχρόνως ἔστειλε μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ αὐτοκράτορος νὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν.

Ἄφοῦ συνεπλήρωσε τὰς ἐτοιμασίας του, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1453 ἀπέκλεισε τὰς συγκοινωνίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἔκλεισεν ἀμέσως τὰς πύλας τῆς πόλεως.

Τὴν 5ην Ἀπριλίου ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος τοῦ Μωάμεθ, ἀποτελούμενος ἀπὸ 160.000 ἀνδρας καὶ 400 πλοῖα, περιεκύκλωσε τὴν Πόλιν ἀπὸ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Τὸν στρατὸν τοῦ Σουλτάνου ὑπεστήριζεν ἰσχυρὸν πυροβολικόν.

Ἀπέναντι τῶν κολοσσιαίων αὐτῶν δυνάμεων τῶν Τούρκων, ὁ αὐτοκράτωρ διέθετε μόνον 9 χιλιάδας μαχητάς, ἐκ τῶν ὁποίων

Μωάμεθ Β'
(Μεγέθυνσις ἐκ νομίσματος).

5 χιλιάδες ἦσαν Ἕλληνες. Οἱ ὑπόλοιποι ἦσαν ξένοι μισθοφόροι.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Γενίτσαροι, παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους ἱερωμένους καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τοὺς στρατηγούς των καὶ τὸν Σουλτάνον, ἐπιχειροῦν λυσσαλέας ἐφόδους καὶ προσπαθοῦν μὲ κλίμακας καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς νὰ κυριεύσουν τὰ τεῖχη.

Οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταί, ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὴν πίστιν των πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐλπίδα των πρὸς τὴν Παναγίαν, ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ γενναίου αὐτοκράτορος καὶ ἀπὸ τὸ ἥρωϊκὸν του παράδειγμα, ἀγωνίζονται ὡς λέοντες καὶ ἀποκρούουν τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπιφέρουν μεγάλην φθοράν.

Τὰ τεῖχη ἀπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν πυροβόλων παθαίνουν ζημίαις, ἀλλ' οἱ γενναῖοι κάτοικοι, γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἐργάζονται νυχθημερὸν καὶ τὰ ἐπισκευάζουν. Οἱ ἐχθροὶ κατασκευάζουν ὑπονόμους διὰ νὰ εἰσέλθουν ὑπογείως εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' οἱ ὑπερασπισταὶ κατασκευάζουν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν μέρος ἄλλας ὑπονόμους, φθάνουν τὰς ἐχθρικές, τὰς ἀνατινάσσουν καὶ φονεύουν τοὺς ἐχθρούς.

Ἀπὸ τὴν θάλασσαν οἱ πολιορκηταὶ δὲν κατορθώνουν οὔτε εἰς τὰ τεῖχη νὰ ἀναβοῦν, οὔτε τὴν ἄλυσιν τοῦ Κερατίου νὰ σπάσουν.

Τὴν 15ην Ἀπριλίου τέσσαρα πλοῖα τοῦ Κωνσταντίνου, τὰ ὁποῖα μετέφερον τροφίμα εἰς τὴν πόλιν, κατῶρθωσαν, μὲ ἀφάνταστον ἥρωϊσμόν, ὑπὸ τὸν ἥρωα Φλαντανελαῖν, νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν ἑκατονταπλάσιον τουρκικὸν στόλον καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἀφοῦ ἐβύθισαν ἢ ἐπυρπόλησαν πολλὰ ἐχθρικά πλοῖα. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἐγένισε χαρὰν τοὺς πολιορκουμένους καὶ προεκάλεσε τὴν λύσσαν τοῦ Μωάμεθ.

Τότε ἐκεῖνος συνέλαβε τὸ σατανικὸν σχέδιον νὰ μεταφέρει εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον πλοῖα διὰ ξηρᾶς. Εἰς διάστημα μιᾶς νυκτὸς κατεσκεύασε ξύλινον δρόμον ἀπὸ σανίδας ἀλειμμένας μὲ λίπος, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἔσυραν 70 πλοῖα καὶ τὰ μετέφεραν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἐγίνε στενώτερος πλέον. Αὐτὸ κατετρόμαξε τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐσχεδίασαν νὰ καύσουν τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Τὸ σχέδιον ὁμως ἐπροδοθῆ καὶ δὲν ἐπέτυχαν τοῦ σκοποῦ των. Ἐν τῷ μεταξῦ οἱ Τοῦρκοι διαρκῶς ἐνισχύονται μὲ νέας δυνάμεις, ἐνῶ οἱ ὑπερασπισταὶ καθημερινῶς ὀλιγοστεύουν. Δὲν ἀπελπίζονται ὁμως καὶ ἐξακολουθοῦν τὴν πεισματώδη ἀμυνάν των.

Ὁ Μωάμεθ προπαρασκευάζεται νὰ κάμη μεγάλην ἐφοδον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ θὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ καὶ ἡ Πόλις θὰ πέσῃ.

Πριν όμως επιχειρήσει την έφοδο αυτήν θέλει νά μάθη τὰς διαθέσεις τοῦ Κωνσταντίνου διὰ παράδοσιν. Παραγγέλλει λοιπὸν εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πόλιν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον μαζί με τοὺς ἄρχοντας. Τοῦ ὑπεσχέθη δὲ ὅτι θὰ τὸν ἀνεγνώριζεν ὡς ἀνεξάρτητον ἡγεμόνα αὐτῆς. Ἐπίσης ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐσέβετο τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἔκαμε συμβούλιον, εἰς τὸ ὅποιον ὅλοι ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν μέχρι τέλους. Καὶ τότε ὁ Κωνσταντῖνος, ὡς ἄλλος Λεωνίδας, ἔδωκε τὴν ἀθάνατον καὶ ἱστορικὴν ἀπάντησιν, τὴν ὅποιαν πάντοτε δίδουν οἱ Ἕλληνες εἰς ὁμοίας περιπτώσεις: «Τὸ νὰ σοῦ παραδώσω τὴν πόλιν», τοῦ λέγει, «δὲν εἶναι ζήτημα ἰδικόν μου οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν κατοικούντων ἔνταῦθα, διότι ὅλοι μας εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσωμεν μέχρι θανάτου καὶ νὰ μὴ λυπηθῶμεν τὴν ζωὴν μας».

Ἡ ἱστορικὴ καὶ ὑπερήφανος αὐτῆ ἀπάντησις τοῦ Κωνσταντίνου ἐξώργισε τὸν Μωάμεθ, ὁ ὅποιος ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ τὴν τελικὴν ἔφοδο τὴν 29ην Μαΐου.

11. Παραμονὴ τῆς τελευταίας ἐφόδου

Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Μωάμεθ διελάλησεν εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ πολεμήσουν γενναίως, διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Πόλιν, καὶ τοὺς ὑπεσχέθη πλουσίαν ἀμοιβήν: Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἦτο εἰς τὴν διάθεσίν των. Ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς θὰ ἦσαν ἰδικοί των. Ὅσοι θὰ ἀνέβαιναν πρῶτοι εἰς τὰ τεῖχη θὰ ἐλάμβαναν πλοῦτη καὶ ἀξιώματα. Ὅσοι δὲ θὰ ἐδειλίαζαν, θὰ εὔρισκαν τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. Δερβίσαι περιέτρεχαν ὄλον τὸ στρατόπεδον καὶ ἐκήρυτταν ὅτι ὅποιος θὰ ἐφονεύετο θὰ εὔρισκετο τὸ ἴδιον βράδυ εἰς τὸν Παράδεισον μαζί με τὸν Προφήτην. Ἀλαλαγμοὶ χαρᾶς ἠκούοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων, τύμπανα ἐκρούοντο καὶ τὸ στρατόπεδον ὁλόκληρον ἦτο φωταγωγημένον.

Ἐν τῷ μεταξύ μέσα εἰς τὴν πόλιν συγκινητικαὶ σκηναὶ συνέβαιναν. Ἀπὸ ὅσα ἠκούοντο καὶ ἐφαίνοντο εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον οἱ πολιορκούμενοι ἠνύουν ὅτι ἠτοιμάζετο μεγάλη ἔφοδος.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἔγινε μεγάλη λιτανεία. Ὁλόκληρος ὁ κλῆρος καὶ ὁ ἄμαχος πληθυσμός, με εἰκόνας τῶν ἁγίων καὶ τῆς **Παναγίας Ὁδηγητρίας**, περιήρχοντο τὰ τεῖχη δακρυσμένοι καὶ παρεκάλουν τὸν Θεὸν διὰ τὴν σωτηρίαν των.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσέρπει τὰ τεῖχη καὶ ἀπευθύνει εἰς τοὺς

ὑπερασπιστὰς θερμούς πατριωτικούς λόγους. «'Αγωνιζόμεθα», τοὺς λέγει, «διὰ τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια τῆς φυλῆς, *τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν* τῶν ἀγαπημένων μας. Ἐὰν διὰ τὸ καθένα ὀφείλομεν νὰ ἀγωνισθῶμεν μέχρι θανάτου, πόσον μᾶλλον δι' ὅλα ὁμοῦ; Ἄς κάμωμεν τὸ καθήκον μας πρὸς τὴν Πόλιν, ἢ ὁποῖα εἶναι τὸ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ χαρὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων».

Κατόπιν κατευθύνεται μὲ τὴν συνοδείαν του εἰς τὸν περίλαμπρον ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου χιλιάδες λαοῦ ἔχουν συγκεντρωθῆ. Συγκεκινημένος γονατίζει καὶ προσεύχεται. Ἐπειτα ζητεῖ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν λαόν του καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ συγχωρήσῃ καὶ ἐκείνους. Καὶ μέσα εἰς τὴν γενικὴν συγκίνησιν κοινώνει τῶν ὀχράντων μυστηρίων, ἀποχαιρετᾷ ὅλους διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ ἀναχωρεῖ διὰ τὰ τεῖχη.

«Καὶ ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ πέτραν ἔὰν ἦτο καιεὶς κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ θρηνηθῆ» γράφει ὁ ἱστορικὸς καὶ σύμβουλος τοῦ μαρτυρικοῦ βασιλέως Φραντζῆς.

12. Ἡ Ἄλωσις τῆς Πόλεως

Πρὶν ἐξημερώσῃ ἡ Τρίτῃ τῆς 29ης Μαΐου, οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζουν τὴν ἔφοδον μὲ δαιμονισμένον θόρυβον ἀπὸ φωνάς, σαλπίσματα, τυμπανοκρουσίας καὶ κανονιοβολισμούς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἡ πλέον λυσσώδης ἐπίθεσις γίνεται εἰς τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ διευθύνει τὴν ἀμυναν. Ὅλοι ὁμως αἱ ἔφοδοι ἀποκρούονται, αἱ κλίμακες θραύονται, οἱ καλύτεροι μαχηταὶ τοῦ Μωάμεθ φονεύονται καὶ κρημνίζονται. Τὰ πλοῖα του εἰς τὴν θάλασσαν καίονται ἀπὸ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Ἀληθινὴ κόλασις γύρω ἀπὸ τὰ τεῖχη.

Ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ ἡ ἑλληνικὴ σημαία μὲ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν δικέφαλον ἀετὸν κυματίζει ἐπάνω εἰς τὰ τεῖχη. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐνθουσιασμένος ἀνακράζει μὲ χαρὰν: «Ἰδική μας, ἀδελφοί μου, εἶναι ἡ νίκη! Ὁ Θεὸς μαζί μας πολεμεῖ».

Ἄλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην γίνεται κάτι φοβερόν. Ὁ Ἰουστινιάνης εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς μάχης πληγώνεται καὶ ἀποχωρεῖ. Μαζὶ του ἀποχωροῦν καὶ ἄρκετοι ἀπὸ τοὺς ἀνδρας του. Διὰ τοῦτο ἐπέρχεται σύγχυσις εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀμυνομένων. Οἱ Τοῦρκοι ἐξακολουθοῦν τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις των καὶ ἀνακαλύπτουν ὅτι μία μικρὰ πύλη, ἢ ὁποῖα ὠνομάζετο **Κερκόπορτα**, λόγῳ τῆς συγχύσεως, εἶχε μείνει ἀφροσύνητος.

Τότε ἀπὸ τὴν πύλην αὐτὴν εἰσῆλθαν μερικοὶ Τούρκοι εἰς τὴν πόλιν καὶ εὐρέθησαν ὀπίσω ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς γενναίους ὑπερασπιστάς.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων γίνεται δεινὴ. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπιπίπτει ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀγωνίζεται ὡς λέων καὶ θερίζει τοὺς ἀπίστους μὲ τὸ ξίφος του. Οἱ ὑπερασπισταὶ ἥρωες πίπτουν ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον. Ὁ Κωνσταντῖνος περικυκλώνεται, ἀλλ' ἀγωνίζεται λυσσωδῶς. Εἰς μίαν στιγμὴν, βλέπων ὅτι κινδυνεύει νὰ αἰχμαλωτισθῆ, ἀναφωνεῖ: «Δὲν ὑπάρχει Χριστιανὸς νὰ πάρῃ τὴν κεφαλὴν μου»; Τέλος δέχεται ἀλλεπάλληλα κτυπήματα ἀπὸ τοὺς γύρω ἐχθροὺς καὶ πίπτει νεκρὸς ὁ λεοντόψυχος τελευταῖος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, μεταξὺ τοῦ σωροῦ τῶν πτωμάτων.

Μαζὶ του ἔπεσε καὶ ἡ ἔνδοξος Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τὴν 29ην Μαΐου 1453, ἡμέραν Τρίτην.

13. Ἡ καταστροφὴ

Εἰς τὸ μεταξὺ τὰ στίφη τῶν Τούρκων κατέκλυσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀφοῦ κατέσφαξαν τοὺς ἑναπομείναντας τελευταίους ὑπερασπιστάς, ἤρχισαν τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν λεηλασίαν.

Οἱ γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα, ὅταν εἶδαν τοὺς Τούρκους μέσα εἰς τὴν πόλιν, ἔτρεξαν νὰ σωθοῦν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐκεῖ κατέφθασαν οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀξίνιας καὶ πελέκεις ἔθραυσαν τὰς θύρας, εἰσῆλθαν εἰς τὸν ναὸν καὶ τοὺς κατέσφαξαν ὄλους. Ἄλλοι Τούρκοι ἤρπασαν τὰ πολύτιμα σκεύη καὶ κατέσπασαν τὰς ἁγίας εἰκόνας. Εἰς διάστημα ὀλίγων ὥρῶν ὁ ὠραιότατος αὐτὸς ναὸς ἀπεγυμνώθη.

Χιλιάδες κατοίκων ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ φρίκη ἐσκέπασε τὴν ἀπέραντον πόλιν καὶ τὰ πάντα ἠρημώθησαν. Καμμία πόλις δὲν ἐδοκίμασε τόσον μεγάλην καταστροφὴν ὅσον ἡ Κωνσταντινούπολις.

Τέλος εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ Πορθητῆς Μωάμεθ ἔφιππος μὲ τὴν ἀκολουθίαν του (καὶ διηυθύνθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τότε μετέβαλεν εἰς τζαμί, καὶ ἠὺχαρίστησε τὸν Ἄλλὰχ διὰ τὴν νίκην του.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν προσευχὴν του ἐζήτησε νὰ εὐρεθῆ ὁ νεκρὸς τοῦ Κωνσταντῖνου. Τότε Τούρκοι στρατιῶται ἀνεγνώρισαν μεταξὺ τῶν πτωμάτων τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλά του μὲ τοὺς δικεφάλους ἀετοὺς. Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κε-

φαλήν του και νά τήν στήσουν εἰς κεντρικόν σημεῖον τῆς πόλεως διὰ νά ἐπιδειχθῆ εἰς τόν στρατόν και διὰ νά φοβηθοῦν οἱ Χριστιανοί. Τό ὑπόλοιπον σῶμα παρεδόθη εἰς τοὺς Χριστιανούς διὰ νά τὸ θάψουν.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ πένθος βαθύ ἐθρήνησε τὴν καταστροφὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν ἤθελε νά τὸ πιστεύσῃ ὅτι ἔπαθε τοιαύτην συμφορὰν. Διὰ νά παρηγορηθῆ ἐδημιούργησε τοὺς ὠραίους θρύλους μὲ τοὺς ὁποίους ἐθέρμαινε τὰς ἐλπίδας του κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς μακρᾶς Δουλείας πού ἐπηκολούθησαν. Οἱ θρύλοι αὐτοί, τοὺς ὁποίους ἡ παράδοσις μετέδιδεν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, διετήρησαν ἄσβεστον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἔθνους τὴν φλόγα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους και τὴν ἐλπίδα ὅτι «... *πάλιν μὲ χρόνους μὲ καιρούς, πάλιν δικὰ μας θᾶναι*».

Ὁ σπουδαιότερος θρῦλος εἶναι τοῦ *Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ*, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ μετεφέρθη εἰς ἀπόκρυφον σπήλαιον ἀπὸ ἄγγελον Κυρίου, ὅπου θὰ κοιμᾶται μαρμαρωμένος μέχρι τῆς ὥρας πού θὰ σηκωθῆ, *τὴν σπάθα του θὰ δράξῃ και τοὺς ἐχθρούς νά διώξῃ πέρα ὡς τὴν Κόκκινη Μηλιά...*

Καὶ ἄλλος πάλιν, κατὰ τὸν ὁποῖον μὲ τὴν εἰσοδὸν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πόλιν διεκόπη ἡ θεία λειτουργία εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὁ δὲ ἱερεὺς πού ἐλειτούργει ἤρπασε τὸ ἱερόν δυσκοπότερον και ἐξηφανίσθη ἀπὸ θύραν μυστικὴν. Ὄταν θὰ γίνῃ πάλιν ἡ Κωνσταντινούπολις ἑλληνική, θὰ ἐξέλθῃ διὰ νά τελειώσῃ τὴν λειτουργίαν του.

Ὁ πρῶτος θρῦλος ἀνεφέρετο εἰς τὴν *Πατριδα*, ὁ δεῦτερος εἰς τὴν *Θρησκείαν*.

Μὲ τοιαύτας παραδόσεις ὑπέμειναν οἱ Ἕλληνες τὰ δύστυχα χρόνια τῆς Σκλαβιάς και δὲν ἐλύγισαν ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς συμφορᾶς των.

14. Κατάκτησις τῶν ὑπολοίπων ἑλληνικῶν χωρῶν

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἀπὸ τότε *Πορθηγῆς*, ἐστράφη κατὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν. Τὸ ἔτος 1460 ἐκυρίευσε τὴν Πελοπόννησον, ἐκτὸς τῆς Μονεμβασίας και ἄλλων μερικῶν παραλιακῶν πόλεων τὰς ὁποίας κατεῖχαν οἱ Ἑνετοί. Κατόπιν ὑπέταξε τὰς Ἀθήνας και μετέβαλε τὸν Παρθενῶνα εἰς τζαμί. Τὸ 1461 διέλυσε και τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος.

Ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπέταγῃ κατόπιν τούτου εἰς τοὺς Τούρκους. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Α'. ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἡ Ἑλλάς ἔχει προορισθῆ ἀπὸ τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν νὰ εἶναι ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὄχι μόνον ὅταν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη παρακαμάζη.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν ἓνα ὑπέροχον πολιτισμὸν μὲ τὴν σοφίαν τῶν τέκνων τῆς, ἐκαλλιέργησεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ διέδωσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων του.

Ὁ θαυμάσιος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐθάμβωσεν ἀργότερα τοὺς κατακτητὰς τῆς Ἑλλάδος Ῥωμαίους, οἱ ὅποιοι καὶ τὸν παρέλαβαν.

Τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον παρέλαβε καὶ διεφύλαξε τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν, τὸν συνύφανε μὲ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐδημιούργησε τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν, τὸν μετέδωσεν εἰς ὄσους λαοὺς ἦλθαν εἰς ἐπαφὴν μαζί του καὶ ἰδίως εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Ἰδιαιτέρως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφορῶν, οἱ ὅποιοι ἐθαμβώθησαν ἀπὸ τὸ κάλλος τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἤρχισε νὰ παρουσιάζεται εἰς τὴν Δύσιν μία τάσις νὰ ἐκπολιτισθοῦν καὶ αἱ χῶραι τῆς Εὐρώπης.

Ἡ τάσις αὕτη ἐδυνάμωσεν ἀκόμη περισσότερον ἀργότερα, ὅταν ἐπλησίαζεν ἡ κατάρρευσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσίν τῆς.

Τότε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μορφωμένους Ἕλληνας ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς διαφόρους πόλεις, καὶ ἰδίως τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖ ἰδρυσαν σχολὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδασκαν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ ἐκαλλιέργουν τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα. Πλήθος μαθητῶν ἐφοίτων εἰς τὰς σχολὰς αὐτὰς καὶ ἐμάνθαναν τὴν ὠραίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Μὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ διάθεσις τῶν μορφωμένων νὰ μιμηθοῦν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

ἤρχισαν λοιπὸν νὰ γράφουν συγγράμματα, θεατρικὰ ἔργα καὶ ποιήματα, νὰ κατασκευάζουν ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τέχνης, νὰ οἰκοδομοῦν ναοὺς, ἀνάκτορα καὶ ἄλλα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἐπιστήμας, ἀστρονομίαν, μαθηματικά, φυσικὴν, καὶ γενικῶς νὰ προοδεύουν καὶ νὰ ἐκπολιτίζονται.

Τοιοτοτρόπως εἰς τὴν Εὐρώπην, ἣ ὁποία ἦτο βυθισμένη εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ σκότος, ἤρχισε νὰ ἀνθίξῃ μία νέα πνευματικὴ ζωὴ καὶ νὰ θεμελιώνεται ἕνας νέος πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος ἔχει τὰς βάσεις του εἰς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν *Ἀναγέννησις τῆς Δύσεως*.

Σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας λογίους ποὺ διεκρίθησαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων, ὁ ἐπίσκοπος Βησσαρίων, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, οἱ ἀδελφοὶ Χρυσολωρᾶ καὶ ἄλλοι.

Ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισε πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὅπου διὰ πρῶτην φορὰν παρουσιάζονται μεγάλοι συγγραφεῖς, ποιηταὶ καὶ ἄλλοι καλλιτέχναι, ὅπως ὁ Δάντης, ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι, ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ὁ Ραφαήλ, ὁ Θερβάντες καὶ πλῆθος ἄλλων.

Β'. ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, εἰς τὴν ταχεῖαν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων ἐβοήθησαν πολὺ καὶ αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις, ποὺ ἐγίναν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Σπουδαιότεραι ἐφευρέσεις ἦσαν :

1. Ἡ πυρίτις

Εἶναι εἰς ὅλους γνωστὴ ἡ μεγάλη χρησιμοποίησις τῆς πυρίτιδος σήμερον εἰς παντὸς εἶδους πυροβόλα ὄπλα, μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας, ὅπως αἱ ἀνατινάξεις πετρωμάτων διὰ τὴν κατασκευὴν τεχνικῶν ἔργων.

Παλαιότερον ἡ πυρίτις ἦτο ἀγνωστος εἰς ὅλους. Μόνον οἱ Κινέζοι ἐγνώριζαν νὰ τὴν κατασκευάζουν, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐχρησιμοποιοῦν παρὰ εἰς διασκεδαστικὰ πυροτεχνήματα. Ἀπὸ τοὺς Κινέζους τὴν παρέλαβαν οἱ Ἀραβες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Εὐρωπαῖοι. Πρῶτος ποὺ ἐχρησιμοποίησε τὴν πυρίτιδα εἰς πυροβόλα ὄπλα ἦτο ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Σβάρτς κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα.

Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ κατασκευάζονται πυροβόλα τὰ ὁποῖα

ήλλαξαν τελείως τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ αἱ ἀρχαῖαι πανοπλῖαι ἀντικατεστάθησαν μὲ τυφέκια, τὰ δὲ ὑψηλὰ φρούρια καὶ οἱ πύργοι ἔχασαν τὴν ἀξίαν των. Τὰ πολεμικὰ μέσα πλεον ἀπέκτησαν μεγάλην καταστρεπτικὴν δύναμιν, ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν.

2. Ἡ ναυτικὴ πυξίς

Αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεῶς κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὴν Τροίαν μᾶς δίδουν νὰ ἐννοήσωμεν πόσον δύσκολα ἦσαν τὰ θαλασσινὰ ταξίδια κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα δὲν ἐτόλμων νὰ ταξιδεύουν εἰς θάλασσαν ἀνοικτὴν ἢ εἰς τοὺς ὠκεανούς, διότι δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ εὐρίσκουν τὸν προσανατολισμὸν των καὶ ἐκινδύνευαν νὰ παραπλανηθοῦν καὶ νὰ χαθοῦν. Ὁ κίνδυνος ἦτο μεγαλύτερος τὴν νύκτα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν, ὅταν ὁ οὐρανὸς ἦτο συννεφιασμένος ἢ ἦτο ὀμίχλη.

Ἡ κατάστασις μετεβλήθη ἄφ' ὅτου ἐφευρέθη ἡ ναυτικὴ πυξίς.

Ἡ ναυτικὴ πυξίς στηρίζεται εἰς τὴν ιδιότητα τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελόνη νὰ στρέφῃ πάντοτε τὸ ἐν ἄκρον τῆς πρὸς βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον. Μὲ τὴν μαγνητικὴν λοιπὸν βελόνην στηριγμένην εἰς ἓνα κατακόρυφον ἄξονα, τοποθετημένον εἰς τὸ κέντρον δίσκου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν σημειωθῆ αἱ μοῖραι καὶ τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, κατασκευάζεται ἡ ναυτικὴ πυξίς, ἡ ὁποία καθορίζει τὴν διεύθυνσιν πού θέλομεν.

Πρῶτος κατεσκεύασε ναυτικὴν πυξίδα ὁ Ἴταλὸς Φλάβιος Τζόγια. Μὲ αὐτὴν ὁ προσανατολισμὸς εἶναι εὐκόλος ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκεται κανεὶς καὶ εἰς οἰανδήποτε ὥραν.

Τὴν ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης οἱ Κινέζοι τὴν ἐγνώριζαν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν χρησιμοποιοῦν εἰς πρακτικοὺς σκοπούς. Ἀπὸ αὐτοὺς τὴν παρέλαβαν οἱ Ἀραβες καὶ κατόπιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Μὲ τὴν σπουδαίαν αὐτὴν ἐφεύρεσιν οἱ ναυτικοὶ ἤρχισαν μακρινὰ ταξίδια, ἀνεκάλυψαν νέας χώρας καὶ ἡ ὄψις τοῦ κόσμου μετεβλήθη.

3. Ἡ τυπογραφία

Τὰ βιβλία εἶναι ὁ πολὺτιμος σύντροφος, ὁ ὁποῖος μᾶς φωτίζει τὸ νοῦν, μᾶς πλουτίζει μὲ γνώσεις καὶ μᾶς μορφώνει. Ἔως τὸν 15ον

αἰῶνα ἦσαν σπάνια καὶ πανάκριβα, διότι ἦσαν χειρόγραφα καὶ ἐστοιχίζαν τόσον ὥστε μόνον πολὺ πλούσιοι ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ἀποκτήσουν.

Τὴν ἐποχὴν ὁμως ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δίψα τῆς μαθήσεως ἦτο πολὺ μεγάλη, ὁ Γερμανὸς Ἰωάννης Γουτεμβέργιος ἔκαμε μίαν σπουδαιοτάτην ἐφεύρεσιν. Κατεσκεύασε κινητὰ γράμματα καὶ ἀριθμοὺς ἀπὸ μέταλλον. Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐσχημάτισε λέξεις, στίχους καὶ σελίδας. Ἔκαμε καὶ μικρὸν τυπογραφεῖον καὶ ἤρχισε νὰ τυπῶνῃ τὰς σελίδας. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἤρχισε νὰ γίνεται πλέον ἐκτύπωσις τῶν βιβλίων. Τὸ πρῶτον βιβλίον ποὺ ἐτυπώθη ἦτο ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἀπὸ τότε ἡ τυπογραφία προώδευσε καὶ ἐτελειοποιήθη, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σημερινὴν τελειότητα, ποὺ μᾶς καταπλήττει. Τὰ βιβλία ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἔγιναν εὐθηρὰ καὶ καθέννας ἦτο εὐκολὸν νὰ τὰ προμηθεύεται, νὰ τὰ μελετᾷ καὶ νὰ μορφώνεται.

Γ'. ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

Ἄλλη αἰτία, ἡ ὁποία συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἦτο ἡ ἀνακάλυψις νέων χωρῶν. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς ναυτικῆς πυξίδος, ὅπως εἶπαμεν, ἔδωσε θάρρος εἰς τοὺς ναυτικούς, ὥστε νὰ τολμοῦν ταξίδια καὶ εἰς μεγάλας θαλάσσας καὶ ὠκεανούς.

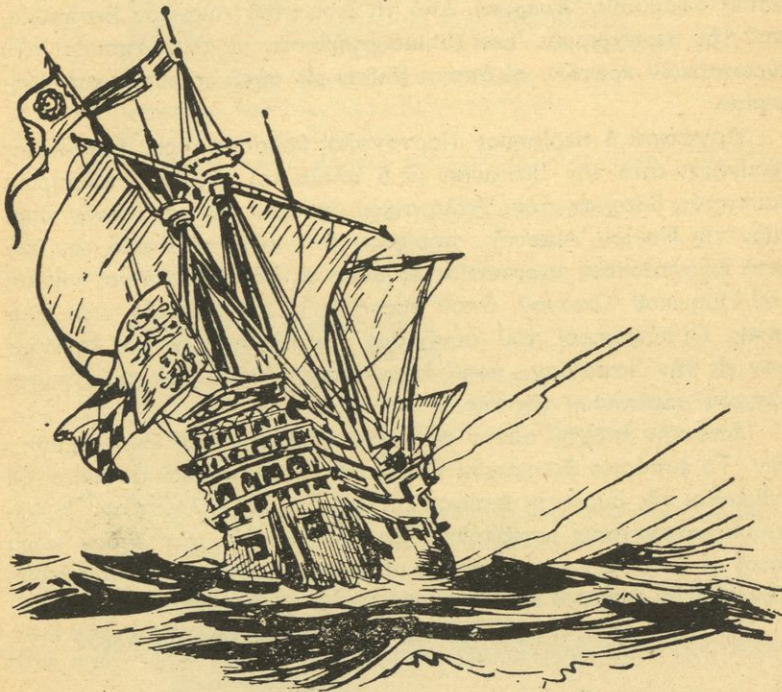
Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ πολύτιμα προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας, ὅπως ἡ μέταξα, ὁ βάμβαξ, οἱ ἐλεφαντόδοντες, τὰ μαργαριτάρια, οἱ πολύτιμοι λίθοι, ὁ χρυσός, τὰ ἀρώματα καὶ πολλὰ ἄλλα μετεφέροντο ἀπὸ Ἀραβας ἐμπόρους εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ πλοῖα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐπωλοῦντο εἰς ὑπερβολικὰς τιμὰς. Ἡ μεταφορὰ ὁμως τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν ἦτο πολυδάπανος καὶ πολὺ ἐπικίνδυνος, ἰδίως ἀφ' ὅτου οἱ Τοῦρκοι κατέλαβαν τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ Εὐρωπαῖοι ἐσκέπτοντο πῶς νὰ εὕρουν ἄλλον δρόμον, διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ προϊόντα αὐτὰ ἀσφαλέστερα καὶ νὰ στοιχίζουσι εὐθηνότερα.

Πρῶτος τολμηρὸς θαλασσοπόρος ποὺ ἐπεχείρησε τὸ ἐπικίνδυνον ταξίδιον ἦτο ὁ Πορτογάλος *Βαρθολομαῖος Διάξ*. Αὐτὸς κατῴρθωσε μὲ πλείστους κινδύνους καὶ περιπετείας νὰ φθάσῃ εἰς τὸ νοτιώτερον ἄκρον τῆς Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν *ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος*.

Ἄλλος ἐπίσης Πορτογάλος θαλασσοπόρος, ὁ *Βάσκο Ντε Γκάμα*,

ἀργότερα κατώρθωσε νὰ περάσῃ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος, νὰ διαπλεύσῃ τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν καὶ νὰ φθάσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὰς Ἰνδίας, τὰς ὁποίας ὕστερα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους κατέλαβε καὶ ἱδρυσε μεγάλην πορτογαλικὴν ἀποικίαν.

Ἄλλος τολμηρὸς θαλασσοπόρος, ὁ Γενουάτης **Χριστόφορος Κολόμβος**, ἐσκέφθη νὰ ταξιδεύσῃ πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Πλοῖον τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου.

Εἰς τὴν ἀπόφασίν του αὐτὴν ἐβασίσθη εἰς τὴν γνώμην πού εἶχαν διατυπώσει Ἕλληνες γεωγράφοι, ὅτι δηλαδή ἡ Γῆ εἶναι σφαιρική. Ἐπομένως ταξιδεύων ἀπὸ τὴν Δύσιν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας.

Τὸ ἔτος 1492 μὲ 3 πλοῖα καὶ 90 ναύτας πού τοῦ ἔδωσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας ἐξεκίνησε καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους καὶ ἀγωνίας δυσόμιση μηνῶν ἐπέρασε τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ ἔφθασεν εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἅγιον Σωτήρα. Γεμάτος χαρὰν ἐγύρισεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου τοῦ ἔγιναν μεγάλοι τιμαί.

Ἐκαμε κατόπιν καὶ ἄλλα ταξίδια πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀνεκάλυψε καὶ ἄλλας νήσους καὶ μέγα μέρος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν μέρη τῶν Ἰνδιῶν, τὰ ὠνόμασε *Δυτικὰς Ἰνδίας*.

Ἄλλὰ μετὰ τὸν Κολόμβον καὶ ἄλλοι Ἴσπανοὶ καὶ Πορτογάλοι συνέχισαν τὰ ταξίδια καὶ ἀνεκάλυψαν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τῶν Ἰνδιῶν ἀλλὰ περὶ νέας ἐντελῶς καὶ ἀγνώστου ἡπείρου. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεκαλύφθη ἡ μεγάλη ἡπειρος τοῦ Δυτικοῦ ἡμισφαιρίου, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Ἀμερικὴ*, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμερικού Βεσπούκη, ποῦ τὴν περιέγραψεν. Ἐκεῖ ἐδημιουργήθησαν μεγάλαὶ ἀποικίαι τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδιδαν εἰς αὐτὰ πλοῦτον καὶ εὐημερίαν.

Ἀργότερα ὁ περίφημος Πορτογάλος θαλασσοπόρος Μαγελάνος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μὲ 5 πλοῖα καὶ πολλοὺς τολμηροὺς ναυτικούς, διέσχισε τὸν Ἀτλαντικόν, ἔφθασεν εἰς τὸν στενὸν πορθμὸν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ποῦ φέρει ἀπὸ τότε τὸ ὄνομά του, καὶ μετὰ ἀφαντάστους περιπετείας ἔφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ὅπου ἐφονεύθη εἰς μάχην πρὸς τοὺς Ἰθαγενεῖς. Οἱ σύντροφοὶ του συνέχισαν τὸν πλοῦν των καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἀφοῦ ἐπραγματοποίησαν διὰ πρώτην φοράν τὸν περίπλου τῆς Γῆς.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ μεγάλα ταξίδια ἐπολλαπλασιάσθησαν. Τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύχθη πολὺ καὶ ἔγιναν πολλαὶ ἀποικίαι. Οἱ ἄνθρωποι τῆς Εὐρώπης ἔκαμαν ἐπιχειρήσεις καὶ ἐπλούτιζαν. Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις μετεβλήθη. Τὸν πλοῦτον δὲν τὸν ἔχουν τώρα μόνον οἱ φεουδάρχαι εὐγενεῖς καὶ οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ, ὅπως πρὶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ τεχνῖται.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ ὄψις τοῦ κόσμου ἤλλαξεν ἐντελῶς πλέον.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

- 146 π.Χ. Ὑποταγή τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους
 33 μ.Χ. Ἰδρυσις τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας
 64 » Πρῶτος διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν
 67 » Θάνατος τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.
 306 » Ἀνακήρυξις τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου αὐτοκράτορος
 312 » Νίκη τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ Μαξεντίου
 313 » Ἐκδοσις τοῦ Διατάγματος τοῦ Μεδιολάνου
 325 » Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος
 330 » Ἐγκαίνια τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 337 » Θάνατος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου
 381 » Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος
 395 » Διαίρεσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυ-
 τικὸν
 476 » Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους
 527 » Ὁ Ἰουστινιανὸς αὐτοκράτωρ
 532 » Ἡ Στάσις τοῦ «Νίκα»
 537 » Ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Σοφίας
 565 » Θάνατος τοῦ Ἰουστινιανοῦ
 610 » Ὁ Ἡράκλειος αὐτοκράτωρ
 614 » Οἱ Πέρσαι κυριεῖουν τὴν Ἱερουσαλήμ
 626 » Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων
 καὶ τῶν Περσῶν. Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος
 629 » Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ
 641 » Θάνατος τοῦ Ἡρακλείου
 673 » Α' Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων
 717 » Β' Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων
 726 » Ἀρχὴ εἰκονομαχίας
 843 » Ὅριστικὴ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. Κυριακὴ Ὁρθοδοξίας
 976-1025 Ὁ Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος
 1018 μ.Χ. Ὅριστικὴ ὑποταγὴ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ Βασιλείου
 Βουλγαροκτόνου
 1074 » Κατάληψις τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τῶν Τούρκων
 1096 » Πρώτη Σταυροφορία
 1204 » Τετάρτη Σταυροφορία. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 ὑπὸ τῶν Φράγκων
 1261 » Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
 1365 » Ἡ Ἀδριανούπολις γίνεται δευτέρα πρωτεύουσα τοῦ
 Ὀθωμανικοῦ κράτους
 1449 » Ὁ Κωνσταντίνος ΙΑ' Παλαιολόγος αὐτοκράτωρ
 1453 » Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 1461 » Κατάλυσις τῆς Αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος
 1492 » Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Α'. <i>Ἰθρῆσις καὶ ἔκτασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους</i>	σελ.
1. Κτίσις τῆς Ρώμης	3
2. Ἐξάπλωσις τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τῆς Ἱταλικῆς Χερσονήσου	4
3. Ἐξάπλωσις τῶν Ρωμαίων ἐξω τῆς Ἱταλικῆς Χερσονήσου	4
4. Πόλεμοι τῶν Ρωμαίων πρὸς τοὺς Ἕλληνας	6
Β'. <i>Ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων</i>	
1. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς	7
2. Οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες καὶ αἱ Ἀθῆναι	8
Γ'. <i>Χριστιανισμὸς</i>	
1. Ἡ κατάστασις τοῦ κόσμου πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	9
2. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ	10
3. Ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ πρῶται χριστιανικαὶ Ἐκκλησῖαι	11
4. Ὁ Ἑλληνισμὸς διευκολύνει τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ	12
5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος	13
6. Διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν	13
Δ'. <i>Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος</i>	
1. Ἡ κατάστασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου	16
2. Πόλεμοι τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ἄλλους αὐτοκράτορας. Προστασία τοῦ Χριστιανισμοῦ	18
3. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος	20
4. Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως	21
5. Ἡ Ἁγία Ἐλένη καὶ ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	23
6. Διοργανώσεις τοῦ Κράτους. Θάνατος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου	23
Ε'. <i>Ὁ Μέγας Θεοδόσιος</i>	24
ΣΤ'. <i>Κατάλοιποι τοῦ Αὐτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους</i>	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Α'. <i>Ἐπικράτησις τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ</i>	26
Β'. <i>Οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας</i>	27
1. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος	27
2. Ὁ Μέγας Βασίλειος	27
3. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος	28
4. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	29
Γ'. <i>Θεοδόσιος Β' ὁ Μικρὸς (408 - 450). Πανδιδακτῆριον</i>	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ
 Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

	σελ.
1. Ὁ Ἰουστινιανός	31
2. Ἡ Στάσις τοῦ «Νίκα»	31
3. Συνεργάται τοῦ Ἰουστινιανοῦ	34
4. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ	34
5. Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
 Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

1. Ἡ κατάσταση τοῦ κράτους πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος	40
2. Ὁ Ἡράκλειος αὐτοκράτωρ	40
3. Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Περσῶν	41
4. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Πέρσας	42
5. Συντριβὴ τῶν Περσῶν	43
6. Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ
 Ο ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ

1. Οἱ Ἀραβες	45
2. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μωάμεθ	45
3. Αἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων	47
4. Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ
 ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΙΣΑΥΡΩΝ

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

1. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος (717-741)	51
2. Παρακμὴ τῶν Ἀράβων	52
3. Ἀκρίται	52
4. Μεταρρυθμίσεις τοῦ Λέοντος Γ'	53
5. Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις	54
6. Εἰκονομάχοι - Εἰκονολάτραι	55
7. Κωνσταντῖνος Ε' ὁ Κοπρῶνυμος	55
8. Λέων ὁ Δ'	55
9. Κωνσταντῖνος ὁ ΣΤ' καὶ Εἰρήνη	56
10. Ὅριστικὴ ἀναστήλωσις τῶν Εἰκόνων. Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ
 ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

1. Ἀγῶνες τῶν Ἰσαύρων ἐναντίον τῶν Βουλγάρων	57
2. Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Σλαῦους καὶ Βουλγάρους	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ
 ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

1. Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών	60
2. Λέων ΣΤ' ὁ Σοφός	60
3. Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος καὶ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνός	61
4. Νικηφόρος Φωκᾶς	62
5. Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς	62

6. Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος	σελ. 63
7. Ὀριστική ὑποταγή τῶν Βουλγάρων	64
8. Ἐπιστροφή τοῦ Βασιλείου εἰς Κωνσταντινούπολι	66
9. Ἐκχριστιανισμός τῶν Ρώσων	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ – ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

1. Ἐπικίνδυνοι ἔχθροί τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας	68
2. Ρωμανὸς ὁ Δ'	68
3. Ἀλέξιος Κομνηνός	69
4. Ἀφορμὴ τῶν Σταυροφοριῶν	69
5. Πρώτη Σταυροφορία	70
6. Νέαι Σταυροφορίαι	72
7. Ἀλέξιος Γ' καὶ Ἀλέξιος Δ'. Τετάρτη Σταυροφορία	72
8. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ Φράγκου	73
9. Διανομὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας	74
10. Φεουδαλικὸν σύστημα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα	75
11. Ἀνεξάρτητα ἑλληνικὰ κράτη	76
12. Ἀπελευθέρωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΩΝ

1. Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος	80
2. Ἱδρυσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους	81
3. Ἀγῶνες τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον	81
4. Παιδομάζωμα	82
5. Ἐπέκτασις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους	83
6. Ἐπιδρομὴ τοῦ Μογγόλου Ταμερλάνου	84
7. Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου	85
8. Τελευταῖαι προσπάθειαι πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν Τούρκων	85
9. Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παλαιολόγος	88
10. Μωάμεθ ὁ Β'. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως	89
11. Παραμονὴ τῆς τελευταίας ἐφόδου	91
12. Ἡ Ἄλωσις τῆς Πόλεως	92
13. Ἡ καταστροφὴ	93
14. Κατάκτησις τῶν ὑπολοίπων Ἑλληνικῶν χωρῶν	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

<i>Α'. Ἐπίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης</i>	95
<i>Β'. Ἐφευρέσεις</i>	96
1. Ἡ πυρίτις	96
2. Ἡ ναυτικὴ πυξίς	97
3. Ἡ τυπογραφία	97
<i>Γ'. Ἀνακαλύψεις Νέων Χωρῶν</i>	98
<i>Χρονολογικὸς Πίναξ</i>	101

024000028302

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Διεύθυνση : ΘΕΜΟΥ ΡΟΔΑΝΘΗ

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ	Θέμου Ροδάνθη
2. ΙΛΙΑΔΑ	Γιώργου Γεραλή
3. ΟΔΥΣΣΕΙΑ	Γιώργου Γεραλή
4. Ο ΞΕΡΟΒΡΑΧΟΣ ΔΕΝ ΠΡΟΣΚΥΝΑΕΙ	Γιάννη Μπενέκου
5. ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΟΥ (παιδ. άνθολ.)	Μιχ. Περάνθη
6. ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΨΥΧΗ	Κ.Α. Σφαέλλου-Βενιζέλου
7. ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΚΥΡΑΣ	Άλκη Τροπαιάτη
8. ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΚΙ ΕΝΑΝ ΚΑΙΡΟ	Θέμου Ροδάνθη
9. ΤΟ ΑΗΤΟΠΟΥΛΟ ΤΗΣ ΥΔΡΑΣ	Άλκη Τροπαιάτη
10. Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γιώργου Γεραλή
11. ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ	Θέμου Ροδάνθη
12. ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ	Χάρη Σακελλαρίου
13. ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ	Π. Στάϊκου
14. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ	Θέμου Ροδάνθη
15. ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΓΙΑ Τ' ΑΓΡΙΜΙΑ	Χάρη Σακελλαρίου
16. ΠΑΡΑΜΥΘΕΝΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	Γιώργου Γεραλή
17. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΧΙΟΝΑΤΗΣ	Σπύρου Ζήση
18. ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ	Άλκη Τροπαιάτη
19. ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠ' ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟ	Γιώργου Γεραλή
20. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ	Άλκη Τροπαιάτη
21. Ο ΜΙΚΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΟΛΥΚΟΣ	Π. Στάϊκου

Τα χαρακτηριστικά των βιβλίων της «ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ» είναι η **ποιότητα** και η **Έλληνικότητα**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 14— ΑΘΗΝΑΙ— Τ. 101

ΤΗΛ. 536-553

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής